LIBER HI-
STORIARVM PARTI-
VM ORIENTIS, SIVE PAS
ſagium terræ ſanctæ, Haytho-
no, Ordinis Præmonſtra-
tenſis, Authore, ſcriptus
anno Redemptoris
noſtri M. CCC.

Haganoæ, per Iohan. Sec.
Anno M. D. XXIX.

NOBILI ET PRAE STANTI VIRO, GEORGIO A MORSVM,

Menradus Moltherus, S. D.

PLINIVS author ille adprobatissimus, dicere solebat, nullum esse librũ tam malum, ut nõ aliqua ex parte prodesset: Arbitrabatur enim, etiã ex his quibus non esset mixtum utile dulci, Lectorem, si non multum uoluptatis, haud parum tamen utilitatis, reportaturum. Hoc in Haythoni quadret historias, nec ne, diiudicare non meum sed aliorum fuerit. Id certum esse contenderim, uir ornatissime, pulchram historiam, eo quo debuerat stylo non esse descriptam. Marmoream, pro tempore, illam fecit Nicolaus Salconi, arbitratus forsan alios futuros, qui auream cõstituerent. Placuit enim illi, suas in medium educere copiolas, quæcunq; tandem sunt, ut ex illis perfectiora seligerent, & describerent elegantiora, quibus cordi esset, ueterum gesta & præsentibus facere cognita, & ęterna seruare posteritati. Fateor, & ingenue quidem, non multũ hic esse, quod uel Demosthenis lucernam oleat, uel Ciceronis. Censui autem simplicissimũ stylum, uel hoc nomine dignum publicari, quo quanta differentia, cũ prioris, tum huius nostri seculi longe eruditissimi, fuerat, uelut si densas tenebras, ad rutilantis Solis iubar compares, cognoscatur. Hunc itaq; Haythonum, tumultuaria lectione, cum recognouissem, tibi primum mittere uolui. Huc quidem adductus sum, partim tua humanitate, partim candore ingenij, quo ut omnia in meliorem partem interpretaris, ita mira quadam modestia iudicas barbari seculi errorculos. Si stylus displicet, materia enim tibi qui rerum gestarum memoria, etiã ueterum cuilibet comparari poteris, uix displicebit. Age proijcito, reproba, nõ aliter atq; rem, cuius iactura parum sit futurum detrimenti. Meo sane iudicio, etiam ineleganter scribentibus, honor debetur, ꝗd alios ad ueritatis patrocinium excitent. Veritatis autem simplex (ut apud Euripidem Polinices testatur) est ratio. Interim, si lepos Atticus, si Plautina eloquentia, si Veneres defuerint, Historia testis est temporum, lux ueritatis, uita memoriæ, magistra uitæ, nuncia uetustatis.

Quid multis? Hæc eo seculo, quo Sophistæ regnabant, ad hoc nati, ut literas, quas non sine caussa & humanas uocant, & bonas, conculcarent, fuit eloquentia. Qua in re, nos exemplo Tantali, puniendos uereor, qui tam ingrati erga summi Dei beneficentiam, qua nobis summum thesaurum, cognitionem uidelicet politioris literaturæ, hoc seculo monstrauit & exhibuit, hactenus fuerimus. Certum est, si tunc, cũ Haythonus ille supererat, & aura uescebat, eloquentia quæ nunc passim tractatur, floruisset, a plerisq; pleraq; non esse, ut est in prouerbio, Psyrice facta. Sed o nostram malitiam, quia passim obuia, contemnit. Hæc hactenus. Hunc Haythonum tibi (ut dicere cœperam) mitto, ceu symbolum amicitiæ nostræ, honestorum studiorum societate cõparatæ. Dicatus fuisset Dn. IACOBO SCHENCK, Spirensi iurisconsulto, politioris literaturæ cultori egregio, & uetustatis neutiquam uulgari admiratori, quod illius sumptibus sit excriptus, si uel de facie nobis notus fuisset. Tu hoc munusculum, uir ornatissime, boni consulas, & Menradum in eorum numero, qui tui sunt amantissimi, ponito. Bene uale, Ex ædibus IOHANNIS DRACHI, I. V. Doctoris celeberrimi, qui nostrum alit ingenium, & ocium suppeditat, ut eiusmodi studijs incumbamus.

VVormatiæ, quinto Kalend. Nouembris. Anno a HIESV nato M. D. XXIX.

PRAEFATIO OPVSCVLI.

HAE sunt historiæ partium Orientis, a religioso uiro, Fratre Haythono, Domino Curchi consanguineo Regis Armeniæ, compilatæ. Quas ego Nicolaus Salconi ex mandato summi Pontificis, Domini Clementis Papæ quinti, in ciuitate Pictauensi, primo scripsi in Gallico Idiomate, sicut idem Frater Haythonus mihi ore dictabat, absq; nota, sine aliquo exemplari. Et de Gallico transtuli in Latinũ, Anno M. CCC. VII. Mense Augusto.

INDEX CAPITVM.

CLEMENTISSIMO PATRI AC DOMINO, DOMINO CLEMENTI, PONT. MAX.

Nicolaus Salconi ſeſe humiliter commendat.

CORAM uobis Clementiſs. Pater, palam fateor, me non eſſe ſcientiæ competentis, ad conſulendum tanto negocio, ſicut eſſe dignoſcitur Paſſagium terræ ſanctæ, ueruntamẽ ne pœnam filij inobedientis incurram, parere me oportet Sanctitatis ueſtræ iuſſionibus, & mandatis, quibus cõtraire nõ licet alicui Chriſtiano. Iuxta ergo meam paruam cognitionem, fideliter & deuote, ea quæ ſentio, reſerabo. Nam ſuppliciter deprecor, inſuper & exoro, ut V. S. P. ſuſcipiat benigne, ea q̃ deuotio noſtra ſcribit ſuper Paſſagio terræ ſanctæ, & in ſuperfluis uel obmiſſis, limam ſuæ correctionis adponat. Non enim habuiſſem audatiam cõſulendi ſuper tam arduo negocio, niſi de mandato V. S. proceſſiſſet: Quæ poſtquam aſcendit ſolium paſtorale prouiſione diuina, toto mentis affectu aſſidue ſtuduit procurare, qualiter illa ſancta ciuitas Hieroſolymitana, Chriſti cruore reſperſa, de ſeruitute infidelium eripi ualeat, & reduci ad priſtinam li-

bertatem: & ob hanc caussam, reges & principes Christianos, in statu pacifico reformatos, per gratiam Hiesu Christi, ad suum consilium reuocauit, ut super his consilium fiat, præcipue & adhortatio, pro subsidio terræ sanctæ. Cumque multis inditijs, & ueris demonstrationibus ostendatur, quod omnipotens & misericors Deus, uelit terram sanctam ab infideliũ potentia S. P. V. temporibus liberare. Ideo suppliciter exoramus, quatenus longitudinem dierum felicium illam repleat, qui potens est Deus in secula seculorum, Amen.

De Regno Cathay. Cap. I.

REgnum Cathay est maximum quod in orbe ualeat inueniri, & est repletum gentibus, & diuitijs infinitis, & in Oceani littore habet sitũ. Tot etiam sunt ibidem maris insulæ, quod numerus nullatenus potest sciri. Nam nullus penitus inuenitur, qui omnes illas insulas asserit se uidisse. Illę uero quę calcari possunt, reperiuntur innumerabilibus abundare diuitijs & thesauris. Et illud fere quod in illis partibus carius emittitur, & habetur, est oleum oliuarum, & reges & magnates illud quasi medicamen præcipuum, cum magna diligentia faciunt custodiri. In ipso etiam regno Cathay plura sunt mirabilia, monstrosa, quæ dicere prætermitto. Homines illarum partium sunt sagacissimi, & omni calliditate repleti, & ideo in omni arte & scientia uilipendunt omnes alias nationes. Et dicũt, quod ipsi sunt soli

qui

qui duobus luminibus respiciunt. Latini uero, uno lu mine tantum uideant, sed omnes alias nationes asserũt esse cæcas. Et per hoc certissime demonstrat̃, quod omnes alios reputant esse rudes. Et uere tot res mirabiles, & diuersæ, ac ineffabilis subtilitatis & laboris manuũ, ex illis partibus deferuntur, quod non uidetur esse aliquis, qui in talibus illis se ualeat comparare. Omnes illi de illo regno Cathayni uocantur, & iuxta nationes suas multi, tam homines quam fœminæ pulcherrimæ reperiuntur, tamen omnes cõmuniter paruos habẽt oculos, & naturaliter barba carent. Isti uero Cathayni, ualde pulchras habent literas, quæ latinis literis in pulchritudine quodammodo similes sunt. Secta uero illius regni gentium, uix posset aliquo modo enarrari. Quoniã aliqui sunt qui colunt idola de metallo, alij uero boues adorant, quia terram laborant, ex qua crescunt frumenta, & alia nutritiua. Alij colunt magnas arbores, alij naturalia, alij astronomiam, alij solem colunt, alij uero lunam, alij uero nullam habent fidem uel legem, sed sicut bruta animalia, ducunt bestialiter uitam suam. Et licet sint perspicacissimi ingenij, ad omnia opera corporalia exercenda, nulla tamen inter eos spiritualium notitia inuenitur. Homines illius patriæ non sunt audaces, sed sunt mortis timidi plus satis quã armigeros esse deceat, multum tamẽ sunt ingeniosi, & magis per mare quàm per terram, de inimicis suis uictoriã reportarũt. Multa habent armorum genera, quæ nõ inueniuntur inter

alias nationes. Moneta uero q̃ in illis partib. expendit, fit de papyro in forma quadrata, & est regali signo signata, et secundum illud signum, illa moneta est maioris pretij, uel minoris, & si forte illa moneta, propter uetustatem incipiat deuastari, ille uero qui illam habuerit, ad regalem curiã deportabit, tũc pro illa dabitur sibi noua. De auro uero, & alijs metallis, faciunt uasa, & alia ornamenta. De isto regno Cathay, dicitur quod est in principio mũdi, quia est in oriente ab uno capite, & in illa parte nulla est aliarum habitatio gentium, ut refert. Ex parte occidentis suos habet confines, cũ regno Tarsę. Ex parte Septentrionis, cum deserto de Belgian. Ex parte uero meridiei, sunt insulæ maris Oceani, de quibus superius est expressum.

De regno Tarsæ. Cap. II.

IN regno Tarsæ sunt tres prouintiæ, quarum dominatores se reges faciunt appellari. Homines illius patriæ nominantur, Iogour, semper idola coluerũt, & adhuc colunt omnes, præter decem cognationes illorũ regum, qui per demonstrationem stellę, uenerunt adorare natiuitatẽ in Bethlehem Iudæ. Et adhuc multi magni & nobiles inueniuntur inter Tartaros, de cognatione illa, qui tenent firmiter fidem Christi. Alij uero, idololatræ de partibus illis, sunt homines nullius ualoris, in facto armorum. Perspicacissimi tamen sunt ingenij, ad omnes artes & scientias addiscendas. Literas habent

bent proprias, & fere omnes illarum partium habitato res, abſtinent a carnibus, & a uino, nec aliqua ratiõe oc ciderent quicquã uiuens. Illorum ciuitates ualde ſunt amœnæ, & templa magna habent, in quibus idola ue nerantur, frumenta ibi creſcunt abundanter, & alia bo na grana. Vino uero carent, & bibere uinum, reputãt eſſe peccatum, ſicut faciunt Agareni. Iſtud regnũ Tar ſę, ex parte orientis, ſuos habet confines cum regno Ca thay ſupradicto. Ex parte occidentis, cum regno Tur queſtan, Ex parte ſeptentrionis, cum quodam deſerto. Ex parte uero meridiei, cum quadam ditiſſima prouin tia, quæ uocatur Sym, quæ inter regnum Indiæ, & reg num Cathay habet ſitum, & in illa prouintia inueniun tur lapides Adamantis.

De regno Turqueſtan. Cap III.

REgnum Turqueſtan, ex parte orientis ſuos habet confines cum regno Tarſę, ex parte occidentis cũ regno Perſarum, ex parte ſeptentrionis, cũ regno Co raſinæ, ex parte uero meridiei, protenditur uſq; ad de ſertum Indiæ. In iſto regno paucæ ſunt bonæ ciuita tes: planicies habet latas, & bona pabula pro armentis & ideo habitatores illius patriæ, ut plurimum ſunt pa ſtores, habitantes in tentorijs, & in talibus domibus, quæ de loco ad locum poſſunt faciliter deportari. Ma ior ciuitas illius regni uocatur Ocerra. Parum ibi colli gitur de ordeo uel frumento. Vino totaliter carent.

Bibunt Cursiam, & alia pocula quæ conficiunt, & lac. Risum & Mileum comedunt atque carnes, & uocantur * Turs. Et fere omnes tenent dogma pessimi Mahometi. Aliqui uero sunt inter eos, qui nullam penitus fidem habent uel legem. Literas non habent proprias, sed utunt literis Arabicis, in ciuitatibus siue castris.

* Turcæ, uidetur esse legendum.

De Regno Corasminorum Cap. IIII.

REgnum Corasminorum est bene munitum bonis ciuitatibus atque uillis, & multi sunt ibidem habitatores, quia terra illa est fertilis, & amœna, frumenta & alia bona grana colliguntur ibi in maxima quantitate, tamen modicum habent uini. Istud regnũ suos habet confines cum quodam deserto, cuius per centum dietas extenditur longitudo. Ex parte Occidentis usque ad mare Caspiũ protenditur. Ex parte Septentrionis confines habet cum regno Cumaniæ. Ex parte Meridiei cum regno Turquestan, superius nominato. Maior ciuitas illius regni uocatur Corasme, & Corasmi homines nominantur. Pagani sunt, nõ habentes literas siue legem. In armis sunt ferocissimi, qui uocantur Soldini, & habent propriã linguam, literas atque ritum Græcorum. Et modo Græcorũ conficiunt corpus Christi, & sunt obedientes Patriarchæ Antiocheno.

De Regno Cumaniæ. Cap. V.

REgnum Cumaniæ est ualde magnum, sed propter aeris intemperiẽ male ab hominibus habitatur.

Fit em̃

Fit enim in locis aliquibus hyemali tempore tantũ frigus, quod homines siue animalia non possunt uiuere ullo modo. In aliquibus uero locis fit tantus calor in æstate, quod nemo potest ibi esse per æstum, & etiam propter muscas. Regnum istud Cumaniæ est quasi totum planũ, & in illa planitie non reperiuntur arbores siue ligna, nisi forte iuxta aliquas ciuitates, quæ pomeria quædam habent. In campis & tentoriis habitãt illæ gentes, stercora comburũt animalium loco ignis. Regnum Cumaniæ ex parte confines habet cũ regno Corasme, & cũ quodam deserto. Ex parte Occidentis est mare maius, & mare detenue. Ex parte Septentrionis confines cum regno Cassiæ. Ex parte meridiei protenditur usq; ad quoddam flumen magnum, quod reperitur in urbe, quæ uocatur Etill. Anno quolibet congelatur, & quandoq; per totum annum permanet ita firmiter congelatũ, quod glacies calcatur ab hominibus & animalibus, sicut terra. In littore illius fluminis inueniuntur quædam arbores satis paruæ. Vltra uero & ex alia parte illius fluminis sunt gentes habitantes uariæ & diuersæ, quæ non cõputantur de regno Cumaniæ, obediunt tamen regi. Et quidam sunt qui habitant circa montem Cocas, qui mirabiter est magnus & altus. Astores et aliæ aues rapaces albæ sunt, quæ in illis mõtibus oriuntur. Et iste mons residet inter duo maria, quia ex parte Occidentis est maius, ex parte Orientis mare Caspium, & istud mare Caspium nullum habet

introitum cũ mari Oceano, sed est sicut lacus, mare ta men propter ipsius magnitudinẽ appellatur. Est enim maior locus, qui reperiatur in orbe, quia protẽditur a dicto monte Caspio, usque ad caput regni Persarũ, & di uidit totam terrã Asiæ in duas partes: & illa pars quæ est in parte Oriẽtis, dicit Asia profunda, & illa quæ est in Occidente, dicitur Asia maior, & multos retinent bonos pisces. Circa illum montem Caspium inueniun tur Bubali, & alia multa animalia syluestria. Sunt etiã in illis partibus multę insulæ, in quibus aues nidificãt, & præcipue Falcones, quæ Pegrim uulgariter appel lantur, & Esmerliones, & Bonsacci, & multæ aliæ aues nascuntur ibidem, quarum nusquã origo nisi in illis in sulis inuenitur. Maior ciuitas regni Cumaniæ uocatur Sara, quæ fuit antiquitus nobilis & famosa, fuit tamen prostrata, & quasi totaliter destructa per Tartaros, qui illam uiolenter cœperunt, sicut inferius exprimetur.

De Regno Indiæ. Cap. VI.

REgnum Indiæ est ualde longum, & est situm super mare Oceani, quod in illis partibus dicitur mare Indiæ. Istud Regnum incipit a confinibus regni Persa rum, & extenditur per Orientẽ usque ad unam prouin ciam, quæ uocatur Balarem, & in illa prouincia reperi untur lapides preciosi, qui Balais appellãtur. Ex parte Septentrionis perlongũ est et magnum desertũ Indiæ, ubi tot serpentes, & animaliũ diuersitates habitantes,

Imperator

Imperator Alexander dicitur inuenisse. In ipso regno prædicauit B. Thomas Apostolus fidē Christi, & multas cōuertit prouintias atq; gentes, sed quia distant multum ab illis terris & locis, in quibus fides colitur Christiana, ibi fides nostra est multum diminuta, nec est ibi nisi quædam ciuitas, in qua habitāt Christiani, omnes uero alij fidem Christi totaliter reliquerunt. Ex parte uero meridiei perlongum est mare Oceanum, in quo sunt multæ insulæ, sed homines degētes in illis, sunt nigri, & nudi incedunt totaliter, propter æstum, & colūt idola uelut stulti. In illis insulis inueniuntur lapides prgciosi, margaritę, & aurum, & multa genera specierū & rerum medicinalium, quæ conferuntur sæpe hominibus huius mundi. Ibi etiam est quædam insula, quę uocatur Celan, & in illa reperiuntur lapides qui uocantur Rubini, & Saphiri, & rex illius insulæ habet maiorem Rubinum, & meliorem qui ualeat reperiri. Et quādo rex illius insulæ debet coronari, lapidem illū in manibus suis tenet, & sedens super equo, circuit ciuitatē, & extunc omnes sibi obediunt tanquam regi. Terra Indiæ, est quasi insula a deserto superius nominato, & mari Oceano circundata, ita quod uix posset aliquis introire illam terram, nisi ab uno latere tantum, uidelicet ex parte regni Persarum. Et mercatores, qui ad illam terram uolunt accedere, primo uadunt ad quandam ciuitatem, quæ uocatur Hermes, quam Hermes Philosophus fundauit artificialiter, ut præfertur, & exinde

transseunt per quoddam brachium maris, quousq; ueniunt ad quandam ciuitatem, quæ Combaech nominatur, & ibi inueniuntur aues, q̄ uocantur Papagai, quæ sunt uiridi coloris, & tanta est in illis partibus illarum auium multitudo, quãta passerum in hac terra. In illo portu inueniunt quæcũq; uolunt uenalia mercatores. Et si ultra uellent procedere, absq; molestia possent ire. In illa prouintia non habent abundantiam hordei, uel frumenti, Comedunt tamen illarum partium habitatores, risum, mileum, lac, butyrum, & fructus, qui multi crescunt ibidem.

De Regno Persarum. Cap. VII.

Regnum Persarum diuiditur in duas partes, quę dicuntur solummodo unum regnum, eo præcipue, quod unus solus dominus illarum terrarũ semper obtinuit principatum. Prima pars Persarum incipit in oriente, a confinibus regni Turquestan, & protenditur per occidentem, usq; ad magnum flumẽ Phison, quod est primum inter quatuor flumina quæ fluunt de paradyso terrestri. Et ex parte Septentrionis extendit, usq; ad mare Caspium. Ex parte meridiei, usq; ad desertum Indiæ. Prouintia illa est quodammodo tota plana, in medio illius duæ sunt sitæ magnæ & opulentissimæ ciuitates, altera quarum uocatur Boctara, & alia Seonorgant. Habitatores illarum partium dicuntur Persæ, & habent propriam linguã, de mercationibus, & terrarũ

laboribus

laboribus uiuūt, uerum de armis se non ingerunt, nec de guerra. Antiquitus colebant idola, & ignem tanq̄ Deum præcipue adorabant. Postq̄ uero secta Mahumeti illarum partium dominiū occupauit, effecti sunt uniuersaliter Saraceni, Mahumeti credentes falsissimis documētis. Alia uero pars incipit a Phison flumine supradicto, et extenditur per occidentem, usq; ad cōfines regni Mediæ, & partim maioris Armeniæ. Ex parte uero Septentrionis extenditur usq; ad mare Caspium. Ex parte uero Meridiei, habet confines cum quadam prouintia regni Mediæ. In illa prouintia sunt duæ maximæ ciuitates, quarum una uocatur Nesabor, & alia Spachen, & tamen in secta moribusq;, sunt similes alijs supradictis.

De Regno Medorum. Cap. VIII.

REgnum Mediæ, est ualde longum & strictum, ex parte enim orientis incipit a regno Persarum, & partim cum regno Indiæ maioris, & extenditur per occidentem, usq; ad regnum Chaldæorū. Ex parte Septētrionis incipit a regno Armeniæ maioris, & extendit per meridiem, usq; ad ciuitatem Aquissam, quę est sita supra mare Oceanum, & ibi reperiuntur Margaritæ grossiores, quæ portantur per orbem. In regno Mediæ sunt montes magni, & paruæ planities, & duæ sunt ibi regiones, & gentes quæ in una ipsarum habitant, dicuntur Saraceni, & alij uocantur Corduis,

duas habent etiam ciuitates magnas, una uocatur Soracet, alia Queremon, Legem & sectā tenent perfidi Mahumeti; Literas habent Arabicas, & ad arma sunt boni sagittarij, pedites & ualentes.

De Regno Armeniæ. Cap. VIII.

IN terra Armeniæ sunt quatuor regna, tamen unus solus rex dominiū semper occupauit. Longitudo terræ Armeniæ, incipit a regno Persarum, & extenditur per occidentem, usq; ad regnum Turquiæ. Latitudo terræ Armenię incipit a Mirali ciuitate, quę dicitur porta ferri, quam Rex Alexander firmauit, propter nationes gentium uarias & diuersas, in profundo Asiæ habitantes, quas nolebat posse habere ingressum, in Asiam maiorem, absque suo mandato, & est illa ciuitas sita in quoddam districtum maris Caspij, & tangit magnum montem Cocas. Latitudo Armeniæ extenditur usq; ad regnū Mediæ. In regno Armeniæ sunt plures magnæ & ditissimæ ciuitates, & ciuitas Taurisij est famosior, & plus alijs opulēta. In Armenia sunt magni mōtes, latæ planities, & flumina magna, & lacus aquarum dulcium, & salsarum, in quibus piscium magna copia inuenitur. Gentes in terra Armeniæ habitātes, diuersis nominibus nuncupantur, secundum terras & regiones, in quibus degunt, & sunt equites, & pedites, strenui bellatores, in armis, equis, & uestib. mores sequūtur & habitum Tartarorum, qui sub eorum dominio,

longo

longo tempore sunt detenti. Literas habent Armeni-cas, & alias etiam, quæ dicuntur Haloen. In Armenia est altior mons, qui sit in toto orbe terrarun, qui Ararath uulgariter nuncupatur, & in cacumine illius montis, arca Nohæ post diluuium primo sedit. Et licet propter abundantiam niuium, quæ semper in illo mõte reperiuntur, tam hyeme quam æstate nemo ualet ascendere montem illum, semper tamẽ apparet in eius cacumine quoddam nigrum, quod ab hominibus dicitur esse Arca.

De Regno Georgiæ. Cap. X.

Regnum Georgiæ ex parte orientis, incipit a quodã magno monte, qui uocatur Alboris, ibi multæ habitant gentium nationes, & ideo uocatur illa prouintia Alania, exinde extenditur regnum Georgiæ per occidentem, uersus Septentrionem, usq; ad aliquas terras regni Turquiæ. Longitudo ipsius regni Georgiæ, extenditur supra mare maius. Ex parte meridiei, cõfines habet cum regno Armeniæ maioris, & istud regnum diuiditur in duo regna, unum uocatur Georgia, aliud uero Abcas nominatur, & semper ibi duo Reges fuerunt, alter, quorum est subiectus Imperatori Asiæ, scilicet Rex Georgiæ. Sed Rex Abcas est potens gẽtibus, et fortissimus munimentis, nec per Imperatorem Asiæ, nec per Tartaros potuit subiugari. In isto regno Georgiæ, apparet quoddam stupendum miraculum mon-

ſtroſum, quod dicere non auderem, neq; credidiſſem, niſi propriis oculis perſpexiſſem. Sed quia perſonaliter ibi fui, & uidi, dico, quod in illis partibus eſt quædam prouincia, quæ uocatur Hamſem, quę in circuitu bene habet tres dietas, & quantũ extenditur illa prouincia, tota quadam caliginoſa & tenebroſa caligine locus ille taliter obfuſcatur, quod nullus eſt, qui aſpicere poſſit quicquã: nec eſt aliquis, qui audeat ingredi terram illam, quoniã ad redeundum tramitem ignorãt. Habitatores illarum partium aſſerunt, ſe ſæpius audiuiſſe uoces hominum uociferantiũ, cantum galli, hinnitus equorum in ſylua. Et per meatum cuiuſdam fluminis, quod de loco illo egreditur, apparent ſigna certa, ꝙ ſit gentiũ habitatio in eodem. Verum eſt, quod legendo inuenitur in hiſtoriis regni armeniæ & Georgiæ, ꝙ quidam peſſimus fuit Imperator & dominator Perſarum, qui nuncupabatur proprio nomine Sauoreus, idola colebat iſte, & perſequebatur crudeliſſime Chriſtianos. Quadam uero die præcepit, ut om̃es habitatores Aſiæ uenirent, & ſua idola adorarent, & quicunq; eius dictis imperialibus contrairet, pœnam ſuccendiĳ pateretur. Vnde accidit, ꝙ quidã fideles Chriſtiani potius, q̃ idola colerent, martyrium elegerunt. Aliqui uero adorauerunt idola præ timore, & ne bonis tẽporalibus priuarentur. Aliĳ uero petierunt montes & monumenta, & in illis tutarũt ſe uiriliter contra permuniti. Quidã uero boni Chriſtiani tũc temporis

in quadā planitie habitabant, quæ Mogan dicebatur, & dum nollent modo aliquo idolis immolare, cogitauerunt de fuga, bonis temporalibus derelictis omnibus. Et dum ad partes Græciæ crederent se transferre, ipse pessimus Imperator obuiauit fugientibus Christianis in illa uidelicet planitie Hamsem, superius nominata. Cūq; iussu Imperatoris deberent Christiani frustratim omnes uniuersaliter detruncari, clamauerunt ad Dominum Iesum Christum, & continuo tenebrositas illa per syderū lumina obfuscauit, & Christiani per gentes recto tramite euaserunt, iniqui uero in illa tenebrositatis ualle usq; nūc resident, & residere debēt usq; ad finem seculi, ut ab omnibus creditur & enarratur.

De Regno Chaldæorum. Cap. XI.

Regnum Chaldæorum parte Orientis, a montibus Mediæ incipit, & protenditur usq; ad Niniue, maximam et uetustissimā ciuitatem prope flumen Tigris, & illa est ciuitas Niniue, de qua sancta Scriptura loquitur. Ista ciuitas ad præsens est totaliter deuastata. Sed per ea quæ adhuc sunt apparētia in eadem, firmiter credi potest, q fuerit una ex maioribus ciuitatibus huius mundi. Latitudo regni Chaldæorum ex parte Septentrionis incipit a quadam ciuitate, quæ uocatur Maraga, & extenditur per Meridiem usq; ad mare Oceanū. Maior ciuitas Chaldæorum uulgariter nominatur Babylonia, & sic antiquitus dicta fuit, in qua Nabugodo

nosor filios Israhel captiuos adduxit de Hierusalem san ctissima ciuitate. In regno Chaldæorū multæ sunt pla/ nities, pauci montes, & modicæ aquæ, quæ per regnū discurrunt. Illi qui in Chaldæa habitant, Nestorini uo cantur, aliqui in errore, Nestorij, & literas habēt Chal/ dæas. Alij uero sunt ibi, qui literis utuntur Arabicis, & sectam tenent falsissimam Mahumeti.

De Regno Mesopotamiæ. Cap. XII.

REgnum Mesopotamiæ ex parte Orientis habet ini tium a magna ciuitate Mosel, quę sita est prope flu men Tigris, & per Occidentem dilatatur usq; ad flu/ men Eufrates, & ciuitatē Rohais, quæ fuit ciuitas regni Abagari, ad quam fuit transmissa Veronica, quæ ho/ die Romę inuenitur. Et prope Rohais est terra Haran, in qua Abraham antiquitus habitabat, quam terram Dominus præcepit relinquere, & se ad terrā promissi/ onis ultra flumen Eufrates transferre, secundum quod in Biblia plenius continetur. Istud regnum Mesopota miæ Græco idiomate nominatur, eo qꝫ inter ista duo paradisi flumina, Tigris & Eufrates, habeat situm. La titudo istius regni habet initium ab uno monte Arme niæ, qui uocatur Sanson, & dilatatur per Meridiem usq; ad desertum Arabiæ minoris. Istud regnum mul tas habet planities, fertiles & amœnas, duos habet montes ualde longos, et fructibus copiosos, Mons ille qui est ex parte Orientis, uocatur Siniar. Alius mons uocatur

Genes. xi.

uocatur Lisson. Modicæ labuntur aquæ per illam terram. Sed habitatores bibunt aquam de puteis & cisternis, & ipsorũ aliqui sunt Christiani, Syriani uidelicet & Armeni. Alij uero sunt Saraceni, & illorum tenentes legem, & sectam. Christiani Armeni, sunt in facto equites et pedites ualde boni. Saraceni uero, & Syriani non ingerunt se de armis, sed sunt artifices, & cultores agrorum, & aliqui sunt pastores ouium, ueruntamen in loco quodam, qui dicitur Mercdin, sunt aliqui Saraceni Archerij, ualde boni, eorum idiomate Cordins appellantur.

De Regno Turquiæ. Cap XIII.

Regnum Turquię est ualde magnum, & diuitijs opulentum, Venas habet argenti, ferri, æris, & aluminis, in maxima quantitate. Ibi etiam omnium frugũ & fructuum atq; uini copia inuenitur, et multa sunt ibi animalia, & præcipue boni equi. Cõfines habet ex parte orientis cum Armenia maiori, & partim cum regno Georgiæ. Ex parte occidentis dilatatur usq; ad ciuitatẽ Sataliæ, quæ supra mare Grēciæ situm habet. Ex parte septentrionis nullos habet cũ aliqua terra confines, sed de longo in longum extenditur, supra littora maris maioris. Ex parte Meridiei partim habet confines cum secunda Armenia, & partim cum Cilicia, & partim usq; ad mare Græciæ dilatatur, & respicit Insulam Cypri. Istud regnum a diuersis nationibus partium orientis,

Græcia appellatur, quia antiquitus Imperator Græcorum, terram istam Turquiæ, quasi pro suo proprio seruabat, & per Duces atq; Officiales Imperatoris, tunc tẽporis, regebatur. Postquam uero Turchi occupauerunt terram illam, & habitauerunt ibidem, elegerunt dominum super eos, & illũ uocauerunt Soldan, quod idem est quod Rex, in idiomate Latinorum, & ex tunc terra illa fuit uocata Turquia, præcipue a Latinis. In regno Turquiæ sunt plures prouintiæ, quę magnas & principales obtinent ciuitates. In prouintia Ligonię, famosa ciuitas Comi inuenitur, quę est maior ciuitas totius regni Turquiæ. In secunda prouintia, quæ dicitũ Cappadocia, est ciuitas Cęsaręę Gręciæ. Tertia prouintia, dicitur Sauria, & ibi est ciuitas antiqua Seuleutia. Quarta est Briquia nominata, & ibi est ciuitas Zichiæ Græcię. Quinta dicitur Quisitan, & ibi est ciuitas Epheson. Sexta Bithynia, & ibi est ciuitas Nichor. Septima, Paphlagonia, & ibi est ciuitas Ginapolis. Octaua dicitur Genech, & in ista est ciuitas Trapezõda. Et ista sola prouintia a paucis temporib. effecta est regnũ, per hunc modũ: Quando Turchi occupauerunt dominiũ regni Turquię, nõ potuerunt ciuitatẽ Trapezõdę, nec eius pertinẽtias occupare, propter castra fortiss. & alia munimenta, & sic ꝑmansit in potentia Imperatoris Cõstantinopolitani, ad terram illam regendam. Vnum uero gubernatorem annuatim consueuerat transmittere Imperataor, qui Dux dicebatur, unde accidit, quod

quidam

quidam ex illis Rectoribus seu Ducibus, rebellis effectus, tenuit terræ dominium pro seipso, & fecit se Regem, & ille qui tenet nunc terram Trapezontis, fecit se Imperatorem uocari. Habitatores illarum partium, sunt Græci, & ritum Græcorum sequuntur, & literas Græcas habent: nos uero posuimus Trapezondam in numero prouintiarum, & non in numero regnorum, secundum quod nos instruunt historię partium orientis. In Regno Turquiæ habitant quatuor gentium nationes, uidelicet, Græci, Armeni, & Iacobini, isti Christiani sunt, & uiuūt de mercationibus & laboribus terræ, & Turqui, qui sunt Saraceni, & illius terræ dominium, de Græcorꝫ manibus abstulerunt, & aliqui sunt qui uiuunt de mercationibus, & laboribus terræ, & habitant in ciuitatibus & in uillis, alij uero semper petūt nemora, & stant in campis hyeme & æstate, qui ouium sunt pastores, & sunt sagittarij ualde boni.

De Regno Syriæ. Cap. XIIII.

Regnum Syriæ ex parte Orientis incipit a flumine Euphrates, & extenditur per Occidentem, usqꝫ ad ciuitatem Sameræ, quæ est sita supra mare Gręcię, in capite deserti Aegypti. Latitudo Regni Syrię ex parte septentrionis, incipit a ciuitate Bericensi, & dilatatur usqꝫ ad Craccū montis regalis. Ex parte Orientis confines habet cum Mesopotamia, ex parte Septentrionis cum secunda Armenia, & in parte cum regno Turquiæ. Ex

parte Meridiei uersus Occidentē nullos habet cum aliquo regno confines, quia mare Græciæ & desertū Arabiæ sunt sibi a duabus partibus circum circa. Regnum Syriæ diuidit in quatuor partes, siue prouincias, quæ propter ipsarum magnitudinem consueuerunt regna appellari antiquitus, & reges fuerunt retroactis temporibus in iisdem. Sed in historiis partium Orientis, prouinciæ, non regna dicuntur. Prima prouincia, quæ est caput regni Syriæ, uocatur Sem, & in medio istius prouinciæ est sita nobilis ciuitas Damascena. Secunda prouincia dicitur Palestina, in qua sancta Hierosolymitana ciuitas habet situm. Tertia dicitur Antiochia, & in illa sunt duæ maximæ ciuitates, uidelicet Halay, & Antiochia maior. Quarta prouincia Cilicia appellat, ibiq; est sita inexpugnabilis ciuitas Tarsensis, in qua Beatus Apostolus Paulus fuit natus, & ista Cilicia hodie Armenia nuncupatur. Nam postquā Christianæ fidei inimici terram illam de Græcorum manibus abstulerūt, & illam longo tempore tenuerūt, Armeni conati sunt tantū q; terram illam Ciliciæ eruerunt de populo Paganorum, cuius quidem dominiū rex Armeniæ per gratiam Dei tenet. In regno Syriæ habitant diuersæ gentium nationes, uidelicet Græci, Armeni, Iacobini, Nestorini & Saraceni, ibi sunt etiam aliæ Christianorum nationes, uidelicet Syriani & Maronini. Syriani ritum tenent Græcorū, & fuerunt longo tempore obedientes sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, Linguam loquūtur

Arabicā

Arabicam. Sed officium Ecclesiæ dicunt in literis Græcis. Maronini uero tenent ritum Iacobitarum, & linguam & literas Arabicas habent. Circa montem Libani, & in partibus Hierosolymitanis habitant istæ gentes, & sunt sagittarij boni, de culturis uiuunt. Syriani sunt multi, Maronini uero in modica quantitate. Longitudo regni Syriæ uiginti dierum spacio terminatur, latitudo uero dierum quinque, & in aliquo loco minus, secundum quod desertum Arabiæ, & mare Græciæ longius uel propinquius adhæret.

De Imperio Saracenorum. Cap. XV.

SIcut in Euangelio inuenitur, tẽpore natiuitatis Domini Iesu Christi, cum Imperator Romanus Augustus Cæsar totius orbis Monarchiæ imperium obtinebat. Postmodum uero quidam rex Persarum, nomine Cossorassath, fuit primus ausus Romano imperio rebellare, qui fecit se imperatorem Asiæ nominari, iste occupauit dominium Persarum, Medorũ, Armeniæ, & Chaldæorum, & ipsius potentia tantum creuit, quod uiolenter terras illas gentibus Imperatoris Romani totaliter uacuauit. Et durauit dominiũ regni Persarum ccc xxix. annis. Postea uero Saraceni ab eis Asiæ imperium abstulerunt, sicut inferius darius exprimetur. Anno Domini DC. XXXII. maledictũ semen perfidi Mahumeti regnum Syriæ introiuit, & Saraceni expugnantes Damasci opulentissimam ciuitatem, de ma

tribus Græcorum, qui illam longo tempore tenuerũt, abstulerunt, & postea in breui tempore totum Regnũ Syriæ occupauerunt, postea uero obsiderunt magnã Antiochiæ ciuitatem, in qua Græci illo tempore mora bantur. Imperator Eraclius Augustus, Romanum ad ministrans imperium, hoc audiens, misit subsidiũ mag num Græcis, ut ciuitatem tuerentur a perfidis Sarace-nis, & dum gentes Imperatoris Eraclij ad quandam pla nitiem peruenissent, quam Possene nominant, Sarace-ni ex opposito uenietes, cum eis bellum crudelissimum inierunt: magna quidem fuit altercatio inter eos, sed ob tinuerunt finaliter Agareni, & in illo conflictu, bellato rum innumerabilis cecidit multitudo, & usq; nunc ap-parent ibi ossa cadauerum, in maxima quantitate. Vn-de accidit, quod Greci, qui in ciuitate degebant, nimio pauore perterriti, ipsam ciuitatem Antiochiæ Sarace-nis, cum certis pactis & conuentionibus, reddiderunt. Exinde præfati perfidiæ filij, ingressi fuerunt Cilitiam, Cappadotiam, Liquoniam, opulentissimas regiones, quas in paucis diebus eorum dominio subdiderunt, non enim erat, qui eorum potentiæ posset contraire, & ideo in magnam fuerunt superbiam elati, unde paraue runt Galeas, & alia nauigia multa, & uersus Constanti nopolim Carbasa direxerunt, sed primo descenderunt in Cyprum, & ceperunt maiorem ciuitatẽ illius regni, quę Cõstantia uocabatur, ubi erat B. Barnabæ Aposto li sepultura. Expoliata igitur infinitis diuitijs, ciuitate,

& innu-

& innumerabilibus populis captis funditus ipsam totaliter diruerunt, quod nunquam fuit ulterius habitata. Exinde pergentes quoq; fuerũt in insulam Rhodi, & plures alias Romanas insulas deprædati, & multos inde abduxerunt captiuos, finaliter uero Constantinopolim applicuerunt, tam per terram q̃ per mare illam ciuitatem magnificam obsederunt. Christiani quidem tantam inimicorum copiam intuentes, terrore ualido sunt percussi, & Dei misericordiam humiliter implorarunt, unde accidit, nutu DEI, quod licet tunc tempus esset æstiuum, & mare a fluctibus quasi immobile permaneret, subito surrexit tempestas ualida, quæ perfidorũ Galeas et alia ligna fere oĩa submersit in mari, & inimicorum qui erant in illis, nemo euasit. Alij uero hoc uidentes, continuo recesserũt. Christiani quidem uidentes, per Christi misericordiam se ereptos, cum magna exultatione ordinauerunt diem annuum ad honorem Saluatoris perpetuo solenniter celebrandum, & usq; hodie ab oĩbus Christianis illarum partium deuotissime obseruatur. Præfati uero iniquitatis filij Agareni, per aliquot tempus dederũt se quieti, postea uero copioso exercitu congregato, regnum Persarum inuadere cogitarunt. Et primo fuerũt ingressi regnum Mesopotamiæ, deinde perrexerunt ad regnum Chaldæorum, quod erat sub dominio Persarum Regis, qui non poterat resistere Saracenis, unde de terra illa fecerunt oĩa uota sua, Rex uero Persarum, Ascaiorth no-

mine, timens Saracenorũ potestati subiugari, nuncios suos misit ad terras & regna, quae erãt circa flumen Phison, & ab eis subsidium implorauit, promittendo uenientibus magna stipendia & honores. De regno igitur Turquestan, quod propinquius erat regno Persarũ, congregauerunt se circa sex milia uirorum, qui nominabantur tunc temporis Turquiniani, & iter arripientes, Regi Persarum dare subsidiũ intendebant. Transierunt quoq; flumen Phison, ex eo quod eorũ consuetudo est talis, ꝙ quodcunq; uadant, secum ducant filios & uxores, non poterant ire celeriter, sed per dietas paruulas incedebant. Saraceni uero qui erant in regno Chaldaeorũ, quod subiugauerãt, ut est dictum, timentes, ꝙ si exercitus Turcorum & Persarũ congregarentur in unum, nõ possent eorum uota de facili adimplere. Accepto consilio saniori, Regem Persarũ inuadere properãt, anteq̃ ei subsidiũ praeberet. Rex uero Persarũ, dũ nõ posset praeliũ euitare, cũ gente sua se opposuit Saracenis, & inito bello iuxta quandã ciuitatẽ, quae Marga appellatur, magna fuit altercatio inter eos, et ab utraq; parte bellatores innumerabiles ceciderunt. Demum uero Persae terga uerterunt, & Saraceni uiriliter persequentes, Regẽ Persarũ inter alios occiderũt, & uictoriã reportarũt. Actũ anno DC. XXXII. Persarũ itaq; Rege taliter interempto, & tam regno Persarũ, q̃ pluribus aliis subiugatis, praefati iniquitatis filij Agareni, sibi Imperatorẽ elegerũt, quendã uidelicet de progenie

genie Mahumeti, et ipsum uocauerũt Caliph, et ordina uerũt quod sedem teneret in Baldac opulentissima ciuitate. In quolibet uero aliorum regnorum, quæ subiugauerant Agareni, constituerunt unum dominũ, quem uocauerunt Soldan, deinde ceperunt ciuitates & uillas, & totã maiorem Asiam tenuerunt, prȩter regnũ Abcas, quod est in Georgia, & præter quandam aliam regionem regni Armeniæ, quæ Haloen uulgariter appellatur. Istæ duæ regiones, tenuerunt se contra Saracenos, nec uoluerunt eis modo aliquo obedire, & sic sumpserunt refugium & tutelam omnibus Christianis, quos Saraceni persequebantur, illos compellentes obedire Mahumeti falsissimis documentis.

De Turquinianis uero, superius nominatis, qui regi Persarum dare subsidium intendebant, breuiter sumus aliqua locuturi, ut eorum historia, quȩ inferius exprimetur, clariorem habeat intellectum. Isti uero Turquiniani, superius nominati, peruenerunt usque ad quã dam terram, quæ Corasen nuncupatur, ibique intellexerunt, qualiter rex Persarum in conflictu fuerat interemptus, & ideo ulterius procedere noluerunt, sed ad detẽtionem illius terrȩ Corasen, potius aspirantes ipsam cõtra Saracenos, crediderunt defendere & tenere. Hoc quoque Saraceni uidentes, copiosum exercitum congregauerunt, ut Turquinianos prædictos, modis omnibus subiugarent. Sed Turquiniani uidentes Saracenorum innumerabilem quantitatem, de prælio dubi-

tantes, suos ad Caliphũ nuncios destinarũt, offerentes se obedire suis beneplacitis & mandatis, et rogauerunt ut eos sub suo dominio conseruaret. Hoc quidem gratum extitit Saracenis, & sic receperũt eosdem, & in alia terra illos habitare fecerunt, ubi rebellionis audatiam non timerẽt. Et imposuerũt eis certũ annuũ censum domino persoluendũ, & plures alias seruitutes, et sic Turquiniani sub iugo Saracenorum longo tempore extiterunt, quousq; regna Persarum, Medorum & Chaldæorum redacta fuerunt ad falsam fidem pessimi Mahumeti. Et post hæc Caliphus seniores Turquinianorũ fecit ante suam præsentiam conuocari, & suasit eisdem, ut legem & sectam acciperent Mahumeti, & procurarent quod illud idem facerẽt omnes alij Turquiniani, promittens eis facere gratias & honores, si in hoc casu suis beneplacitis obedirent. Turquiniani autem qui nullam legem penitus sequebantur, mandatis Caliphi faciliter consenserũt, & effecti omnes perfidi Saraceni. Et tantum in processu temporis procurarunt, ꝙ sectæ Mahumeti adhæserunt Turquinianorũ sexagintaquatuor nationes, & fuerũt omnes Turquiniani conuersi ad fidem Saracenorum, præter duas tantummodo nationes, quæ fuerũt omnes ipsi ab aliis segregati, illi qui noluerunt se conuertere. Extunc Saraceni cœperũt diligere Turquinianos, & eis gratias et beneficia intendebant, unde multiplicati fuerunt in diuitiis & personis. Sciuerunt enim sub dominio Saracenorũ sagaciter pertransire, quousq; rebellionis locum & materiam inue-

nerunt, quibus captatis, dominium abstulerũt a Saracenis, sicut in sequenti describetur. Annis uero centũ xcviij. regnauerunt in Asia Saraceni, antequã dominium amiserunt. Sed exorta fuit quædã magna discordia inter eos, ita quod Soldani & alij principes terrarum, qui tenebantur obedire Calipho, cœperunt rebelles fieri contra ipsum. Ob hanc caussam Saracenorũ potestas fuit plurimũ diminuta. In Constantinopoli uero erat tũc tẽporis quidã ualẽtissimus Imperator, qui Diogenes uocabat̃, iste uiriliter & potenter cœpit inuadere Saracenos, & recuperauit plures ciuitates et castra, quę redacta fuerant sub potentia inimicorum, tempore Imperatoris Eraclij, & inter alias liberauit Antiochiæ ciuitatem, & fortes ciuitates Ciliciæ, quæ hodie Armenia appellatur, & partem regni Mesopotamiæ. Idem dominium Christianorum reduxit. Alia uero regna Asię sub Saracenorum dominio remanserunt, & illa tenuerunt, quousq; Turquiniani eisdem terris & dominio præualuerũt, sicut inferius clarius exprimetur. Anno M. L I. Turquiniani cœperunt primo in Asia dominari, hoc modo uidelicet, ꝙ quando Turquiniani fuerunt repleti diuitiis, & multiplicati plurimũ in personis, uidentes discordiam quæ inter Saracenos uigebat cogitauerunt, de facili posse imperiũ occupare. Vnde super eos regem & dominum elegerunt: nec unquam prius de natione eorũ habuerunt dominũ generalem. Primus quidem eorũ dominus uocatus fuit Sadock,

aſſumpto domino Saracenos uiriliter inuaſerũt, & in breui tempore acquiſiuerũt maioris Aſiæ totam terrã. Calipho uero nullam intulerunt moleſtiam uel grauamen. Et Turquiniani poſtquã dominium terræ Aſiæ occuparunt, Caliphus timore potius q̃ amore, uolens eis in omnibus complacere, prædictũ Sadock eorum dominũ, Imperatorẽ totius Aſiæ ordinauit. Sed poſt modicũ tẽporis ſpaciũ, Sadock ſæpedictus diem clauſit extremũ, huic uero ſucceſſit quidam eius filius, qui uocatus fuit Dogriſſa, & iſte cœpit pugnare contra Imperatorem Græcorũ, & plures ipſorum occupauit terras & caſtra, & miſit quendam ſuum conſanguineum, qui uocabatur Artot, ad inuadendum regnum Meſopotamiæ, & cõceſſit ſibi quicquid poſſet acquirere contra Græcos. Vnde idem Artot iuit cum magna gentiũ comitiua, & obſedit ciuitatẽ Rohais, quam ſine moræ diſpendio occupauit, deinde inuaſit alias terras & loca & totum regnum Meſopotamiæ dominio ſuo ſubdit. In ciuitate uero Merdin tenuit ſedem ſuam, & fecit ſe Soldanũ ab om̃ibus appellari. Eo uero tempore obijt Dogriſſa Imperator Aſiæ, & quidã eius filius, Aſpaſalem nomine, ſibi ſucceſſit. Iſte Aſpaſalẽ quendã nepotem habebat, qui uocabatur Soliman, qui erat perſtrenuus in armis, & diu ſeruierat patri ſuo, & iſtum cum magno exercitu in Cappadociam miſit, & cõceſſit ſibi omnia quæ poſſet acquirere contra Græcos. Soliman itaq; pergens, cepit q̃ plures cuitates regni Turquiæ,

& do

& dominiū ipsius regni totū suo subiugauit dominio, & fecit se nominari Soldanum, & mutato suo proprio nomine, uocari se fecit Solimansa, & de isto Solimansa faciunt mentionem historiæ Passagij Godefridi de Bullione, quia ille fuit primus, qui se belliger oppositu Christianis. Postea uero obiit Aspasalem Imperator Turquorū, & successit sibi quidam eius filius, uocatus Meleda. Iste misit Soldanum Mesopotamiæ Artot, & Solimansa Soldanū Turquiæ, ad obsidendam ciuitatē Antiochiæ, qui post paucos dies cœperūt eandē. Erat enim illa ciuitas ualde magna, & pauci erāt in ea defensores, qui se opponerent Saracenis, & hoc modo fuerunt Græci de tota terra Asiæ pulsi, per potentiam inimicorum fidei Christianæ. Post hæc uero Meleda Imperator Turquorū decessit, & duos filios reliquit, primogenitus uero successit in imperio patri suo, qui uocatus fuit Belchiarock. Sed frater suus, quia audatior eo erat, occupauit imperij magnā partē, & eo tempore quo passagiū Godefridi de Bulliono transiuit per Turquiam, Belchiarock erat Imperator Persarum, & Solimansa erat Soldanus Turquiæ, qui multas inuasiones intulit Christianis, antequā transiret ad regnum Turquiæ. Postquam uero Christiani regnum Turquiæ transiuerunt, ciuitatem Antiochiæ obsederunt, quo audito, Imperator Turquorum misit ad subsidiū ipsius ciuitatis quendam suum ducem, nomine Cerbagat, cū innūerabili multitudine bellatorū. Sed anteq̄ illud

ſubſidium perueniret, Chriſtiani iam occupauerunt ci uitatem, unde obſiderunt illam undiq;, & ſic Chriſtiani, qui prius obſiderũt, ſunt obſeſſi. Demũ uero Chriſtiani egreſſi fuerunt de ciuitate, per turmas & acies ordinati, & contra infideles prælium iniuerunt, & ipſos contriuerunt omnes, uelut ſtipulam, nutu Dei. Illi uero qui euaſerunt per fugę remedium, ad regnum Perſarum fuerunt reuerſi, & inuenerunt quod Belchiarock, eorum dominus finem clauſerat uitę ſuæ, frater uero ſuus uoluit ſuccedere ſibi, & imperium occupare, ſed certi eius aduerſarij irruerũt in eum, & ipſum in fruſta diſſecauerunt, quia nec poſtea potuerunt eſſe concordes, ad eligendum Imperatorem, uel generalem dominum ſuper eos, imo diuiſi inter ſeinuicem prælịantes. Georgiani uero & Armeni maioris Armenię, hoc uidentes, inuaſerunt prædictos Turquos uiriliter & potenter, & ipſos de toto Perſarum imperio fugauerunt, unde iuerunt cũ uxoribus et filijs habitare in regno Turquię, & per hoc multum creuit potentia Soldani Turquiæ, ita quod potentior omnibus eſt effectus, & uſq; ad Tartarorum aduentum, tenuit pacifice Regnum ſuũ, a quibus poſtmodum fuit debellatus, ſicut inferius exprimetur. In Regno Coraſminorum erant quidam populi, ad arma ſtrenui, qui ſemper habitabant in tentorijs & campis, armentorum greges paſcẽtes, iſti audientes de regno Perſarum, quod eſſet abſq; rectore, & domino derelictum, ac defenſoribus uacuatum, cogitauerunt il

lud

lud posse faciliter occupare. Accepto itaq; consilio, inter eos sibi Ducem & dominum elegerunt quendam, qui uocabatur Ialaladinus, & in facto unanimiter pergentes, ingressi fuerunt regnum Persarum, & iuerunt usq; ad ciuitatem Corosij, absq; contradictione cuiusq̃, & ibidem residentiam facientes, præfatũ eorum dominum Ialaladinum, Imperatorem Asiæ coronauerunt. Crediderunt enim alia regna Asiæ ita faciliter subiugare, sicut fecerant in Regno Persarum, quod inierũt Regnum, totum defensoribus uacuatum. Dicti Corasmini itaq; dederunt se solatio, & quieti, & diuitijs Regni Persarum repleti, in magna sunt superbia eleuati, unde procedentes, iuerunt ad Regnum Turquiæ, illud inuadere cogitantes. Sed Soldanus Turquiæ nomine. Aladinus suum exercitũ congregauit, et obuiauit Corasminis in introitu regni sui. Inter eos quidem fuit ingens prælium inchoatum, demũ uero Corasmini, terga uerterunt, & amiserunt eorum Imperatorem & dominũ, qui fuit in prælio interfectus. Illi uero qui potuerunt fugere, congregauerunt se in planitijs Rohais, quid facturi essent, de cætero cogitantes. Vnde ingressi fuerũt Regnum Syrię, quod per unam dominam tunc tempo ris regebatur, & crediderunt illud Regnum faciliter occupare. Sed illa nobilis domina, in ciuitate Halap fecit suum exercitũ congregari, & se opposuit Corasminis, & iuxta flumen Eufrates, prælium inierũt, ibiq; fuerũt iterum Corasmini, & fugam arripuerunt, uersus deser

tum Arabiæ. Poſtmodum uero tranſiuerunt flumen Euphrates, prope caſtrum Cacabe, & ingreſſi fuerunt terras Aſſyriorum, & iuerunt uſq; ad prouintiam Palęſtinæ, uidelicet in Regno Hieroſolymitanorū, ibi quędam damna intulerunt, non modica, Chriſtianis, ſicut in hiſtorijs Godefridi Paſſagij, plenius inuenitur. Finaliter uero, iſta Coraſminorum progenies, ad nihilum eſt redacta, & tempore ſatis breui. Quia dum prædicti Coraſmini nollent ſuis maioribus obedire, ſeparabant ſe per ſocietates & turmas, & ibant alij ad Soldanū Damaſci, alij ad Soldanū Ames, alij ad Soldanū Haman, alij uero ad alios Soldanos regni Aſſyriorum, qui tūc temporis erant quinq;, & ſicut ſtipendiarij ſeruiebant. Dux uero Coraſminorum, qui uocabatur Bartat, præuidens ſe a gente ſua taliter derelinqui, iuit ad Soldanū Babyloniæ, & obtulit ſe & ſuos ad eius beneplacita & mandata. Vnde Soldanus benigne ſuſcepit Coraſminos, & eos per exercitum ſuum diuiſit, quoniam nolebat quod inſimul morarentur, & Ducem Coraſminorum plurimum honorauit, & eidem dedit magnos redditus & prouentus, & uſq; hodie hæredes illius Ducis in Babylonia honorantur. Per prædictos uero Coraſminos, potentia Soldani Babyloniæ multum creuit, q̃ ante ipſorum aduentum erat modica & exilis. Coraſmini quoq; modo prælibato diuiſi, demū ad nihilum redierunt. Et ſic Coraſminorꝫ deſtructa natione, poſt modicum temporis ſpatium, cœperunt poſtea Tartari in Aſia dominari, ſicut inferius plenius exprimetᷣ.

De Regno

De Regione ubi prius Tartari habitabant.

Cap. XVI.

REgio illa, in qua Tartari primitus habitabant, est si ta ultra magnum montem de Belgian, de quo mõ te fit mentio in historijs Alexãdri. In illa uero regione habitabant Tartari tanquam homines bestiales, nõ habentes literas, neq; fidem, greges pascebant animaliũ, & de loco ad locum incedebant, quęrentes pascua armẽ torum. Ad armorum exercitum nõ ualebant, sed erãt ab omnibus uilipensi, reddentes uectigal uniuersis. Plures Tartarorum fuerunt antiquitus nationes, quæ Moglos communi nomine dicebantur, & creuerũt tã tum, quod in septem principalibus nationibus sunt di uisi, & illæ nationes magis nobiles fuerunt habitę inter eos. Prima istarum nationum Tartarorum, nominat Tatar, quæ a prouintia in qua degebant primitus, no men sumpsit. Secunda appellabatur Tangot. Tertia Cunath. Quarta Ialair. Quinta Sonich. Sexta Mon ghi. Septima Tebeth. Cunq; istæ septem Tartaro rum nationes, starent sub obedientia uicinorum, ut su perius est expressum, accidit quod quidã homo senex, pauper, faber ferrarius, uisionem uidit in somno, mili tem uidelicet, totum album, armatum, & super albo e quo sedentem, qui ipsum nomine proprio appellauit, & dixit, Changie, uoluntas Dei immortalis est, quod tu Tartarorum sis Rector, & dominus super istas nati ones Moglorum, & quod per te a seruitute uicinorum

in qua steterunt diutius, liberentur, & dominabuntur uicinis eorum, & uectigalia quę præstare consueuerãt, recipient ab eisdem. Changius fuit magna iocundita-te repletus, audiens Verbum Dei, & narrauit uisionē, quam uiderat, uniuersis. Sed Duces & maiores istorũ noluerunt credere uisioni, imo senem quodammodo deridebant. Nocte uero sequenti, prædicti Duces, ui-derunt militem album, et uisionem, sicut senex Changius omnibus referauerat, & præceptum fuit eis ex parte Dei immortalis, quod obedirent Changio, & sua mandata facerēt ab omnibus obseruari. Vnde prędicti Duces, & maiores, septem nationum Tartarorum congregatis populis, fecerunt fieri obedientiam & reuerentiã Changio, superius nominato, tanquam eorum domi-no naturali. Post hæc uero, sedem suam statuerunt in medio ipsorum, & extendentes quoddam filtrum ni-gerrimum super terram, desuper sedere fecerunt Changium, & septem Duces maiores eleuantes illum, posuerunt in sedem, cum magno tripudio & clamore, & uo-cauerunt eum Can, primum Imperatorem, solennem reuerentiam, cum genu flexionibus eidem, tãquam Imperatori & domino, facientes. De tali uero solennitate quam Tartari fecerunt, qui eorum primum Imperatorem & dominum posuerunt. Et de filtro nemo debe-at admirari, quoniam forte pulchriorem pannum, su-per quo ipsum ponerent, non habebant, aut erant for-sitan ita rudes, quod melius uel pulchrius facere igno-rabant. Sed de hoc non posset aliquid admirari, quod

cum

cum prædicti Tartari adquisiuerunt multa regna, & di uitias infinitas, quoniam dominium Asiæ tenent, & o pes, & usque ad confines Hungariæ dominantur. Nec propter hoc uoluerunt antiquam consuetudinem re linquere, siue modum, immo oportet, quod confirma tione Imperatoris Tartarorum, ille modus totaliter te neatur, quem eorum ueteres ab initio tenuerunt. Et ego in confirmatione Imperatoris Tartarorum bis per sonaliter fui præsens. Sed ad propositum redeamus: Changius Can, qui factus fuit Imperator, de communi uoluntate, & consensu omnium Tartarorum, ante quam procederet ad alia, tentare uoluit, an Tartari o mnes sibi fideliter obedirent, unde præcepta fecit, quæ iussit ab omnibus obseruari. Primum præceptum fu it, quod Tartari omnes crederent, & obedirent Deo immortali, cuius nutu, adeptus fuerat imperatoriam dignitatem, & hoc mandatum Tartari tenuerunt, & extunc cœperunt nomen Dei immortalis inuocare, & usque hodie, in omnibus eorum operibus Tartari inuo cant nomen Domini. Secundo præcepit, quod com putarentur omnes uiri, qui poterant arma ferre, & fa cta computatione, præcepit, quod sub quolibet dena riorum, præponeretur unus, & super decem milia præ poneretur unus, & super mille præponeretur unus, & uocauit aciem decẽ milia armatorꝝ, Turmam. Pręcepit etiã vij. Ducib. qui p̃erant septem nationib. Tartarorꝝ q̃ priores omnes dimitterẽt dignitates, & cõtinuo hoc fecerũt. Aliud uero p̃ceptũ q̃d fecit fuit ualde stupendũ

Præcepit enim ſeptem maioribus Ducibus prælibatis, quod unuſquiſq; primogenitum ſuum adduceret, & ſibi caput, manu propria, amputaret, & licet tale mandatum uideretur eſſe crudeliſſimum, & iniquum, nullus tamen fuit auſus, in aliquo contraire, eo quod ſciebant eum eſſe Dominum, prouiſione diuina, imo ſicut præceperat Imperator, continuo adimplerent. Poſtquam uero Changius Can uota ſuorum cognouit, & uidit, quod uſque ad mortem erant obedire parati, certum diem omnibus aſſignauit, in quo eſſent parati ad pugnam. Equitauerunt itaq; Tartari contra illos, qui magis erant uicini, & ſubiugauerunt eoſdem, & redacti fuerunt, qui prius erant eorum domini, in maximam ſeruitutem. Et inde proceſſit Changius Can, contra plures alias nationes, quas ſuo ſubdidit imperio, abſq; nimia tarditate. Nam omnia Changius Can faciebat cũ modica quantitate, & proſpere ſuccedebat ei. Quadã uero die accidit, quod Changius Can, equitabat cum modica quantitate ſuorum, & obuiauit inimicis, qui erant numero ſatis plures. Inito quoq; bello, dum Imperator Changius Can ſe uiriliter tueretur, accidit, quod equus ſuper quo ſedebat cecidit, interfectus in pugna. Tartari uero, quũ uiderent eorũ dominum proſtratũ, inter acies bellatorũ, nulla fuit ſpes ulterius ſalutis, unde terga uertentes, inimicos per fugæ remediũ euaſerũt. Cumq; omnes ſimul intenderent ad perſequendũ celeriter fugitiuos, & de Rege proſtrato notitiã non haberent, Changius Can cucurrit, & ſe inter quaſdam arbuſtulas

ſtulas occultauit, ut mortis periculũ euitaret. Cũq; de pugna redeuntes campum expoliarent, & quærerent occultatos, accidit quod quædam auis, quæ Bubo a pluribus nominatur, ueniens ſuper arbuſtulas illas ſedit, quibus maieſtas Imperatoria tegebatur. Quærentes uero uiderunt auem illam ſedentem ſuper illis arbuſtulis, & propterea crediderũt neminẽ ibi eſſe, & abſq; eo quod quærerent receſſerũt, dicentes intra ſe: Si eſſet hic aliquis occultatus, auis illa nullatenus hic ſederet. In ſilentio uero noctis Changius Can, propter metum inimicorũ, per deuia incedẽdo peruenit ad ſuos, & narrauit eis omĩa quæ ſibi acciderant ſeriatim. Tartari quidem immortali Deo gratias reddiderũt, & auis illa, per quam poſt Deum Changius Can creditur euaſiſſe, in tanta reuerentia poſtmodũ fuit habita inter eos, ꝙ qui cunq; poteſt habere de pluma illius auis, reputat ſe fœlicem, & portant illam plumam Tartari in maiorem reuerentiã ſuper capitibus reuerenter. Ego uero feci mentionẽ de iſta materia in hoc libro, ut ſciatur cauſſa, qua re Tartari ſuper capitibus plumas portant. Changius Can Imperator Tartarorum de eo quod a tanto diſcrimine euaſerat, gratias egit Deo, & poſt hæc ſuos exercitus cõgregauit, & præfatos inimicos ſtrenue inuadendo omẽs ſub iugo ſuo poſuit ſeruitutis, & ſic fuit Changius Can Imperator omniũ regionum, quæ erant citra montem Belgian, & illas poſſedit abſq; inquietatione cuiuſquã, quouſq; aliam uidit iterũ uiſionem, ſicut in ſequentibus deſcribetur; & non eſt mirandũ, ſi in iſtis

Cur Tartari plumas in capite portent.

historiis non posui tempus certũ, quoniã licet a multis scire quæsiuerim ueritatem, non tamen potui inuenire qui super talibus plenarie me doceret, & credo ꝙ talis sit ratio, quare tempus certum istarum historiarũ penitus ignoratur, quia ab initio Tartari literas non habebant, et sic tempora & rerum gesta transibant absq; eo, quod ab aliquo notaretur, & per huncmodum obliuioni postea tradebantur.

De Changio Can, primo Imperatore Tartarorum. Cap. XVII.

POstquã uero Changius Can oĩa regna & terras, quæ citra montem Belgian erant, suo dominio subiugauit, quadam nocte uidit aliam uisionẽ. Vidit eĩn iterũ militem albũ, qui ait: Cangius Can, uoluntas immortalis Dei est, ꝙ tu transeas montem Belgian, & uersus Occidentẽ dirigas gressus tuos, & occupabis regna regiones & terras, & imperio tuo subiicies multas gentes, & ut certus sis, quoniã ea quæ tibi dico sunt ex parte immortalis Dei. Surge & uade cũ gente tua ad montem de Belgian, ad locum ubi mare iungit cũ eodem, ibiq; descendentes, & uersus Orientẽ cũ nouem genuflexionibus nonies immortalem Deũ adorabis, & ipse qui est omnipotens, tibi uiam ostendet, per quã montem poteris commode pertransire. Visa itaq; uisione, Changius Can gaudens surrexit, nec in aliquo hæsitauit. Nã prima uisio uelut uera, de aliis certitudinẽ sibi dabat, unde festinãter suos undiq; cõgregauit, & præcepit

cepit, ꝙ sequerentur eum cũ uxoribus & filiis, & omni bus quæ habebant. Perrexerũt itaq; quousq; peruene runt ad locum, ubi mare magnum & profundũ monti bus adhærebat, nec ibi uia siue transitus aliquis appare bat. Statim uero Changius Can, sicut præceptũ sibi fu- erat ab immortali Deo, de equo descendit, illud idem omnes sui uniuersaliter facientes, uersus Orientẽ flexis genubus nonies adorabãt, ab omnipotenti & immor- tali Deo misericordiã & gratiam implorantes, ut tran- situ & uiam eis ostenderet abeundi. Steterunt quidem in orationibus nocte illa. Mane uero surgentes, uide- runt quod mare per nouem pedes retrocesserat a mon tibus, & dimiserat uiam latam. Stupefacti fuerunt om- nes Tartari, hoc uidentes, & Deo immortali gratias de uotissime reddentes, per uiam quam patentẽ uiderant transierunt, & uersus Occidentem eorum uestigia di- rexerũt. Sed sicut inuenitur in historiis Tartarorum, postq̃ Changius Can & Tartari montes transiuerunt prædictos, passi fuerunt famis & sitis penuriam aliqui bus diebus, quoniam terram inuenerunt desertam, & aquas amaras & salsas, quæ gustari non poterant quo- quo modo, quousq; peruenerunt eis omnia necessaria affluenter. Per plures uero dies traxit morã Changius Can in illa fertili regione. Sed accidit nutu Dei, ꝙ quæ dam ualida infirmitas inuasit eundem, de cuius conua lescentia Medici desperabãt. Vnde Changius Can Im perator Tartarorum conuocauit ante se duodecim fili os quos habebat, & monuit eos, ut semper essent una-

nimes & concordes, & dedit eis tale exemplum. Praecepit enim, quod unusquisque filiorũ portaret unam sagittã, & cũ simul adessent omnes, praecepit maiori, ut omnes simul frangeret, si ualeret. Ipse quoque accipiens sagittas duodecim, conatus est illas frangere, sed nõ potuit ullo modo, deinde tradidit sagittas secundo filio, & tertio, & sic de singulis, sed nullus fuit qui frangere posset illas Hoc facto, praecepit quod diuiderent sagittae, & iussit minori filio, quod diuisim sagittas acciperet, & frangeret unã quanque, & ille faciliter omẽs fregit. Tũc Changius Can uertit se ad filios suos, & ait: Quare filij mei non potuistis frangere sagittas, quas uobis dedi frangendas? At illi dixerũt: Domine, quia erant plures simul. Et quare fregit illas iste minimus frater uester? Domine, quia singulariter & diuisim. Ita erit de uobis, ait Changius Can, q̃ diu eritis unanimes & cõcordes, durabit imperium uestrum semper. Sed q̃ cito eritis diuisi, dominia uestra ad nihilũ reducentur. Multa alia bona exempla dedit Changius Can, quę fuerũt a Tartaris obseruata, & dicũtur in lingua eorũ, Iasack Changius Can, id est, Cõstitutiones Changius Can. Post haec antequã decederet, sapientiorẽ & meliorem filium, q̃ habebat, fecit recipi in dominũ & imperij successorẽ, & uocabat̃ ille filius suus Hoccota Can. His finitis, Changius Can requieuit in pace, & filius suus Hoccota Can fuit positus in sede Imperatoria patris sui. Sed antequã finem huic historiae imponamus, dicemus qualiter nonus numerus inter Tartaros plurimũ ueneratur. In memoriam enim

Cõcordia paruae res crescunt, discordia decrescũt.

enim nouem genuflexionum, quas fecerunt in monte Belgian, immortali Deo, sicut eis præceperat miles al-bus, & latitudinis uiæ nouem pedum, per quam transi-erunt, numerum reputant esse felicem. Vnde, quicũq; uult domino Tartarorum aliqua præsentare, oportet quod offerat nouem res, si uult quod donum suum re-cipiatur gratiose, & dummodo sint nouem res quæ prę-sentantur, & sicut donũ illud reputatur pro felici & bo-no, & talis consuetudo usq; hodie inter Tartaros ob-seruatur.

Nouenarius numerus Tartaris sacer.

De Hoccota Can, secundo Imperatore Tartarorum. Cap. XVIII.

HOccota Can, qui in Imperio patri suo successit, fuit homo strenuus atq; prudens, dilexerunt eum Tar-tari, & fidem & obedientiam erga ipsum fideliter serua-uerunt. Cogitauit itaq; Hoccota Can, qualiter posset totam Asiam subiugare, & primo uoluit experiri potẽ-tiam Regis Asiæ, quam personaliter se moueret, & uo-luit cognoscere Principem fortiorem. Decem itaq; mi-lia equitum bellatorum transmisit, & dedit eis Capita-neum strenuum, & sagacem, qui uocabatur ★ Iste uero procedens cum Turcis ad pugnã, debellatus fuit ab eisdem, unde Tartari, per fugæ subsidium, se de-fendebant. His itaq; peractis, Hoccota Can elegit quẽ-dam Ducem, strenuum & prudentem, qui uocabatur Baydo, & dedit sibi triginta milia militum Tartarorũ, qui dicebantur Tamachi, uel conquisitores, & præce-

pit eis, quod per illam uiam recte incederent, quam iuerant decem milia Tartarorum, superius nominatorũ, nec deberent in loco aliquo diutius cõmorari, quousq; peruenissent ad regnum Turquiæ, & tentarent, si possent Soldano Turquiæ resistere, qui inter omnes Principes Asiæ potentior dicebatur: & si forte tantæ esset potentiæ, quod eidem resistere non ualerent, non properarent ad pugnam, sed in aliqua terra bona, darent se quieti, & significarẽt alicui ex filijs suis, qui propinquior esset eis, ut ipsis subsidium delegaret, & postmodũ bellum possent securius inchoare. Baydo igitur, cum comitiua triginta milium Tartarorum, per dietas suas incedens, peruenit ad Regnũ Turquiæ, ibiq; audiuit, quod Soldanus ille, qui priores fugauerat Tartaros, decesserat, & sibi successerat quidam eius filius, nomine Guiatadin. Iste uero de aduentu Tartarorum rumoribus intellectis, timuit ualde sibi, unde ad sua stipendia conuocauit, quoscunq; habere potuit, tam Barbaros, quam Latinos, & inter alios habuit ad sua seruitia duo milia Latinorum, qui duos Duces, siue Capitaneos habuerunt, alter quoq; habebat nomen, Iohannes de Liminada, qui fuit in insula Cypri, alius uero uocabatur Bonifacius de Castro, qui fuit de Ianua oriundus. Misit etiam ad uicinos Soldanus, promittens uenientibus gratias, atq; dona, unde congregata magna multitudine bellatorum, gressus suos direxit ad locũ, in quo Tartari morabãtur. Tartari uero non fuerunt nullatenus stupefacti, imo prælium uiriliter susceperunt, in quodã

loco

loco uocato Confedrack. Demum uero obtinuerunt Tartari, & Turqui fuerunt uiriliter debellati, & sic occupauerunt Tartari regnum Turquię, Anno Domini M. CC. XLIIII.

De Gino Can, Tertio Imperatore Tartarorum. Cap. XIX.

POst modicum uero temporis spaciū, Hoccota Can diem clausit extremum, successit autem sibi in imperio quidam eius filius, qui uocatus fuit Gino Can, cuius uita breuis fuit, & sibi successit quidam consanguineus suus, qui uocabatur Mango Can, qui fuit ualentissimus, atq; multas prouintias suo imperio subiugauit. Demum uero tanquam magnanimus, per mare Cathay se transtulit, ad quandam insulam capiendam, & dum in obsidione illius insulę permaneret, homines illarum partium qui sunt ualde sagaces, & ingeniosi, miserunt homines, qui se occulte merserūt in aqua, & sub naui, in qua erat Mango, consteterunt tam diu, quod nauem illam in locis pluribus perforarunt. Aqua quidem diu noctuq; paulatim per foramina ingrediebatur in nauem, nec aliquis perpendebat, quousque lignum funditus est demersum, & Mango Can, fuit continuo suffocatus. Tartari uero qui cum eo uenerant, redeuntes, fratrem suum Cobila Can, in dominum elegerūt, & iste Cobila Can, xlij. annis tenuit imperium Tartarorum, Christianus fuit, & fundauit quandam ciuitatē quæ uocatur Ions, in Regno Cathay, quæ maior est Ro

ma, ut dicitur. Et in illa ciuitate moram traxit Cabila Can, Imperator Tartarorum, usque ad ultimum diem ui tæ suæ. Sed dimisso Imperatore Tartarorum, de tri‑ bus filijs Hoccata Can, & de Haolono, & suis hæredi‑ bus sumus aliqua narraturi.

De Iochi primogenito Hoccata Can. Cap. XX.

IOchi primogenitus Hoccota Can, equitauit uersus Occidentem, cum tota gente illa, quam sibi dederat pater suus, inuenit quasdam regiones illas, & terras fer tiles, & amœnas, & in omnibus diuitijs opulentas, un‑ de ibi tentoria sua fixit. Acquisiuit igitur Regnũ Tur questan, & minorem Persiam, usque ad flumen Phison, suum dominium se extendit, cũ gente sua traxit ibi mo‑ ram semper, quæ multiplicatæ sunt in diuitijs & perso‑ nis, & hæredes ipsius Iochi, usque nunc successiue illarũ partium dominium tenuerunt, & illi qui nunc tenent terras illas, sunt duo fratres, quorum unus uocatur Ca‑ par, alter Doax, & illi inter se diuiserunt terras & gen‑ tes, & illas possident pacifice & quiete.

De Baydo secundo filio Hoccata Can. Cap. XXI.

BAydo, secundus filius Hoccata Can, cum Tartaris q̃s sibi dederat pater suus, equitauit uersus partes, Septẽtrionales, quousque peruenit ad regnũ Cumaniæ. Cumani uero, qui magnã habebant copiam armatorum,

oppo

oppoſuerũt ſe Tartaris, credẽtes poſſe defendere terrã ſuam. Sed demum fuerũt debellati, & fugerũt uſq; ad regnũ Vngariæ, & adhuc ſunt multi Cumani ibidẽ habitãtes. Poſtq̃ uero Baydo extra regnũ Cumaniæ õmes fugauit Cumanos, ad regnum Caſſiæ ſe transſtulit, & illud etiam ſubiugauit, & occupauit terram Gaczariæ et regnum Bulgariæ, & per uiam qua Cumani fugerant, peruenit uſq; ad regnũ Vngariæ. Poſt hæc iuerũt Tartari uerſus partes Alamaniæ, quouſq; peruenerunt ad quoddam flumen, quod labitur per ducatum Auſtriacum, Tartari uero cogitauerunt tranſire per quendam pontem ibi factum. Sed dux Auſtriæ, & alij conuicini, munierunt pontem, unde Tartaris fuit tranſitus denegatus. Baydo quidem furore accenſus, præcepit quod omnes tranſirent, & ipſe fuit primus ingreſſus, exponens mortis periculo ſe & ſuos. Nam antequã poſſent ad aliam ripam fluminis peruenire, equi fuerant feſſi propter latitudinem fluminis, & fortitudinem aquæ, unde Baydo ſubmerſus & ſuffocatus fuit cum magna quantitate ſuorum. Illi uero qui nondum ingreſſi fuerant aquas, hoc uidentes, magno dolore confuſi, redierunt ad regnũ Caſſiæ & Cumaniæ, quæ occupauerant ut eſt dictum. Deinde uero Tartari Alamaniam minime petierunt. Hæredes quidam prædicti Baydo ſucceſſiue terras quas acquiſiuerat, poſtmodum tenuerunt. Et ille qui dominium nunc tenet, uocatur Tochay, & uiuit pacifice & quiete.

De Gohagaday, tertio filio Hoccota Can. Cap. XXII.

GOhagadai, tertius filius Hoccota Can, cum Tartaris quos sibi pater suus concesserat, equitauit uersus Meridiē usq; ad partes Indiæ minoris. Multa quidem inuenit deserta, montes & terras aridas, & totaliter derelictas, quod illas regiones nō potuit pertransire, imo amisit gentiū & animaliū maximam quantitatem, tūc non uertit se ad partes Occidentis, & post multos labores peruenit ad fratrem suū Iochi, & quæ sibi in uia acciderant, enarrauit. Iochi uero compatiens fratri suo, de terris quas acquisiuerat, sibi & genti suæ partem benignam cōcessit, & illi duo fratres semper simul postea habitauerūt, & usq; nunc eorū hæredes in illis partibus commorantur, ita tamen q hæredes minoris fratris reuerentiam portant hæredibus maioris, et contenti portionibus suis, simul uiuunt pacifice & quiete, & successor Iochi, qui nunc uiuit, uocatur Barachi.

De Mango Can, quarto Imperatore Tartarorum. Cap. XXIII.

ANno Domini M. CC. LIII. fere, Rex Armenię Dominus Aytonus uidēs, q Tartari subiugauerant omnia regna, regiones & terras, usq; ad regnum Turquiæ, accepto consilio sapientū, cogitauit ad Imperatorem Tartarorū personaliter se transferre, ut facilius captare posset eius beneuolentiā & amorem, & secū inire pacis fœdus. Sed primo transmisit dominū Sinibaldum

baldum Conastabilem, regni Armeniæ fidelem suum, ut accepta ab Imperatore Tartarorum licentia, securius posset ire. Vnde prędictus frater Regis, dominus Sinibaldus, cum xenijs multis, & pulchra gentium comitiua, iuit ad dominum Tartarorum, & negocia, pro quibus transmissus fuerat, optime adimpleuit. Veruntamen per spacium annorum quatuor traxit moram, antequam Armeniam remearet. Postq̃ uero redijt, Regi ea quæ uiderat & fecerat, seriosius enarrauit. Absq; igitur tarditate, Rex Armeniæ recessit occulte, dubitabat enim cognosci in terra Turquiæ, per quam ipsum transire modis omnibus oportebat, & sicut Deo placuit, Soldanus Turquiæ tunc fuit uiriliter debellatus per quendam Ducem Tartarorum, quem Rex Armeniæ inuenit, & sui notitiam sibi dedit. Cunq; Capitaneus ille intellexit de Rege Armeniæ, quod ad Imperatorem iret, suscepit illum honorifice, & benigne, & fecit illum secure conduci, usq; ad Regnum Cumanię, & ultra etiã portã ferri. Postea uero inuenit Rex alios Duces Tartarorum, qui fecerunt illum conduci, per omnes terras & loca, quousq; ꝑuenit ad Almalech, ubi Mango Can, Tartarorum Imperator & dominus residebat. Gauisus fuit Mango Can de aduentu regis Armenię, eo præcipue, quod postquam Changius Can montem Belgiã transiuit, nullus magnus Princeps ei uenerat in occursum, & ideo cum magna beneuolentia & honore suscepit eundem, deditq; sibi de maioribus domus suę, qui eum associarent, & in omnibus honorarẽt. Et ipse Im-

perator multas gratias fecit Armeniæ regi. Rex autem Armeniæ postquã per dies aliquos requieuit, supplicauit Imperatori, quatenus super expeditione negociorũ pro quibus ad eum uenerat, intendere dignaret̃, & daret sibi licentiam redeundi. Imperator uero benigne respõdit, ꝙ oĩa uota sua libentissime adimpleret, & ꝙ ualde gratum erat sibi, ꝙ ad imperiũ suum uenerat sua spontanea uoluntate. Rex itaq; septẽ petitiones cũ deliberatione formauit. Primo eñ rogauit, ut Imperator cum gente sua conuerteret̃ ad fidem Christi, sectis alijs omnibus derelictis, & se facerent baptizari. Secundo petiit, ꝙ pax & amicitia perpetua inter Christianos & Tartaros firmaretur. Tertio requisiuit, ꝙ in oĩbus terris, quas Tartari acquisiuerant, & quæ acquirerent omnes Ecclesiæ Christianorũ, & clerici illarũ, siue laici, siue religiosi, ab omni seruitute & datia essent liberi & exempti. Quarto requisiuit, ut terram sanctam, & sanctum sepulchrũ Domini de manibus Saracenorũ auferret, & restitueret Christianis. Quinto, ut intenderent ad destructionem Caliphi de Baldack, qui erat caput & doctor sectæ perfidi Mahumeti. Sexto requisiuit, ut sibi concederetur priuilegiũ speciale, ꝙ a quibuscunq; Tartaris, præcipue regni Armeniæ propinquioribus, auxiliũ imploraret, sibi dare, omni mora postposita, tenerentur. Septimo requisiuit, ꝙ omnes terræ iurisdictiones regni Armeniæ, quas Saraceni occupauerant, & in manu Tartarorum postmodum redierant, regi Armeniæ restituerent̃, illas omnes quas rex

Septem petitiones ad Imperatorem Tartarorum.

acquirere

acquirere posset contra Saracenos, illos haberet & teneret pacifice & quiete. Mango Can ergo petitionibus regni Armeniæ intellectis, suos fecit proceres & consiliarios cōuocari, & regi Armeniæ in sua præsentia constituto, coram omnibus astantibus sic respondit: Quoniam rex Armeniæ de longinquis partibus ad imperium nostrum uenit, non compulsus, sed sua propria uoluntate, decet Imperatoriam maiestatem suis supplicationibus adimplere, in his præcipue, quæ sunt licita & honesta. Vobis itaq; regi Armeniæ taliter responsurus sum, quod præces uestras acceptamus, & omnes faciemus cum Dei beneplacito adimpleri. Primo quidem ego Imperator & dominus Tartarorū, me faciam baptizari, tenebo fidem, quā tenent hodie Christiani, & omnibus aliis sub meo imperio constitutis, consulā ꝙ faciant illud idem, non tamen intendendo uiolentiā facere alicui. Ad secundam requisitionē uestram taliter respondemus: Quia uolumus ꝙ pax perpetua uigeat inter Tartaros & Christianos, ita tamen, ꝙ uos principalem fideiussorem constituere debeatis, ꝙ Christiani pacem & concordiam erga nos, sicut nos erga ipsos, inuiolabiliter obseruabunt. Volumus etiam, ꝙ omnes Christianorum Ecclesiæ et clerici Christiani, cuiuscūq; conditionis existant, seculares siue religiosi, gaudeāt in omībus terris nostri imperij priuilegio libertatis. Nec liceat alicui eis inferre molestiā quoquo modo. Super facto terræ sanctæ dicimus, quoniam si possemus commode, personaliter ueniremus, ob reuerentiā Domini

Imperatoris Tartarorum responsio ad Armeniæ Regem.

nostri Iesu Christi. Sed quia multum habemus in istis partibus expedire, fratri nostro Haolono dabimus in mandatis, quod negocium istud, sicut decet, ducat per omnia ad effectum. Eruet enim ciuitatē Hierusalem, & totam terram sanctam de manibus Paganorum, & illam restituet Christianis. Super facto Caliphi de Baldack nos dabimus in mandatis Baydo Capitaneo tartarorum, qui sunt in regno turquiae, & aliis, quae circa illas regiones inueniuntur, quibus omnes obedire debeant fratri nostro, & uolumus quod ipse destruat Caliphum tanquā nostrum capitalem & pessimū inimicum. De priuilegio uero illo, quod quaerit habere rex Armeniae super habendo subsidio Tartarorum, uolumus quod illud dictetur iuxta suam plenariam uoluntatem, et illud faciemus libentissime cōfirmari. Vltimo uero de eo, quod rex Armeniae requirit, quatenus terras regni sui per Saracenos ablatas, & postmodū per Tartaros occupatas, sibi restitui faciamus, hoc etiam concedimus liberaliter & libenter, & uolumus quod frater noster Haolonus omnes dictas terras restituat sine mora, & ulterius uolumus & mandamus, quod de terris quas acquisiuimus, plana castra dicto regi in augmentum & tutelam regni sui de speciali gratia concedantur.

De Mango Can, qualiter baptizatur in Christo. Cap. XXIIII.

POstquā igitur Mango Can petitiones regis Armeniae liberaliter adimpleuit, & confirmauit per priui-

legia

legia mihi facta, cõtinuo uoluit Baptismatis recipere sacramentum, unde baptisatus fuit per manus cuiusdam Episcopi, qui erat Cancellarius regni Armeniæ, & omnes illi de domo sua fuerũt etiam baptisati, & multi alij utriusq; sexus nobiles & magnates, & ordinauit de illis qui sequi debebãt Haolonum fratrem suum, pro subsidio terræ sanctæ. Equitauerunt ergo Haolonus & rex Armeniæ ambo simul, quousq; transiuerunt magnum flumen Phison. Haolonus quidẽ cũ suo exercitu copioso inuasit regiones & terras undiq;, & anteq; sex mensium spatium laberetur, totum regnum Persarũ, quia carebat domino & rectore, fuit faciliter subiugatum, cepitq; Haolonus absq; resistentia omnes terras, usq; ad terram Assassinorũ. Isti uero Assassini, sunt homines infideles, nullam habẽtes legem, uel fidem, nisi sicut eorum Princeps & dominus instruebat, qui Sex mõtium uulgariter dicebatur, ad cuius beneplacitum & mandatum, morti se sponte & faciliter offerebant. Habebant enim præfati Assassini, quoddam inexpugnabile castrum, quod Tigado dicebatur. Erat autem illud castrum omnibus necessarijs præmunitum, & ita forte, quod a nulla parte timebat insultum. Præcepit itaq; Haolonus cuidam Duci, assumeret decem milia Tartarorum, quæ dimisit in custodia Regni Persarum, quod subiugauerat, ut est dictum, qui castrum illud obsideret, & quousque illud caperet, non discederet, ullo modo. Vnde prædicti Tartari, in obsidione illius castri, steterunt per uigintiseptem annorum spaciũ,

tam hyeme quã ęstate, finaliter uero Assassini reddide-runt castrum propter defectũ uestium, & non propter penuriam uictualium, uel alia ratione. Eo uero tempore, quo Haolonus uacabat circa custodiam regni Persarum, & obsidionem castri Assassinorũ, Rex Armeniæ ab eo accepit licentiam redeundi, quia longo tempore steterat extra regnum. Haolonus itaq; licentiam dedit Regi, & eidem contulit magna dona, & insuper mãdauit præcipiendo Baydo, qui in regno Turquiæ, quod occupauerat, residebat, ut Regem Armeniæ conduci faceret secure, usq; ad introitum regni sui. Cuius mandatum fuit per omnia adimpletum, & sic post spatium trium annorum & dimidium, reuersus fuit rex Armenię sospes & hilaris per gratiam Iesu Christi.

De Haolono fratre Mango, qui destruxit Assyrios & introiuit in Regnum Persarum pro fide Christi. Caput XXV.

POstquam uero Haolonus de custodia regni Persarum, sicut erat decens & rectum, ordinauit, transtulit se ad quandam Armeniæ prouintiam, quæ uocabatur Sorloch, ibi tota æstate dedit se solatio & quieti, & ipse quoq; hyeme ueniente, obsedit ciuitatem Baldach, in qua erat Caliphus, qui Magister erat & Doctor sectæ perfidi Mahumeti, fecitq; Haolonus ad exercitum conuocari triginta milia Tartarorum, qui erant in Regno Turquiæ, & postquam congregauit undiq; gentem suam, insultari fecit ante littus ciuitatis, q̃ uelociter, absq;

nimio

nimio more dispendio, fuit capta, Caliphus quidem ca
ptus, uiuus adductus fuit ante præsentiam Haoloni,
& inuenti fuerunt in Baldach tantæ diuitiæ, quod uix
credendum esset, esse totidem in residuo huius mundi.
Capta aũt fuit ciuitas Baldach, Anno dñi, M. cc.lviij,

De Haolono, qualiter cepit ciuitatem Baldach, & destruxit Caliphum summum Pontificẽ Saracenorum. Cap. XXVI.

POstquam uero Haolonus de ciuitate Baldach, fecit
omia quæ uolebat, iussitq; Caliphũ ante se adduci,
& præcepit, quod ante se totum eius thesaurum pone-
ret. Tunc uero Haolonus interrogauit Caliphum, di
cens: cognoscis ne totum fuisse tuum quod uides, utiq;
ait ille, Haolonus dixit: Quare tu tanto thesauro non
conuocabas stipendiarios & uicinos, ut te & terram tu
am tuerentur a potentia Tartarorum. At ille respon-
dit: quoniam credebam satis sufficere gentem meam.
Tũc dixit Haolonus Calipho: Tu diceris Doctor oĩm
credentiũ, in falsa secta Mahumeti, & a tuis muneraba-
ris, talis ergo magister, & tantus, aliorũ ciborum cibari
non debet, unde tibi damus in cibum ista oĩa preciosa,
quæ tantũ dilexisti, & cũ magna auiditate custodisti, &
p̃cepit ponere Caliphum in una camera, & ante ipsum
proijci margaritas, & aurũ, ut de illis comederet, quan
tum uellet, & p̃cepit, ne aliquis cibus daret, aut potus
alius ꝓpinaret eidẽ, & sic morte pess. miser ille & aua-
rus, miserabilẽ uitã finiuit, nec unq; Caliphus postea
extitit in Baldach.

Aurum & gẽmas dilexisti.

De morte Caliphi. Cap. XXVII.

POstquã uero Haolonus subiugauit Baldach, & terras alias circum circa, prouintias diuisit per Duces & Rectores, sicut suæ placuit uoluntati, & præcepit, ꝙ ubiqꝫ Christiani tractarentur benigne, & quod eis castrorum & ciuitatum custodię traderentur. Saracenos quidẽ iussit ponere in maxima seruitute. Haolono quidem erat uxor Christiana, nomine Doucoscaron, & fuit de progenie illorum regum, qui uenerunt ab oriente uisa stella natiuitatis Domini, & ista domina deuotissima Christiana, in perpetuum licentiam diruendi templa Saracenorum petiebat, & inhibendi, ne solennitas fieret in nomine Mahumeti, & fecit Saracenorum templa funditus deuastari, & in tanta seruitute posuit Saracenos, quod non erant ausi ulterius apparere.

De persecutione Sacerdotum in lege Mahumeti. Cap. XXVIII.

POstquam uero Haolonus requieuit per spatium unius anni, tunc misit ad regem Armeniæ, quod ueniret cum gente sua, ad ciuitatem Rohais, in Regno Mesopotamiæ, quoniam intendebat ire ad terram sanctã, ut illã redderet Christianis. Vnde rex Haythonus, bonæ memoriæ, iter suum arripuit cum magna proborũ armorum uirorum, equitum & peditũ comitiua, quia tunc temporis regnum Armenię in tam prospero statu erat, quod facere poterat duodecim milia equitum, & quadraginta milia peditum armatorũ, & ego qui hoc

tempore

tempore meo uidi, poſſum perhibere teſtimonium ueritati. Cunqꝫ Rex Armenię ueniſſet, ſicut mandauerat Haolonus, & ſuper negocio terrę ſanctę ſimul colloquium habuiſſet, ait rex Armenię Haolono: Domine, Soldanus Halappi tenet totius regni Syriæ principatum, in quo quidem regno, ſancta Hieroſolymitana ciuitas inuenitur. Et poſtquam intenditis terram ſanctam acquirere, ſicut mihi uidetur, primitus eſt Halappi ciuitas obſidenda, quæ totius Regni Syriæ eſt caput & magiſtra. Nam ſi ciuitas Halappi ueſtro ſubdit dominio, alias terras omnes poteritis faciliter obtinere. Conſilium itaqꝫ Regis Armeniæ placuit Haolono, unde fecit obſidere ciuitatem Halappi, quę erat fortiſſima ciuitas, muris circummunita, habitata, plena populis, & diuitijs opulenta. Haolonus quoqꝫ cum meatibus ſubterraneis, cum Onagris, arcubus, & baliſtis, & alijs generibus armorum, uarijs & diuerſis, inuadi fecit undiqꝫ ſic uiriliter ciuitatem, quod licet inexpugnabilis uideretur, ipſam tamen uiolenter, nouem dierum termino, occupauit. In ipſa quidē ciuitate Halappi, tantā diuitiarū incredibilē multitudinē inuenerunt, q̄d uix eſſet credendum. Erat autem quoddam caſtrum in medio ciuitatis, quod ſe tenuit per undecim dies, poſtquam ciuitas iam extiterat occupata, demum uero per meatus ſubterraneos fuit captum, & capta fuit ciuitas Halappi, & deinde Regnum Syriæ per Haolonum, Anno Domini M. CC. XL.

De Haolono, qualiter cepit ciuitatē Halap & Damascum, & acquisiuit terram sanctam usq; ad desertū Aegypti. Cap. XXIX.

QVando uero Soldanus Halappi, qui uocabatur Melecknaser, qui tunc erat in ciuitate Damasci, intellexit, q ciuitas Damasci capta fuerat cū filiis & uxore, qui erant ibidem, nesciuit ad consilium ponere seipsum, nisi quod ad pedes Haoloni uenit, misericordiā implorando. Sperabat enim per hoc, q sibi uxor & filij redderent, & pars aliqua ad suū dominiū tenendū, sed Soldanus fuit in sua opinione deceptus, quoniam Haolonus ad regnū Persarū destinauit ipsum cū filiis & uxore, ut absq; inquietatione dominium Syriæ obtineret. His itaq; sic peractis, de spoliis acquisitis in captione ciuitatis Halappi, regi Armeniæ Haolonus cōtulit magnam partem, & de terris etiā quas occupauerat, regi q̄ plures concessit.. Vnde rex Armenię accepit plura castra regno suo uicina, & illa fecit munerari ad suā liberā uoluntatē. Post hęc Haolonus misit per principē Antiochiæ, qui regis Armeniæ gener erat, dona, & ipsum principem plurimū honorauit, & dedit sibi priuilegia gratiosa, & omnes terras suæ iurisdictionis, quas occupauerant Saraceni, & quæ ad suum dominium redierāt, iussit q principi redderētur libere & quiete. Et postquā Haolonus ordinauit ea quæ fuerant ordinanda, circa negotia ciuitatum & terrarū, quas occupauerat, dum intenderet se transferre ad regnum Hierosolymitanū

rosolymitanum, ut terram sanctam liberaret de mani-bus Paganorum, & illam restitueret Christianis. Et ecce nuncius uenit tertia die, noua ferens, de obitu fratris sui, & narrauit qualiter post obitũ Mango Can, uaca-uerat imperium Tartarorum, quod eius quotidie præstolabatur aduentus, ut ipsum in sede ponerent fratris sui. Haolonus quidem intellectis rumoribus, de obi-tu fratris sui, fuit ineffabili tristitia circumuentus, unde ulterius non processit, sed ordinauit quendam suũ Ducem, nomine Guiboga, et dimisit ipsum cum decem milibus Tartarorum, in custodiam Regni Syriæ, & præ-cepit, ꝙ terram sanctam acquireret, & restitueret Chri-stianis. Quo facto, Haolonus festinanter recessit uer-sus partes Orientis, dirigens suos gressus, & dimittens in Thaunisio natum suum, per dietas suas processit.

De Cobila Can, quinto Imperatore Tartarorum. Cap. XXX.

SEd antequam ad Regnum Persarum peruenisset, & ecce sibi nuncij quidam occurrerunt, qui narrauerũt qualiter omnes proceres & maiores, fratrem suum Cobila Can, posuerant in sede Imperatoria Tartarorum: quo audito, Haolonus dum in Thaunisio moraretur, ecce nuncij uenerunt ad eum, qui retulerunt sibi, quod Barcat cum maximo apparatu incedens, intenderet hæreditare, si posset. His quoque rumoribus intellectis, Haolonus continuo gentem suam congregauit, & ob-uiauit inimicis suis, super quodam flumine congelato,

ibiq; fuit ingens prelium inchoatū. Propter multitudi nē gentium & equorū glacies rupta est, & submersi fue runt, tam ab una parte quam ab alia, triginta milia Tar tarorum. Exercitus uero utriusq; partis, absq; alio pro cessu redierunt tristes, propter amissionem suorum. Guiboga uero, quē Haolonus dimiserat in Regno Sy riæ, & in prouintia Palæstinæ, terras illas tenuit pacifi ce, & diligebat multū Christianos. Nam ipse fuerat de progenie trium Regum, qui uenerunt natiuitatem Do mini adorare. Cunq; dictus Guiboga solicite labora ret, ut terram sanctam reduceret in potentiam Christia norum, & ecce Diabolus inter ipsum, & Christianos il larum partium semen scandali & discordiæ seminauit, & hoc accidit tali modo: In terra enim de Belfortis, quę est de dominio ciuitatis Sydonensis, erant plures uillę, in quibus Saraceni certum censum Tartaris exhibebāt, unde accidit, quod certi homines Sydonis & de Belfor tis congregati, in unum iuerunt ad uillas Saracenorū, & Casalia, & deprædauerunt eos, plures interfecerunt Saracenos, alios uero cum magna multitudine bestiarū ducebant cum præda. Quidam uero Nepos Guibo gę, qui ibi prope morabatur, cū parua equitum comiti ua, secutus fuit celeriter Christianos, qui talia fuerant operati, ut diceret ex parte auunculi sui, quod dimitte rent prædam. Quidam ex ipsis Christianis irruerunt in eum, & occiderunt eum, & quosdam alios Tartaros cum eodem, & noluerunt restituere prædam. Quādo Guiboga intellexit, quod Christiani interfecerāt nepo

tem

tem suum tali modo, confestim equitauit & cepit ciuitatem Sydoniensem, & destruxit magnam partem murorum, paucos perdidit Christianos, qui ad Insulam fugerant, nunquam tamen postea de Christianis Syriæ Tartari fidutiam habuerunt, neq; Christiani de Tartaris sunt confisi, postea uero Tartari pulsi fuerunt de regno Syriæ, per potentiam Saracenorum, sicut inferius exprimetur.

De morte Haoloni, & qualiter Soldanus recuperauit terram Syrię & Aegypti. Cap. XXXI.

INterea quoq;, dum Haolonus haberet Guerrā cum Bartat, sicut superius est expressum, Soldanus Aegypti suo exercitu congregato, egressus est de Aegypto, & uenit ad prouintiam Palæstinæ, & in quodam loco uocato Henyaleck, ut pręliū cum Guiboga Capitaneo Tartarorum commisit, & idem Guiboga fuit debellatus, & occisus in bello. Tartari uero, qui de pręlio illo euadere potuerunt, iuerunt in Armeniam, & ex tunc Regnum Syriæ sub potestate Saracenorum fuit totum redactum, præter aliquas ciuitates Christianorum, positas prope mare. Quando uero Haolonus intellexit de Soldano Aegypti, qui Regnum Syriæ inuaserat, & fugauerat gentem suam, continuo suum exercitum congregauit, & misit ad Regem Armeniæ, & ad regem Georgiæ, & ad alios Christianos partium Orientis, ut uenirent parati contra Soldanum Aegypti, & alios Sara-

cenos. Cunq; Haolonus iam suum exercitum congregasset, inuasit eum quædam infirmitas, quæ eum detinuit per spatium quindecim dierum, & ex illa infirmitate obijt Haolonus, cuius rei caussa, terræ sanctæ negocium iam incœptum, fuit totaliter perturbatum post obitum Haoloni. Abaga filius eius tenuit dominium patris sui, & rogauit Cobila Can Imperatorem auunculum suum, ut ipsum in dominio suo cõfirmaret, & hoc fecit libenter, unde uocatus fuit Abaga, & cœpit dominari, Anno Domini M. CC. LXIIII.

De Abaga filio Haoloni, qui patri in imperio successit. Cap. XXXII.

ABagan fuit prudens, & dominium suum prospere gubernauit, & fuit in omnibus fortunatus, præter in duobus, unum uidelicet, quia noluit effici Christianus, sicut extiterat pater suus, imo colebat idola, & fidem dabat presbyteris idolalatriæ. Aliud, quia semper guerram habuit cum uicinis, & propter hoc Soldanus fuit longo tempore in quiete, & ex hoc Saracenorum potentia multum creuit. Tartari uero qui euadere poterant, de terris Tartarorum fugiebant ad Soldanũ, ut euitarẽt grauia onera, quæ eis Tartari imponebãt, propterea Soldanus fecit quandã magnam sagacitatẽ, quia misit nũcios suos per mare ad Tartaros, in Regno Cumaniç, & regno Russiæ, & fecit cum illis Tartaris cõpositionẽ & pactum, uidelicet, q quandocunq; Abagan moueret guerrã, cõtra terrã Aegypti, q ipsi inuaderẽt terrã suam, & promisit dare magna dona eis, & hoc modo Abagan

do Abagan nõ poterat inuadere terrã Aegypti, & Soldanus sine cõtradictione cuiusquam, potuit inuadere Christianos, & terras Syriæ faciliter occupare, unde Christiani amiserunt ciuitatem Antiochiæ, & alia plura castra, quæ in regno Syriæ possidebant.

De Soldano Aegypti, qualiter debellauit regem Armeniæ, & unũ de filijs eius cepit, alterum occidit. Cap. XXXIII.

PRæterea Benedeccdar Soldanus Aegypti, ita extitit fortunatus, quod postea Regnum Armeniæ conquassauit. Nam accidit, quod rex Armeniæ cum magna gente iuerat ad Tartaros, & Soldanus hoc sciens, cogitauit inuadere Regnum Armeniæ, unde misit quendam capitaneum suum, loco sui, cui tradidit gentem suam. Filij autem Regis Armenię scientes Saracenorum aduentum, congregatis omnibus qui poterãt arma ferre, in confinibus regni obuiauerunt Aegyptijs, cũ quibus uiriliter pugnam inierunt, finaliter tamen fuit Armeniorum exercitus debellatus, ex duobus filijs regis, alter fuit captus, alius uero occisus in bello. Saraceni itaq; per regnum Armeniæ discurrentes, ferro totã planitiem deuastarunt, & bona infinita inde asportarunt, in Christianorum maximũ detrimentum. Exinde uero inimicorum potentia multum creuit, & regis Armeniæ posse, fuit mirabiliter diminutum. Rex uero Armenię, qui semper solicite conabatur ad destructionem infidelium, toto posse intellectis infelicissimis rumori

bus regni sui, fuit animo mirabiliter perturbatus, & die noctuque cogitabat qualiter Saracenis posset inferre grauamen, unde multotiens inducebat Abagan, & Tartaros, ad destructionem sectę perfidi Mahumeti, & Christianorum subsidium & iuuamē, sed Abagan propter guerram quam habebat quotidie cum uicinis, se sępius excusabat. Rex Armeniæ uero perpendens, quod nō poterat ad præsens habere subsidium Tartarorum, misit suos nuncios ad Soldanum Aegypti, & Treugas cū ipso iniuit & firmauit, hoc faciens, ut de Saracenorum carceribus posset redimere natum suum. Vnde Soldanus promisit Regi, quod si sibi redderet quendam suū socium, nomine Sangolascar, qui captiuus penes Tartaros tenebatur, & sibi restitueret castra ciuitatis Halappi, quæ occupauerat tempore Haoloni, se filium restitueret pristinę libertati. Soldanus itaque restituit filium Regis, & recepit socium suum, & Rex restituit Soldano castrę de Tēpesack, & alia duo castra fecit dirui, ad requisitionē Soldani, & hoc modo filius Armenię regis fuit de carceribus liberatus. Post hęc uero rex Haythonus, bonæ memoriæ, qui xlv. annis Regnum tenuerat, & multa bona fecerat Christianis, Regnum & dominiū suum cōtulit & concessit filio suo, Dn. Tiuono, de Aegypti carceribus liberati, & ipse renuncians pompis huius seculi, est Religionē ingressus, & uocatus fuit Macharius, mutato proprio nomine, secundum consuetudinem Armenorum, qui quando ingrediuntur Religionem, mutari faciūt sibi nomen, & post modicum temporis

Armenij nomen suum mutāt religionē ingressi.

poris ſpacium, Rex Haythonus requieuit in pace, Anno Domini. M. CC. LXX.

De Abaga, qualiter introiuit Aegyptum, & destruxit Turquiam. Cap. XXXIIII.

ILle autem Rex Armeniæ ſupra nominatus, fuit ſapiens atq; prudens, & ſuum Regnum proinde gubernauit, dilectus fuit ualde, tam a ſua gente, quam a Tartaris, & ex toto animo ſtuduit deſtruere Saracenos, unde ſuo tempore accidit, quod Abaga pacem compoſuit cum uicinis ſuis, qui longo tempore ſibi fuerant inimici. Tunc uero temporis, Soldanus Aegypti ingreſſus fuit Regnum Turquiæ, & ibi multos Tartaros interfecit, & de pluribus uillis fugauit eoſdem. Nam quidam Saracenus, qui Paruana uocabatur, erat in Regno Turquiæ Capitaneus Tartarorum, & iſte rebellis effectus, contra Abagã, conabatur Tartaros omnes perdere & fugare. Abaga uero hoc audiens, equitauit ita proſpere, quod xl. dietas, in quindecim dierum ſpacio peregerit. Soldanus Aegypti audiens aduentum Tartarorum, ſubito de Regno Turquiæ receſſit, nec fuit auſus ulterius expectare, nõ tamen potuit ita celeriter arripere iter ſuum, quin Tartari, qui uelociter ſequebantur, attingerent exercitus ſui finem. In introitu Regni Aegypti, in quodam loco, uocato Paſblanck, irruentes itaq; Tartari, in poſteriori cuſtodia exercitus, ceperunt duo milia equitum Saracenorũ, & diuitias multas acquiſiuerũt, & ceperunt etiam quinq; milia domos Cordinorum,

qui in illa regione degebant. Perueniente uero Abaga usq; ad confines terræ Aegypti, consultum erat sibi, ne ultra progrederetur, propter æstum, terra enim illa est calida ultra modum, & Tartari, & eorum animalia, quæ a longe uenerant festinanter, non potuissent pondus ferre laboris, & æstus, unde Abaga rediit in Turquiam, & fecit dissipari & destrui omnes terras, quæ rebelles extiterant, & reddiderant se Soldano. Paruana uero proditorem cum suis sequacibus, iuxta morē Tartarorum, per medium fecit scindi, & iussit quod in omnibus cibis quos erat comesturus, poneretur de carne illa Paruanæ proditoris, de qua comedit Abaga, & dedit suis proceribus comedendum, & talem ultionem sumpsit de Paruana proditore Rex Abaga.

De Soldano Aegypti, mortuo per uenenum. Cap. XXXV.

POstquam ergo Abaga de Regno Turquiæ sua uota compleuit, & Tartari fuerunt repleti prædiis & diuitiis, quas acquisiuerant contra rebelles & Saracenos, uocauit ad se Regem Armeniæ, & sibi obtulit Regnum Turquię, eo q; pater suus, & ipse, semper se gesserant fideliter erga dominium Tartarorū. Rex uero Armenię tanq; sapiens & discretus, de tanto dono obtulit Abaga multas grates, & a retentione regni Turquiæ securiter excusauit, asserens se non posse sufficere ad duo regna commode gubernandā. Nam Soldanus Aegypti erat in integro posse suo, & ad grauamē regni Armenię

toto

toto conamine intendebat, quare satis sibi facere uidebatur, si ad defensionem Regni Armeniæ poterat consilium adhibere. Consuluit tamen Rex Armeniæ, ut Abaga de Regno Turquiæ taliter ordinaret, antequã recederet, quod de rebellione nullatenus dubitaret, & nulli Saraceno daret dominium in Turquia. Abaga quidem acceptauit Regis consilium, & nunq̃ postea uoluit, quod Saraceni in illis terris dominium obtinerẽt. His itaq; completis, Rex Armeniæ requisiuit & rogauit, quod Abaga uellet intendere ad liberationẽ terræ sanctæ, & ipsam eruendam de manibus paganorum. Hoc Abaga promisit facere toto posse, & consuluit, q̃ Rex nuncios suos misit ad Papam, & ad alios dominos & Principes Christianorum, pro subsidio terrę sanctę, Abaga uero in Regno Turquiæ ordinatis, quæ fuerãt ordinanda, ad Regnum Corosten, ubi familiam suam dimiserat, est reuersus. Benedecclar uero Soldanus Aegypti, cum Tartaris damnum sibi intulerunt, fuit ueneno potatus, & subito obijt in Damasco, de quo Christiani partium Orientis, fuerunt ualde gauisi, & Saraceni cœperunt multipliciter contristari. Nam post mortẽ Soldani, non habuerunt tam bonum Soldanum, ut Saraceni communiter asserebant. Quidam uero filius suus, Meleckfait nomine, successit in dominio, sed post modicum temporis spacium, de dominio fuit expulsus, per quendam qui uocatus fuit Ersi, qui uiolenter dominium usurpauit, & constituit se Soldanum.

De Mangodanior Duce Tartarorum, qualiter aufugit de pugna, propter timorem. Cap. XXXVI.

TErmino itaq; ueniente, in quo Abaga debuit & potuit guerram mouere contra Soldanum Aegypti, ordinauit quod Mangodanior frater suus, ad regnum Syriæ, cum triginta milibus Tartarorum se trāsferret, et si forte Soldanus ueniret belliger contra eum, ipsum uiolenter debellaret, & si Soldanus uitaret prælium, occuparet terras & castra, & custodiendas traderet Christianis. Quando Mangodanior itaq; per dietas suas processisset, quousq; Armeniæ appropinquauit, & tūc misit pro Rege Armeniæ, qui continuo uenit, cum pulchra equitum comitiua, et ingressi fuerunt Regnum Syriæ, & iuerunt totam prouinciam deuastando, usq; ad ciuitatem Hames, quæ Camella hodie appellatur a pluribus, & est sita in medio Regni Syriæ, ut refertur. In facie uero illius ciuitatis, est quędam planities ualde pulchra, ibiq; Soldanus Aegypti congregabat posse suū, intendens cum Tartaris præliari. Saraceni itaq; ex una parte, & Christiani cum Tartaris ex aduerso, ingens prælium iniuerunt. Rex itaq; Armeniæ cum Christianis ducebat & regebat exercitus dextrum cornu, unde inuasit ipse sinistrum cornu exercitus Soldani, & fugauit inimicos usq; ad ciuitatem Hames, per tres dietas lōgas, & ultra uiriliter. Almach etiam quidam, Tartarorum aliam partē exercitus Soldani uiriliter debellauit,

& per tres dietas Saracenos fugauit, quousq; peruenit ad quandam ciuitatem, quæ uocatur Tara. Cunq; crederent Soldani potentiam fuisse cõtritam, & ecce Mangodanior, qui nunquam uiderat discrimina præliorũ, de quibusdam Saracenis, Bedinnis lingua Arabica nominatis, absq; rationali caussa timens, retrocessit, campum uictoriæ derelinquens, dimisit Regem Armeniæ, & alium Ducem suum, qui inimicos fuerant persecuti. Quãdo uero Soldanus, qui omnia crediderat amisisse, uidit campum belli uacuum, & totaliter derelictum, ascendit quendam monticulum, cum quatuor armatis, firmiter ibi stando. Rex uero Armeniæ rediens de conflictu, cum nõ inuenisset in campo Mangodanior, fuit plurimum stupefactus, cogitans uiam quam gradiebatur, post ipsum tenuit gressus suos. Almach uero prædictus, qui persecutus fuerat Saracenos, quos fugauerat, per biduum expectauit, sperans dominum suum, Mangodanior post ipsum, sicut debuit, equitasse, ut inimicos & prouinciam subiugaret, de quibus fuerant uictoriam consecuti. Cognita uero ueritate, de recessu Mangodanior, post ipsum ire festinauit, uictoriam derelinquens, & inuenerunt Mangodanior super littore fluminis Eufrates, expectantem. Post hæc Tartari ad eorum prouinciam sunt reuersi. Rex uero Armeniæ, cum gente sua, in illo itinere passus fuit multa incõmoda, & labores. Nam propter uiarum longitudinem & penuriam pabulorum, equi Christianorum Regni Armeniæ fuerunt totaliter fatigati, quod incedere non ua

lebant, et sic separatim Christiani per deuia incedentes, a Saracenis, qui degebant in illis partibus, sępius inueniebantur, & absq; misericordia cędebantur, unde maior pars totius exercitus Regni Armenię amissa fuerat, & proceri quasi omnes. Et hoc infortunium Mangodanior accidit, Anno domini, M. cc. lxxxij. Postq; uero Abaga Can hæc omnia intellexit, congregauit undiq; gentem suam, & cum iam esset paratus contra Saracenos procedere toto posse, Et ecce, quidam filius Diaboli, Saracenus, uenit ad Regem Persarum, & quibusdam, qui Abaga familiariter seruiebant, contulit multa dona, & cum eis taliter ordinauit, quod una die Abaga & fratri suo Mangodanior, uenenum mortiferum propinatur, ex quo ambo, proh dolor, excesserũt e uita, in octo dierum spacio, per illos eosdẽ, qui scelus istud perpetrauerant, fuit primo comperta ueritas huius rei, & sic obijt Abaga Can, Anno Domini, M. cc. lxxxij.

De Tangodor, secũdo filio Haoloni, qui successit Abaga in Regno. Cap. XXXVII.

POst obitum Abaga Can, congregauerũt se Tartari, & constituerunt dominum super eos, quendam fratrem Abaga, qui Tangodor uocatur, & alios fratres suos præcesserat. In diebus quidem iuuentutis suę, datum fuit sibi Baptismatis sacramentum, & uocatus fuit in Baptismate Nicolaus. Sed postq̃ fuit ętate perfectus propter societatem Saracenorũm, quam dilexerat, effectus fuit pessimus Saracenus, & renuncians fidei Christianæ,

stianæ, Mahumeth Can uoluit se appellare, & toto conamine studuit facere, quod omnes Tartari conuerterentur ad sectam iniquitatis filij Mahumeti, & quibus uiolentiam inferre forsitan non audebat: dona, gratias, & honores conferebat. Tempore istius igitur Mahumeti Can, conuersi fuerunt ad fidem Saracenorum Tartari infiniti, sicut hodie euidenter apparet. Pręcepit itaq; iste filius diaboli Mahumeti, omnes ecclesias Christianorum dirui, & ne Christiani auderent amplius celebrare legem & dogmata Christi. Faciebat publice pdicari Mahumeten, & Christianos exules fecit ire, & in ciuitate Taurisij, fecit Christianorum ecclesias totaliter deuastari. Misit etiam suos nuncios ad Soldanum Aegypti, & firmauit pacis & concordię secum foedus, & pmisit, quod omnes Christianos, qui in terris dominij sui erant, cōpellerentur ad Saracenos, aut capitibus priuarentur, unde Saraceni fuerunt magna exultatione rępleti, Christiani uero tristes & timidi incedebant, nec eis aliud residebat, nisi Dei misericordiam inuocare, uidebant enim persecutionem Christianorum maiorem quam nunq̄ fuerat temporibus retroactis. Transmisit etiam prædictus diabolus Mahumetes ad regem Armeniæ, & ad Regem Georgiæ, & ad alios Christianos, ut ad ipsum accederent sine mora, sed Christiani cogitauerunt potius mori in prælio, quam suis placere mādatis, quia nesciebant aliud remedium inuenire. Cūq; fideles Christiani in tanta essent cordis amaritudine positi, quod mori potius quam uiuere affectabant, & ecce

Deus, qui ſperantes in ſe nullatenus derelinquit, cõſo-
lamen tranſmiſit Chriſtianis omnibus. Nam quidam
frater iſtius Mahumeti, & quidam eius nepos, nomi-
ne Argon, fuerunt iſto Mahumeto, propter mala ope
ra ſua, contrarij & rebelles, & ſignificauerunt Cobila
Can, maiori Imperatori Tartarorum, qualiter iſte Ma
humetus, anteceſſorum ſuorum ueſtigijs derelictis, ef-
fectus fuerat peſſimus Saracenus, Tartaros oẽs quos
poterat inducẽdo, ut efficerentur etiam Saraceni. Quo
audito Cobila Can Imperator, fuit plurimum pertur-
batus, unde Mahumeto præcipiendo mandauit, qua-
tenus corrigere ſe deberet, & a malis operibus abſtine-
re, alioquin procederet cõtra ipſum. Ipſe quidem Ma
humetes, mandato Imperatoris intellecto, ira & indig-
natione fuit repletus, & quia nullus erat qui auderet ſu
is uoluntatibus contraire, præter fratrem ſuum, & præ-
dictum nepotem ſuum Argonum, laborauit tantum,
diabolicus ille Mahumetus, q̃d fecit interfici fratrem ſu
um, & de nepote ſuo Argono intendens facere illud i-
dem, iuit cum exercitu copioſo, ut ipſum caperet, & te-
neret, Argon uero, qui contra potentiam inimici non
poterat belliger apparere, montes petijt, & in quoddã
caſtrum fortiſſimum introiuit. Idem uero iniquitatis fi
lius Mahumetus dictum caſtrum obſedit, ſtans circum
circa cum ſuo exercitu infelici. Finaliter uero Argonus
ſe reddidit Mahumeto, cum pacis interiectis conditio-
nibus, uidelicet, quod ſibi & ſuum dominiũ ſeruaret.
Poſtq̃ Mahumetus Can tenuit Argonum, tradidit eũ

Cone

Conestabulo suo, & pluribus alijs magnatibus, sub custodia concludendum. Et dum reuerteretur ad ciuitatem Taurisij, ibi dimiserat filios & uxores, dedit omnibus in mandatis, quod post ipsum incederet paulatim, Conestabulo uero, & quibusdam alijs, in quibus præcipue confidebat, iussit, quatenus nepotem suum occiderent, & occulte sibi caput afferrent. His itaq; taliter ordinatis, festinanter præcepit eis Mahumetus. Inter illos uero qui mandatum susceperant tanti sceleris adimplendi, inuentus fuit quidam potẽs uir, quem Abaga nutriuerat, pater ipsius Argoni, qui pietate motus, armis susceptis, Conestabulum Mahumeti, & omnes suos sequaces nocte gladio iugulauit, & Argonũ a mortis periculo liberauit, & constituit Argonum rectorem & dominum super omnes. Vnde alij timore, alij uero amore obedientes fuerunt suis beneplacitis & mandatis. His itaq; sic peractis, Argonus cum comitiua suorum fidelium, fuit persecutus celeriter Mahumetum, et antequam Taurisium perueniret, personaliter cepit illum, quem captum, iussit per medium detrũcari; & sic fuit interfectus canis ille pessimus Mahumetus, inimicus fidei Christianæ, antequam duorum annorum spacium in suo solio compleret.

De Angono filio Abaga, qualiter fuit dominus Tartarorum, post mortem Tangodor, pessimi Saraceni.

Cap. XXXVIII.

ANno Domini, M. CC. LXXXV. post necẽ pessimi Mahumeti, Argonus filius Abaga Can, primi Imperatoris, noluit se uocari Can, quousq; haberet a maiori domino in mandatis, & super eo misit Argonus ad magnum Can nuncios speciales, quos magnus Can Tartarorum benigne suscepit, & honorifice tractauit, & de morte pessimi Mahumeti fuit plurimũ consolatus, & transmisit de maioribus domus suæ, & Argonum in dominio confirmauit. Et ex tunc Argonus fuit ab omnibus Can uocatus, & fuit ab omnibus honoratus. Iste uero Argonus, fuit aspectu pulcherrimus, & dominium suum tenuit uiriliter & prudenter, Christianos dilexit, & ipsos plurimum honorauit. Ecclesias quas Mahumetus dirui fecerat, reparauit, unde accesserunt ad eum Rex Armeniæ, & Rex Georgiæ, & alij Christiani partium Orientis, & supplicauerunt ei, quod consilium apponeret, & iuuamen, ut terra sancta liberaretur de manibus Paganorum. Argonus quoq; benigne respõdit, quod libenter faceret, quicquid posset ad honorem Dei, & fidei Christianæ, unde intendebat fœdus pacis componere cũ uicinis, ut securius posset ire ad subsidium terræ sanctæ. Cumq; Argonus in hoc bono proposito perseueraret, pacem quęrens cum uicinis. Et ecce, quarto anno sui dominij transmigrauit. Quidam uero frater, eius nomine Regayto, sibi successit, sed fuit homo nullius ualoris, sicut inferius exprimetur.

De

De Regayto successore Argoni. Cap. XXXIX.

ANno Domini, M. CC. LXXXVIII. post obitum Argoni Can, frater eius Regayto nullam habebat legem, uel fidem, ad arma erat penitus nihil ualens, totus erat deditus luxuriæ, & peccato, & in omnibus ducebat tanquam brutum animal uitam suã, uentris ingluuiem satiando, superfluis potibus atq; cibis, per spacium sex annorum uixit in dominio, nihil aliud faciebat, unde per suam miseriam suis fuit exosus, & ab extraneis extitit uilipensus, finaliter fuit a suis proceribus suffocatus. Et post obitum suum factus fuit dominus, quidam eius consanguineus, nomine Baydo, iste Baydo fuit in fide Christi fidelis, & rectus, & multas fecit gratias Christianis, sed dies uitæ suæ subito defecerunt, sicut inferius exprimetur.

De Baydo, domino Tartarorum, & qualiter obierit. Cap. XL.

ANno Domini, M. CC. XC. post mortem Regayto, Baydo tenuit dominium Tartarorum, iste Baydo, tanquam bonus Christianus, reędificauit Ecclesias Christianorum, & præcepit, quod nullus auderet dogmata Mahumeti inter Tartaros prædicare, & quia multiplicati erant ualde illi, qui sectam tenebant perfidi Mahumeti, moleste tulerũt mandatum Baydi, & ideo occulte miserunt nuncios ad Casanũ, qui fuit filius Argoni, & promiserũt sibi dare dominium, quod Baydo

tenebat, & ipsum cōstituere dominum super eos, si uellet renunciare fidei Christianæ. Casanus uero, qui parum curabat de fide, & qui dominium plurimum affectabat, promisit facere quicquid uellent, & ꝓpter hoc Casanus fuit rebellis effectus. Baydo uero congregauit gentem suam, intendens Casanū capere, & tenere, proditionem enim, quam gens sua sibi fecerat, ignorabat. Cumq; ad campum belli uenissent, ecce omnes illi qui sectæ adhæserant Mahumeti, relinquentes Baydo, fugerunt ad Casanum. Baydo quoq; uidens se ab omnibus derelictum, fugam arripuit, credens euadere, sed persequentibus inimicis, fugiendo interijt.

De Casano, filio Argoni, qualiter dominium usurpauerit, & gestis eius. Caput XLI.

POst mortem Baydo, Casanus fuit factus dominus Tartarorum, initio sui dominij non audebat contraire his, quę promiserat illis, qui eum in dominio posuerunt, qui Mahumeti sequebantur legem & sectam, & ideo austerum se ostendit nimium Christianis. Sed postquam in sede dominij firmus fuit, cœpit honorare, & diligere Christianos, multa fecit in uita sua ad cōmodum Christianorum, sicut in sequentibus audietis. Et primo destruxit quamplures magnates, qui suadebant ei, ut Saracenorum fidei adhæreret, & persequeretur undiq; Christianos. Post præcepit omnibus Tartaris, qui in dominio suo erant, quod essent armis, & omnibus

omnibus necessarijs præmuniti, quoniam intendebāt ingredi Regnum Aegypti, & Soldanū destruere, si ualeret, & hoc mandauit Regi Armeniæ, & regi Georgiæ, & alijs Christianis partium Orientis. Verum, uero tēpore adueniente, Casanus suum exercitum congregauit, & direxit gressus suos per uiam de Baldach, cum exercitu copioso. Quando uero Casanus peruenit ad terras Aegypti, congregauit in simul gentem suam. Soldanus, qui uocabatur Melecnaser, iam dudum de aduētu Tartarorum rumoribus intellectis, congregauit posse suum; & uenit ante ciuitatem Mames, cum maximo apparatu, quæ ciuitas est sita in medio Regni Syriæ, ut refertur. Cunq; Casanus intellexisset, quod Soldanus contra ipsum intenderet prædiari, ad obsidionem ciuitatis uel castri, noluit perdere tempus suū, sed recto tramite celeriter uenit ad locū, ubi erat Soldanus, & se posuit ex aduersa parte, per unam dietam, in quibusdam pratis, in quibus erat abundantia pabulorum. Vnde p̄cepit Casanus omnibus suis, quot in illo campo essent, quousq; equi requiescerent a labore quam passi fuerāt, in uia, celeriter ueniendo. In societate uero Casani erat quidā Saracenus, nomine Calphack, qui fuerat seruus Soldani, & fugerat ad Casanū, propter metū Soldani, qui propter excessus, intendebat illum carceribus mancipare. Iste Calphack a Casano receperat gratias & honores, & Casanus de eo plurimum cōfidebat, sed tanq̄ proditor maledictus, per literas notificauit Soldano, & Saracenis, consilium & intentionē Casani, & misit qua-

liter Casanus morari intendebat in pratis illis, ut daret requies equis suis, qui erant mirabiliter fatigati, & consuluit Soldano, quod properaret ad pugnam, quãdiu aduersariorum equi erant fessi, quia faciliter posset de Tartaris uictoriam reportare. Soldanus Aegypti, qui apud ciuitatem Hames Tartaros proposuerat expectare, acquieuit tamen cõsilio proditoris, & cũ electa multitudine suorum, equitauit festinãter, ut ex improuiso insultum faceret in Casanum. Speculatores quidem exercitui Casani notum fecerunt aduentum Soldani. Casanus uero fecit edictum, ut omnes sui equitarent per acies ordinati, & uiriliter reciperent inimicos. Casanus ergo, Leone audatior, cum illis quos circa se inuenit, equitauit obuiam Saracenis, qui iam tantũ appinquauerant, quod prælium non poterat euitari. Et certi qui per campũ erant dilatati, ut requiem darent equis, non poterant ad ipsum accedere festinanter, unde Casanus præcepit militibus qui secum erant, de equis descendere, & de illis in circuitum facere uelut murũ, & cum arcubus & sagittis impeterent inimicos, qui laxatis habenis ad prelium properabant. Tartari uero descenderunt, & in circuitũ ipsorum posuerunt equos suos, & acceptis in manibus arcubus & sagittis, expectauerunt quousq; sagittæ possent ad inimicos commode peruenire. Et sic omnes simul Tartari sagittantes, qui in arte sagittandi mirabiliter sunt periti, equos inimicorum præcedentes, taliter percusserunt, quod ante alios ceciderũt, unde illi qui sequebantur, qui cursu uelocissimo properabant,

rabant, inuenientes præcedentes proſtratos, præcipita bantur ſuper illos, unde de multis Saracenis euaſerunt pauci, qui non erant proſtrati, aut ſagittis Tartarorum letaliter uulnerati. Soldanus Aegypti, qui in acie illa erat, quam ocyus potuit, retroceſſit. Caſanus hoc ui dens, ſtatim præcepit equos aſcendere gentem ſuam, et inuadere uiriliter inimicos, & ipſe fuit primus, qui Sol dani aciem eſt ingreſſus, & tam diu Soldanus, cum nřo dica ſocietate ſuorum, bellum ſuſtinuit, proſtrando & occidendo ſtrenue inimicos, quod Tartari muniti, & per acies ordinati uenerunt ad pugnam, tunc incœpe runt omnes acies undiq; præliari, & durauit altercatio inter eos, ab ortu Solis, uſq; ad nonam. Finaliter uero Soldanus non potuit reſiſtere audatiæ Caſani, qui ma nu ſua mirabilia fecit, & ſic uertitur in fugam Soldanus cum omnibus Saracenis. Caſanus itaq; cum gente ſua perſecutus fuit uſq; ad noctis caliginē inimicos, diuerſi mode occidendo, unde tanta fuit ibi Saracenorum ſtra ges, quod tota terra diſperſa extitit corporibus mortu orum. Poſt conflictum, nocte illa requieuit Caſanus in quodam loco, qui uocatur Cametum, gaudens & ex ultans ineffabiliter de triumpho, quam contra Sarace nos obtinuerat, nutu Dei. Actū hoc Anno Domini, M. ccc. x. die Mercurij, ante feſtum natiuitatis Dñi.

De uictoria, quam habuit Caſanus contra Soldanum Aegypti, & qualiter ſpo lia diuiſit inter ſocios.

Cap. XLII.

HIs itaq; sic peractis, Casanus præcepit Regi Armeniæ, & cuidam Duci Tartarorum, qui uocabatur Molay, quod cum xl. milia equitum Tartarorum perse querentur Soldanum, usq; ad desertũ Aegypti, quod distabat a campo belli, per duodecim dietas, & ultra, & præcepit, quod apud ciuitatem Gaccarę ipsum expectarent, aut eius mandatum. Rex igitur Armeniæ, & Molay prædictus, cum xl. milibus Tartarorum, ante solis ortum recedentes, Soldanum fuerunt celeriter persecuti. Post triduum uero Casanus misit ad Regem Armeniæ, quod rediret, eo quod intendebat obsidęre ciuitatem Damasci, & præcepit quod Molay procederet, sicut habuerat in mandatis, Saracenos omnes quos capere poterat, perimendo. Soldanus uero quoq; fugit uelociter, diu noctuq; Dromedarios equitando, & in societate quorundam Beduinorũ, qui eum conducebãt, Babyloniam mirabiliter est ingressus. Alij uero Saraceni diuersimode fugierunt, sicut quilibet opinabatur se posse melius receptare, quorum magna quantitas ꝑrexit per uiam Tripalis, qui per Christianos habitãtes, in monte Libani fuerunt interfecti crudeliter. Redeunte ergo Rege Armeniæ ad Casanum, inuenit quod ciuitas Casana reddiderat se Casano, & totum ærarium Soldani, & exercitus sui, quod ibi erat, fuit ante Casani pręsentiam deportatum, cuius multitudo extitit infinita, mirati fuerunt omnes super eo, quod Soldanus tantas diuitias secum tulerat, dum intenderet prœliari. Casanus

nus ergo congregatis omnibus illis diuitijs, & omnib⁹ spolijs, quas lucrati fuerant Tartari post triumphum, diuisit omnia liberaliter inter suos, ex quibus omnes locupletes sunt effecti. Ego uero Fr. Haythonus, qui hãc historiam compilaui, interfui omnibus negocijs & prelijs, quæ Tartari habuerunt cũ Soldano, a tempore Haoloni, sed nunq̃ uidi, uel audiui dici de aliquo domino Tartarorum, qui plura faceret in duobus diebus, quã fecit Casanus. Nam prima die belli, cum parua societate suorum contra Soldanum, & magnã copiam inimicorum, prælium sustinuit, & de persona sua taliter se ꝓbauit, quod inter omnes alios bellatores famam & laudem merito est adeptus. Et de sua probitate, inter Tartaros narrabitur, in secula seculorum. Secunda uero die, tanta erat libertas & liberalitas cordis sui, quod de omnibus diuitijs, & infinitis thesauris, quos acquisiuerat, sic inter suos distribuit, & diuisit, quod in sua sorte non retinuit nisi ensem unum, & quoddam marsupiũ, in quo erant scripturæ terræ Aegypti, & innumerus exercitus Soldani, & similia. Et omnia alia distribuit liberaliter, ut est dictũ. Et hoc præcipue erat admirandũ, qualiter in tantillo corpusculo, tanta uirtutum copia inueniri poterat. Nam inter xx. mille milites, uix potuisset staturæ minoris aliquis reperiri, neq; turpioris aspectus, omnes tamen alios in probitate & uirtutibus excedebat. Et quia iste Casanus tẽpore nostro fuit, dignũ est quod de suis gestibus plenius enarremus, & ille Soldanus, qui per Casanũ extitit debellatus, adhuc uiuit.

Præterea, illi qui ad Saracenorum intendunt præcipitium, & grauamen inferre uolunt, multa poterunt sumere documenta, his historijs plenius intellectis.

Postquam uero Casanus per quinq; dierum spaciū requieuit, & inter suos diuisit spolia innumerabilia, ut superius est expressum, per dietas suas, iter suū direxit recta ad ciuitatem Damasci. Cunq; ciues Damasci cognouerunt aduentū, timuerunt ualde, ne si Casanus eos caperet uiolenter, absq; misericordia perderentur. Vnde de consilio sapientum, & concordi omnium uoluntate, suos ad Casanum nuncios transmiserūt, qui dederunt sibi multa dona, & ei claues ciuitatis etiam obtulerunt, ab eo misericordiam implorantes. Receptis ergo xenijs & clauibus ciuitatis Damasci, præcepit Casanus nuncijs, quod redirent, & uictualia sufficientia exercitui præpararent, & nullatenus dubitarēt, quia nolebat destruere ciuitatem, sed eam intēdebat pro camera sua reseruare. Recedentibus itaq; nuncijs, cum exultatiōe ingenti, Casanus post modicū equitauit ad flumen Damasci, in cuius littore, tentoria sua fixit, & inhibuit, ne inferrentur damna aliqua ciuitati. Ciues uero Damasci miserunt plurima dona Casano, & de uictualibus dederunt exercitui affluenter, mansitq; ibi Casanus per xlv. dies, cū omnibus suis, præter xl. milia Tartarorum, q̄s miserat cum Molay, qui apud ciuitatem Gaccarę morabantur, Casani expectantes aduentum uel mandatum.

De Capchick,

De Capchick, qualiter fuit proditor erga Casanum, & restituit terras Soldano.

Cap. XLIII.

CVnque Casanus taliter moraretur, & daret se solatio & quieti, & ecce rumores uenerũt de quodam suo consanguineo, nomine Baydo, qui ingressus fuerat regnum Persarum, damna Casano plurima inferendo, & quia dubitabatur ne deterius faceret, cõsultum fuit Casano, quod ad propria remearet. His itaque rumoribus intellectis, Casanus pręcepit maiori Duci sui exercitus, qui uocabatur Cotulossa, quod cum parte exercitus ad custodiã Regni Syriæ remaneret, & Molay, ac alijs Tartaris, qui erant in terra Gaccarę mandauit, quod obedirent Cotulossæ, quem dimiserat loco sui. Post hæc ordinauit Casanus Baiulos, & Rectores super qualibet ciuitate, & tradidit ciuitatem Damasci Capchick proditori superius nominato, nondum enim Casanus cognouerat uelle suum. Postea uocari fecit ad se Regem Armeniæ, & suum sibi reserauit recessum, dicens: Libenter tradidissemus terras, quas acquisiuimus, custodiendas Christianis, si uenissent, & si uenerint, Cotulossæ dabimus in mandatis, quod eis restituat omnes terras, quas hactenus tenuerunt, & ad reparationem castrorũ det eis subsidium opportunum. His omnibus sic completis, Casanus arripuit iter suum, tendens uersus Mesopotamiam. Cunque ad flumen Eufraten peruenisset, mãdauit Cotulossæ, ut dimissis Molay xx. milibus Tar

taris ad eũ cum residuo exercitu accedere festinaret. Cotulossa quidem fecit, sicut receperat in mandatis, unde Molay stetit in custodia Regni Syrię pro Casano, & suadente Capchick proditore, Molay se transtulit uersus partes Hierosolymitanas, in quodã loco nominato Gaur, ut ibi pabula pro equis, & alia necessaria inueniret. Aestiuo uero tempore ueniente, Capchick prædictus, qui erga Casanum iam dudum conceperat falsitatem, occulte misit ad Soldanum, quod redderet sibi Damascum, & alias terras, quas Casanus & Tartari occupauerunt in Regno Syriæ. Et Soldanus promisit Capchick, quod si ea quæ promiserat, adimpleret, sibi daret perpetuo dominium ciuitatis Damasci, & de thesauro suo etiam magnam partem, & sororem suam sibi traderet in uxorem, & ita post modicum temporis spacium, Capchick rebellis effectus, fecit omnia castra Tartaris rebellare, spes enim illorũ, erat æstus æstiui temporis, in quo Tartari non poterant equitare, neq; suis subsidium impertire. Quando Molay uidit, quod omnes terræ rebelles factæ fuerunt, non fuit ausus stare cum tam modica gentium quãtitate, unde per uiam breuiorem se transtulit ad Regnum Mesopotamiæ, & notificauit Casano, omnia quæ in Regno Syriæ euenerant, seriatim. Casanus uero tunc non potuit aliud facere, per æstum temporis. Sed ueniente tempore hyemali, super littora fluminis Eufrates, suum fecit maximum apparatum, & transmisit Cotulossam, cum xxx. milibus equitibus

tibus Tartaris, & pręcepit, quod quando ad partes Antiochiæ perueniret, Regem Armenię conuocaret, & alios Christianos partium Orientis, & Cypri, & adiungeret eos sibi. Et dum Casanus cum robore sui exercitus sequeretur, in Regnū Syriæ introiret. Prædictus itaq; Cotulossa, fecit sicut habuit in mādatis. Acceptis itaq; xxx. milibus Tartarorum, per dietas suas perrexit, quousq; Antiochiam applicuit, & deinde misit ad Regē Armeniæ, quod ueniret, unde Rex Armeniæ cum suo exercitu equitauit. Christiani etiam, qui erant in Regno Cypri, de aduentu Cotulossæ rumoribus intellectis, absq; morę dispendio cūm galeis, & alijs lignis, peruenerunt ad Insulam Anteradensem, & ibi fuerunt, dominus Tyreneñ, frater Regis Cypri, qui erat militiæ Dux & Rector, & magistri domorum, hospitalis & templi, cum conuentibus fratrum suorum, & dū parati essent, uolūtaria Christi seruitia adimplere, ecce rumor uenit, de quadam infirmitate Casani, a qua taliter uexabatur, quod de conualescentia Medici desperabant, unde Cotulossa cum suis Tartaris, redijt ad Casanū, Rex etiam reuersus fuit Armeniam, & alij Christiani, qui uenerāt ad Insulam Anteradensem, redierūt in Cyprum, & ob hanc caussam, incœptum terræ sanctæ negotiū, fuit totaliter derelictum, hoc accidit Anno Dñi, M. ccc. I.

De maximo damno, quod habuerunt Tartari in planitie Damasci, propter aquarum abundantiam.

Cap. XLIIII.

ANno Domini, M. ccc. III. Caſanus congregato iterum exercitu copioſo, cum magno apparatu peruenit uſq; ad flumen Eufraten, intendens Regnum Syriæ introire, & ſectam Mahumeti totaliter deſtruendo, terram ſanctam liberam reſtituere christianis. Saraceni uero Caſani timentes aduentũ, & in bello non confiderent ſe eſſe pares, totam terrã eorum combuſſerũt, ante faciem Tartarorum, ita quod collectis frugibus, & alijs in terra creſcentibus, ac animalibus, in caſtris & munitionibus congregatis, reſiduum totũ ignibus deuaſtarunt, ut cum Tartari uenirent, non inuenirent uictualia, neq; pabula pro iumentis. Quando Caſanus intellexit, ea quæ fecerãt Agareni, & qualiter diſſipauerant totam terram, cogitans quod equi illis in terris, taliter deuaſtatis, non poſſent ſuſtentari, accepit conſiliũ remanẽdi ſuper littora fluis Eufrates illa hyeme, & Veris tẽpore ueniente, dũ herbæ inciperent pullulare, perficere iter ſuum. Maiorem enim curam habebant Tartari de equis ſuis, quàm de ſeipſis, quia dum modico & uili cibo ſciant eſſe contenti, de ſeipſis quodammodo non curabãt. Tunc Caſanus miſit pro rege Armenię, qui ſine tarditate ueniens, ſuper flumine ſe locauit. Et tanta fuit ibi gentis multitudo, quod exercitus Caſani, per tres dietas extendebatur in longum, a quodam uidelicet caſtro, quod uocatur Caccabe, uſq; ad aliud caſtrum nominatum Labire, quę quidem caſtra erant Saracenorum,

racenorum, sed absq; insultu aliquo reddiderunt se Ca
sano. Cunq; Casanus taliter moraretur, tempus con-
gruum expectando, ut posset de Saracenis perficere uo
ta sua, et terram sanctam de ipsorum manibus liberare.
Et ecce, Diabolus obstaculum interiecit. Nam Baydo
superius nominatus, terras Casani iterum introiuit, &
intulit damna multa, sicut Casano extitit enarratum.
Vnde consultum fuit Casano, quod ad propria remea
ret. Casanus quidem plurimum perturbatus, pro eo
quod tam diu differebatur negotium terræ sanctæ, ius-
sit Cotulossæ, Duci suo, quod cũ xl. milibus Tartaris,
Regnum Syrię introiret, & ciuitatem Damasci caperet,
& omnes perderet Saracenos. Rex quoq; Armeniæ,
cum gente sua, præfato Duci Cotulossæ est associatus.
Casano itaq; ad propria redeũte, Cotulossa cum xl. mi
libus Tartaris, & Rex Armeniæ cum suo posse, Regnũ
Syrię introiuerunt, & omnia deuastantes, quousq; per
uenerunt ad ciuitatem Hames, ibiq; crediderunt, sicut
alias fecerant Aegyptij. exercitum inuenire, sed certos
intelligentes rumores de Soldano, quod esset in ciuita-
te Gaccaræ, inde nullatenus egressurus. Obsiderunt
ergo uiriliter ciuitatem Hames, quam post paucos dies
uiolenter ceperunt, & indifferenter omnes Saracenos
gladio peremerunt, ibiq; inuenerunt diuitiarum copi-
am, & magnam multitudinem armatorũ. Deinde ue-
ro se transtulerunt ad ciuitatẽ Damasci, ut eandẽ quoq;
obsiderent, & ecce, ciues suos miserunt nuncios, suppli

cando, quod eis concederentur indutiæ triduanæ, quas indutias habuerunt. Præcursores uero Tartarorum, qui fere per unam dietam transiuerant iam Damascũ, ceperunt quosdam Saracenos, quos transmiserunt ad Cotulossam, ut per eos inquireret certa noua. Cotulossa ergo per illos Saracenos rumoribus intellectis, quod ibi prope circa duas dietas erant, M. cc. equites Saracenorum, qui aduentum Soldani quotidie expectabant, cum festinatione equitauit, ut ex improuiso illos caperet, & teneret. Et quando Cotulossa & Rex Armeniæ, peruenerunt ad locum, ubi erant M. cc. equites Saracenorum, erat quasi hora uespertina, & paulo ante applicuerat iã Soldanus. Cotulossa ergo & Rex Armeniæ, qui credebant occupare solos illos M. cc. Saracenos, uidentes se in sua opinione deceptos, steterunt ut consilium caperent. Consultũ itaque fuit Cotulossæ, quod requiesceret nocte illa, & inimicos in crastino impugnaret, cum dies iam ad uesperam declinasset. Cotulossa uero qui uilipendebat Soldanum, & etiã gentem suam, noluit in hoc casu quiescere cõsilio alicuius, imo pcepit festinanter acies ordinari. Saraceni uero hoc uidentes, steterunt, quia a quodam lacu, & quodam monte erãt a duabus partibus præmuniti. Et scientes quod Tartari absque eorum discrimine ad eos accedere non ualebant, noluerunt exire ad pugnam, sed ibi firmiter expectauerũt. Cunque Tartari crederent absque obstaculo inuadendos Saracenos, & ecce quendam ante se riuulum

inuenerunt

inuenerunt, qui in certis locis transitum non habebat, unde tardauerunt Tartari multum, anteq̃ possent transire riuulum supradictũ. Sed postq̃ Cotulossa, & Rex Armeniæ, cum maiori parte suorum, riuulum transiuerunt, in inimicos uiriliter insultarunt. Soldanus stetit, nec de loco quidem, ubi erat, inter lacum & montem, uoluit se mouere. Noctis uero caligine appropinquãte, dum uideret Cotulossa Soldanũ stantem, & nolentem ad pugnam egredi, ut sperabat, congregatis suis iuxta montem, nocte illa quieuit, Veruntamen circa M. Tartarorum, qui non potuerunt de die riuulũ pertransire, non fuerunt cũ alijs nocte illa. Veniente uero die, ad pugnandum se Tartari parauerunt, & in Soldanum uiriliter insultarũt, sed Soldanus noluit in campum uenire more bellorum, sed stetit in illo tutiori loco, cũ gente se, quantũ poterat, defendendo. Tartari uero conabãtur extrahere Saracenos, sed nullo modo potuerũt. Durante uero insultu, a mane usq; ad nonam, propter defectum aquæ, quã non inuenerant nocte illa, nec die, tædio & siti nimium fatigati, retro cesserunt, & dimisso Soldano, recesserunt unus post alium paulatim per turmas & acies ordinati, quousq; peruenerunt ad planitiem Damasci, ibiq; inuenerunt abundantiam magnam aquæ, & pascua ualde bona, & ordinatum fuit ibi stare, quousq; hominibus & equis daretur requies opportuna, ut postmodum melius possent redire ad prælιũ cũ Soldano, Habitatores uero Damasci scientes, quod ex

ercitus Tartarorum erat in illa planitie collocatus, quadam nocte aquas fluminis, per quosdam meatus & riuulos discurrere permiserunt, & antequam octo horae noctis illius pertransissent, aquae in tantum creuerunt ubiq;, quod Tartari coacti sint surgere, & recedere festinanter. Cumq; nox illa esset multũ tenebrosa, & fossata forent omnia plena aquis, & nulli tramites apparerent, omnes fuerunt quasi confusi, & multa animalia, arma, & arnesia, amissa fuerunt in illa planitie, propter aquas, & etiã plures homines suffocati, & inter caeteros Rex Armenię plura dicit amisisse. Veniente uero die, per gratiam Dei aquarum pericula euaserunt. Sed cũ arcus & pharetrae Tartarorum, cum quibus praecipue praeliantur, ac alia arma ipsorum essent totaliter madefacta, quod illa non poterant exercere, unde fuerunt taliter stupefacti, ꝙ si inimici eos persecuti fuissent, nullus penitus euasisset, imo illos uelut aues capere potuissent. Post haec uero paulatim Tartari, ꝓpter illos qui equos suos amiserãt, incedentes, ad littora fluminis Euphrates sunt reuersi, nec aliquis inimicorum ausus fuit illos sequi, siue inuadere quoquomodo, quandoquidẽ peruenerunt ad flumen, quod transire oportuit natando, & sicut melius fieri poterat super equis, dum flumẽ illud esset turbidum & inflatum, propter abundantiã pluuiarum, multi Armeni perierunt in illo, etiam Tartari & Georgiani, & multi equi fuerunt in flumine suffocati, & sic accidit, quod non per potentiã inimicorũ,

sed ca

ſed caſu & malo conſilio tanq̃ confuſi, ad propria redie runt. Hocquidem dicitur eueniſſe, eo ꝙ Cotuloſſa no lebat acquieſcere conſilio alicuius. Nam ſi ſapientibus credidiſſet, illa potuiſſet pericula faciliter euitaſſe. Ego enim Fr. Haythonus, huius hiſtoriæ compilator, præ miſſis omnibus præſens fui, & ſi forte ſuper hac mate ria loquor prolixius quam decet, mihi quæſo uenia tri buatur. Nam hoc facio, ut in caſu ſimili, ſimilia diſcri mina ualeam reminiſci. Rebus enim conſulte actis, con ſueuerunt fines laudabiles obtinere, & econtra, quę im prouide fiũt, optatis ſucceſſibus ſæpius carent. Poſtq̃ itaq; Rex Armeniæ flumen Eufraten pertranſiuit, non ſine damno ſuorum, decreuit ire ad Caſanum, anteq̃ ad Regnum Armeniæ remearet, unde recto tramite, per rexit ad ciuitatem Niniue, in qua Caſanus tunc reſide bat, & Caſanus Regem ſuſcepit honorifice & benigne, & ſuper amiſſionibus atq; damnis, Regi plurimum eſt compaſſus, unde eidem fecit gratiam ſpecialem. Nam ſibi conceſſit mille Tartaros, qui ſuis expenſis ſemper eſſent, ſtantes in cuſtodia Regni ſui. Et de Regno Tur quiæ præcepit Caſanus, certam quantitatem pecuniæ Regi dare, de qua poſſet alios mille equites ſtipendiari os, ad ſuum placitum retinere. Rex igitur accepta licen tia, ad Regnum Armeniæ eſt reuerſus, & Caſanus ei in iunxit, quod prudenter uigilaret circa cuſtodiam Reg ni ſui, quouſq; ad ſubſidium terrę ſanctæ perſonaliter, dante Domino, poſſet ire.

Quæ imp uide fiunt, optatis ſuc ceſſibus ſæ pius carēt.

Qualiter Casanus ante mortem suam Carbagandan suum fratrem, successorem in Regno constituerit. Cap. XLV.

REx itaq; Armeniæ ad terram suam rediit, sed postq̃ ibi applicuit, parum habuit de quiete. Post hęc uero, sicut Deo placuit, Casanus fuit quadam graui infirmitate detentus. Et quia sapiēter in uita sua egerat, uoluit etiam ultimo cōmendari, unde suum sapienter condidit Testamentum, & sibi instituit hæredem & successorem Carbagandan fratrem suum. Postq̃ ordinauit prudenter ea quæ erant ordinanda, circa negociū Regni sui, & domus suæ, fecit pulchras constitutiones & leges, quas suis dimisit in memoriam, quę quidem a Tartaris firmiter obseruātur. Post hæc Casanus diem claudit extremum, & successit sibi in Regno Carbagandan, frater suus. Iste Carbaganda, fuit filius cuiusdā bonæ memorię dominæ, quæ fuit uocata Erockcaton, quæ fuit in fide Christi deuotissima, & fidelis, & quam diu uixit, faciebat sibi diuina officia quotidie celebrari, et tenebat Christianum Presbyterum, & Sacellum, unde iste Carbaganda fuit baptisatus, & nominatus in suo Baptismate Nicolaus, & quamdiu mater eius uixit, in fide Christianorum permansit. Sed post obitum dominæ matris suæ, dilexit societatem Saracenorum, unde fide Christianorum relicta, adhæsit sectæ perfidi Mahumeti. Rex uero Armeniæ de obitu Casani fuit plurimum perturbatus. Nam per hoc inimici fuerūt in magna su

perbia

perbia eleuati. Vnde accidit quod Soldanus, qui Re-
gem habebat ualde exosum, & etiam gentem suam. Nā
per totum illum annū, fere mense quolibet, Soldanus
Babyloniæ misit magnam copiam armatorum, qui to-
tum Regnum Armeniæ deprædabantur, & præcipue
planiciem circundabant, damna multa sæpius inferen-
do, & sic nunq̄ scitur, Regnum Armeniæ tantam habu
isse molestiam temporibus retroactis, sed Deus omni-
potens & misericors, qui sperantes in se nullatenus de-
reliquit, compassus est miserabilibus Christianis. Vn
de accidit mense Iulij, ut septem milia Saracenorum, de
melioribus domibus Soldani, Regnum Armeniæ fue-
runt ingressi, & iuerunt omnia deuastando, usq; ad ci-
uitatem Tarsensem, in qua B. Paulus Apostolus natus
fuit. Et cum multa damna intulissent prouinciæ, & re-
dirent, & ecce Rex Armeniæ, suis undiq; congregatis,
Saracenis deprædatoribus obuiauit, & prope ciuitatē
Ayatij, bellum inijt cum eisdem, sed nutu Dei potius q̄
bonitate nostra, prædicti Saraceni fuerunt totaliter de-
bellati, quod de illis septem milibus Saracenorum, nō
euaserunt trecenti, qui non essent capti, aut diro gladio
interempti, licet ferocitate sua crederent inuadere totū
Regnum, & Christianos Regni Armenię, in uno hiatu
gutturis absorbere, & hoc actum fuit quadā die Domi
nica, xviij. mensis Iulij. Post illud conflictum, Sarace-
ni non fuerunt ausi Regnum Armeniæ introire, & mi-
sit Soldanus Aegypti, & treugas cum rege Armenię ini
it & firmauit.

De distinctionibus huius operis, & qualiter habuit originem. Cap. XLVI.

EGo uero Fr. Haythonus, interfui omnibus prælibatis, qui dudum proposuerã habitum sumere Regularem, sed propter inconuenientia discrimina, & ardua negocia Regni Armeniæ, cũ honore meo, non poteram in tantis necessitatibus derelinquere consanguineos & amicos. Vnde postq̃ Deus sua pietate mihi cõcessit gratiam dimittendi Regnum Armeniæ, & populum Christianum, post multos labores meos, in statu pacifico & quieto, confestim uotum quod diu uouerã, uolui adimplere. Accepta itaq; licentia a domino meo Rege, & ab alijs consanguineis & amicis, in campo illo, ubi Deus de inimicis triumphum concederat Christianis, arripui iter meũ, & perueniens in Cyprum, in Monasterio Episcopię, Præmonstratensis Ordinis, suscepi habitum Regularem, ut qui in iuuentute mea militaueram mundo, in seruitijs Dei residuum uitæ meæ, pompis huius seculi relictis, consumerem. Anno Domini, M. ccc. v. Gratias igitur ago Deo, quoniam Regnum Armeniæ hodie est in statu æquo, bono, & pacifico reformatum. præcipue per modernum Regem, dominum Liuonum, filium quondam domini Theodori, qui tanq̃ indolis gloriosæ, uirtutibus illustratus, omnibus regentibus est speculum gratiosum. Et firmiter creditur & sperat, quod in diebus istius Regis iuuenis,

qui

qui bonitate suos antecessores præcellet, cũ auxilio Dei Regnum Armeniæ ad statum pristinum reducetur. Præterea, huius operis compilator, ea quę narrat et scri bit in isto libro, tribus modis asserit se sciuisse. Nã ab initio Changius Can, qui fuit primus Imperator Tar-tarorum, usq; ad Mango Can, qui fuit quartus Impera tor, narrat ea fideliter, quæ in Tartarorum historijs cõ tinentur. A Mango Can uero, usq; ad mortem Hao-loni, ea quę narrat & scribit, sciuit & audiuit per domi-num Auunculum suum, quod dominum Haythonũ, Regem Armeniæ rescribere fecit, qui præsens fuit illis temporibus, omnibus prænotatis, & cum magna dili-gentia narrabat hæc filijs & nepotibus, & faciebat redi gi in scriptis, ut melius memoriter tenerentur. Ab ini tio quidem Abaga Can, usq; ad finem tertiæ partis hu-ius libri, ubi finem capiunt historię Tartarorum, sciuit ipse, tanq̃ ille qui præsens fuit, unde de his, quæ suo tẽ-pore euenerunt, perhibet testimonium ueritati. Et li-cet hucusq; narrauerimus de historijs et gestibus Tarta rorum, adhuc restat de ipsorum dominio & potentia, præcipue qui nunc uiuunt, aliquid referandum, ut me lius cognoscantur.

De Tamor Can, sexto Imperatore Tartarorum, & de potentia sua, & subiectorum suorum. Cap. XLVII.

MAgnus itaq; Imperator Tartarorum, qui nunc te net imperium, uocatur Tamor Can, & est sextus

Tartarorum Imperator, sedem imperij sui tenet in Regno Cathay, in quadam maxima ciuitate, quæ uocatur Ions, quã ædificare fecit pater suus, sicut superius est expressum. Potentia quidem eius est ualde magna, plus enim posset imperator solus ille, quã omnes simul alij Principes Tartarorum. Gentes istius Imperatoris reputantur nobiliores & ditiores, & sunt melius munitę necessarijs, quoniã in Regno Cathay, in quo degunt, diuitiarum multarum abundantia maxima inuenitur. Præter magnum Imperatorem, sunt alij tres magni Reges & Principes Tartarorum, quorum unusquisq; dominium magnum tenet, obediunt tamen Imperatori, tanquam eorum domino naturali. Et quęstiones quas inter se habent, ad Imperatoris curiam deferuntur, & p̃ eius iudicium deciduntur. Primus quidem istorum Regũ uocatur Chapar, alter uocatur Hochtay, & alius Carbanda appellatur. Iste Chapar dominium suum tenet in Regno Turquestan, & magis appropinquat genti Imperatoris q̃ alij. Potest etiam, ut dicitur, ad pugnã congregare quatuor centum milia equitum armatorũ. Homines illi sunt audaces, & strenui bellatores, non tamen habent equorum, siue armorum abundantiam, sicut necessarium esset eis. Multotiens gens Imperatoris mouet istis guerram, & isti quandoq; mouent guerrã contra Carbanda, & gentem suam. Dominium istius Chapar antiquitus fuit unius domini per magnam partem, qui Doay nomine appellabatur. Hoctay Rex Tar

tarorũ

tarorum, dominium suum tenet in Regno Cumaniæ, in quadam ciuitate; quæ uocatur Sara. Potest etiam, si cut dicitur, congregare ad pugnam sexcentum milia equitum bellatorum, isti non tantum commendãtur in facto armorum, sicut gentes Chapar, licet equos habeant meliores. Quandoque mouent guerrã contra gentẽ Carbanda, quandoque contra Vngaros, quandoque inter se rixantur. Præsens uero Hochtay, dominium suum tenet pacifice & quiete. Carbanda suum habet dominiũ in Regno Asiæ maioris, & moratur in ciuitate Thaurisij, ducere potest ad pugnam tercentum milia equitum bellatorum. Isti sunt a diuersis partibus congregati, diuites sunt, & oĩbus necessarijs bene muniti. Chapar & Hochtay, quandoque mouent guerram contra prædictũ Carbanda. Carbanda uero nulli guerram mouet, nisi Soldano Aegypti, contra quem sui antecessores sæpius pugnauerunt. Chapar & Hochtay libenter auferrent terram & dominiũ Carbandæ, si ualerent, sed non possunt, licet potẽtiores sint eo terris & gentibus, ut dictum est. Et hæc est ratio, qualiter Carbanda potest resistere tantæ potentiæ inimicorum, & defendere terrã suam. Asia enim tota, in duas partes est diuisa, una enim pars dicit̃ Asia profunda, & in illa parte habitat Imperator et duo reges superius nominati, Chapar uidelicet & Hochtay. Alia uero pars uocatur Asia maior, & in illa moratur Carbanda sæpe dictus. Tres uiæ sunt solummodo, per quas itur de profunda Asia, ad Asiam

maiorem, una uidelicet uia, per quã itur de Regno Turqueſtan ad Regnum Perſarum. Alia uia eſt, quæ dicit Ledorbent, quæ uia eſt prope Mare, ubi Alexander conſtruxit ciuitatem, uocatam Portam ferri, ſicut in hiſtorijs Regni Cumaniæ plenius continetur. Alia uia, eſt per mare maius, quæ tranſit per Regnũ Abcas, per primã uiam non poſſunt habere ingreſſum gentes Capar, ad terram Carbanda, abſq; magno diſcrimine & labore, quia nulla pabula inuenirẽtur pro equis, uſq; ad plures dietas, quia terra illa eſt arida & deſerta, & anteq̃ poſſent peruenire ad terras cultas, & habitatas, equi totaliter deficerent, propter famẽ: aut eſſent ita feſſi, & uiribus uacuati, quod a parua quantitate inimicorũ poſſent faciliter debellari, & ſic nolunt capere illud iter. Ex parte uero de Ledorbent, poſſent gentes Hochtay habere ingreſſum ad terras Carbanda, ſex menſibus anni ſolummodo, uidelicet tempore hyemali. Sed Abaga fecit fieri magna foſſata, & alia munimenta, in quodam loco uocato Ciba, & ibi ſtat ſemper, pręcipue tempore hyemali, cuſtodia armatorum, qui defendent tranſitũ inimicis. Gentes uero Hochtay toties tentauerunt occulte tranſire per uiam, ſed non potuerunt, uel poſſent aliqua ratione. Nam in quadam planitie, quæ uocatur Monga, ſtant in hyeme quędam aues, magnitudinis faſianorum, quæ pulcherrimas habent plumas, & uocantur Seyſerach, unde quando aliquæ gentes ingrediunt illam planitiem, ſtatim fugiunt illæ aues, & tranſeunt per

Aues Seyſerach.

illas

illas custodias & fossata, & illi qui sunt deputati ad custodiam illius loci, per illas aues manifestę cognoscunt inimicorum aduentum, & ad defensionem continuo sunt parati. Per uiam uero maioris maris, nunq̃ attentauerunt ire, quia ibi est Regnum Abcas, quod est gentibus & terris bene munitum, & nullam possunt habere fiduciam in eisdem, & hoc modo Carbanda, & sui antecessores, usq; modo defenderunt se a tãta potentia uicinorum. Insuper aliqua dicemus breuiter, de modis; & moribus Tartarorum.

De fide, uita, moribus, conditionibus Tartarorum. Cap. XLVIII.

TArtari sunt ab alijs nationibus gentium, modis & moribus sic diuersi, quod uix posset absq; tædio ipsorum diuersitas explicari. Confitentur enim unũ Deum esse, immortalem, & inuocãt nomen Dei, aliter uero parum faciunt, quia non ieiunãt, uel orationes, siue afflictiones, faciunt ob Dei reuerentiam, siue alia bona opera. Nec Dei timore mala perpetrare ꝑmittunt Tartari. Homines interficere non reputant esse peccatum, & si dimitterent frenum in equorum suorum ore, quã do pascere se deberent, Deum crederent mortaliter offendisse. Fornicationem & luxuriam non reputant esse peccatum. Plures uxores ducunt, & oportet secundum consuetudinem, quod filius nouercam suã ducat post obitum patris sui, & frater relictam fratris, & thorum fa

ciunt cum eiſdem. Tartari in facto armorum ſunt ſtre
nui bellatores, & ſunt obedientes eorũ ſuperiori, plus
quam aliæ nationes, & in pugna omnes cito cognoſcũt,
per ſigna & documenta, uoluntatem Ducis eorum, un
de abſq; magno labore Tartarorũ exercitus ab illis qui
præſident, gubernantur. Dominus Tartarorum nul
la ſtipendia dat eis, imo oportet quod uiuãt de prædijs
& uenationibus quas acquirunt, & ſi uellet dominus,
poſſet ab eis auferre quicquid haberent. Quando Tar
tari equitant, ſecum ducunt magnam copiam armatorũ
& de lacte equorum pocula ſumunt, & carnibus ueſcũ
tur, & illas reputãt ualde bonas. Tartari in equis ſunt
agiles, & ſagittarij ualde boni, pedites neſciunt incede-
re, niſi pigre. Tartari ſunt ſagaces, & ingenioſi ad ex-
pugnandas ciuitates & caſtra, & ſemper uolunt habere
prærogatiuam contra ſuos inimicos. In pugna nec ue-
rentur fugere, ſi fuga proſit. Hanc habent Tartari præ
rogatiuam, in campo belli exiſtentes, quia ſi eis placue-
rit, præliabũtur, & ſi uoluerint prælium euitare, aduer
ſarij cum eis non poterant dimicare. Pugna Tartarorũ
eſt ualde periculoſa, quia in uno conflictu moriuntur
plures Tartarorum & uulnerantur, q̃ in uno magno
prælio alterius nationis, & hoc accidit propter ſagittas,
quas iactant cum arcubus, fortiter & directe, & ſunt in
arte ſagittandi ita periti, quod ſagittæ eorũ, fere armo-
rum penetrant omne genus. Quando debellantur, fu
giunt omnes ſimul per turmas, & acies ordinati, & ual
de pe-

Cibus Tartarorum.

de periculosum est illos sequi, quoniam retrograde sa= gittas iacent fugiendo, & homines & equos uulnerant & occidunt. Exercitus Tartarorum non est magnæ ap parentię, quia omnes simul congregati incedunt, ita q̄ acies mille Tartarorum, quingentorum apparentiam uix habebit. Tartari curialiter hospites suscipiunt, & cibum libenter diuidūt cum eisdem, & uolunt sibi per uiam similem responderi, alioquin accipiūt uiolenter. Tartari sciunt occupare alienas terras, sed ipsas nesciūt custodire. Tartari, quando sunt debiliores, efficiuntur humiles & benigni, & quando sunt fortiores, sunt pes simi & superbi. Tartari nolunt quod coram eis aliquis mentiatur, & ipsi libentissimi mentiuntur, in duobus tamen mentiri nesciunt, in facto armorū uidelicet, quia nullus erit ausus de probitate quam non fecerit, se iacta re, aut negare, si fecerit uilitatem. Aliud est, quod qui scelus aliquod fecerit, de quo etiā debeat cōdemnari ad mortem, interrogatus a domino, ueritatem continuo confitetur. Et hæc de Tartaris dicta sufficiant, quia lō gum esset mores ipsorum per omnia enarrare.

De conditione, quas habere debet bellum incœpturus. Cap. XLIX.

Ratio postulat et requirit, quod quicunq; contra su os inimicos guerram mouere intendit, debeat qua tuor præuidere. Primo, quod iustam caussam habeat guerram cum suis aduersarijs inchoandi. Secundo, cō

ſyderare debeat poſſe ſuum, utrum ſufficiat in expenſis & alijs neceſſarijs, ad guerram manutenendã, & ipſam ſine debito terminandam. Tertio inueſtigare debet ſa pienter, inimicorum intentionem & ſtatum. Quarto, guerram debet inchoare tempore competenti. Ego ue ro Fr. Haythonus, qui ex mandato ſummi Pontificis ſum de hac materia locuturus, dicere poſſum, ꝙ Chri/ ſtiani iuſtam habent cauſſam guerram mouendi cum fi lijs Iſmaelis, quoniam hæreditatem eorum obtinent oc cupatam, uidelicet terram ſanctam, & ſanctũ ſepulchꝝ Domini noſtri Ieſu Chriſti, in quo fuit origo fidei Chri ſtianæ, & alia ſancta loca, Chriſtianis plurimum reuerẽ da. Inſuper, propter atroces iniurias, & nimium hor/ renda opprobria, quæ cum multa noſtri ſanguinis ef/ fuſione, Agareni intulerunt Chriſtianis, temporibus retroactis, & etiam propter alias rationes & cauſſas ua/ rias & diuerſas. De potentia uero dico, quoniã nemo debet penitus ignorare, quin ſacroſancta Romana eccle ſia, quę totius orbis eſt domina & magiſtra, potentiam habet cum congregatione Regum & Principum Chri/ ſtianorum, & fidelium crucifignatorum, terram ſanctã eruendi de ſeruitute inimicorum fidei Chriſtianæ, qui peccatis noſtris exigentibus, illam detinent occupatã. De cognoſcendo uero ſtatu inimicorũ, hoc de tempo/ re competenti, in quo guerram debeat inchoari, opor/ tet prolixius aliqua enarrare. Nam ſicut bonus Medi cus, ut ad conualeſcentiam ęgrum perducat, cauſſam de

bet

bet ægritudinis perscrutari: Ita decet prouidū bellatorem, inimicorum inuestigare conditionem, & statum, ut guerram possit incipere prouide, & audacter, & illi finem laudabilem imponere. Sapienti enim & strenuo Duci, nihil debet esse occultatum de potentia inimici, quoniam præuisa non lædunt, & improuisa consueuerunt sæpius animos perturbare, præcipue in bellorum discrimine, ubi loci, uel temporis spaciū non habetur, periculis occurrere tam paratis. In omni enim opere, potest correctionis medela facilius adhiberi, quam in pugna, in qua pœna errorem continuo sequitur. Vt igitur de his, quæ dicturi sumus, super passagio terræ sanctæ, clarior intelligentia adhibeatur, aliqua narrabimus de statu & conditione terræ Aegypti, de exercitu Babyloniæ, & potentia inimici.

De conditione Regni Aegypti, & Soldani potentia. Cap. L.

SOldanus ille, qui Regnorum Aegypti & Syriæ hodie obtinet principatum, uocatur Melomaser, & de natione Cumanorum extitit oriundus. Milites sui exercitus sunt de diuersis partibus & nationibus congregati, quia habitatores illarum partium in facto armorū nihil penitus sunt ualentes, unde oportet, quod de alienis gentibus eius potentia roboretur. Potentia quidē Soldani peditum armatorum, est modica, equitum uero est plurimum copiosa. Maior pars exercitus Aegy-

pti, sunt serui empti pretio, quos mali Christiani sæpe portant cupiditate lucrandi, aut in prælijs acquisiti, q̃s compellunt eorum sectæ & fidei adhærere. Et illi qui empti pretio pecuniæ extiterunt, chariores extiterunt & habentur, & plus alijs honorãtur. Soldanus Aegypti semper est timidus, & suspectus, ne gans sua in eius præcipitium aliqua machinetur. Sunt enim illi serui talis naturæ, quod semper aspirant ad dominium occupandum. Et ob hanc caussam plures Soldani gladio perierunt. Potentia exercitus Babyloniæ, circa xx. milia potest esse equitum, ex quibus sunt aliqui in arte armorum periti, & strenui bellatores, maior tamen pars illorum, magni pretij non habetur. Quando Soldanus equitat, & gens sua, magna & multa Arnesia secum trahunt, & onera Camelorum, equos pro armis habent satis bonos, & equas satis agiles ad currendũ, non tamen possent magnos sufferre labores, & mularum & ronimorum copiã non habent. Exercitus Soldani est prõptus ad seruitia, & paratus, quia milites habitãt omnes simul in ciuitate Chayri. Conditio uero ipsorum est talis, quia unusquisq; habet stipẽdia sua de quibus uiuit, quæ summa centũ & uiginti florenos annuatim uix excedũt, & oportet tenere tres equos, & unũ Camelũ. Et si forte Soldanus Aegypti, extra Regnũ duceret gentẽ suam, aliquid daret sibi, si uellet, de gratia speciali. Milites uero istos dat Soldanus ad regendos proceribus suis, quos nominat Amurates, & dat alteri centum, alio

ducen

ducentos, plus uel minus, ſicut ei placebit, & quantum aſcendunt in ſumma ſtipendia militum, quos conceſſerit Amurato, tantundem dabit Soldanus illi Amurato pro ſua perſona, & ſoluit ſibi etiam ſtipendia militum, quos tenebit, unde ille, quē Soldanus uoluerit ad magna promouere & honorare, dat ſibi plures milites ad tenendum. Secundum uero ordinem prætaxatum, magna fit Soldano derogatio ſeruitiorum & defectus, quia Amurates emunt ſeruos pretio pecuniæ, & ponunt illos ad ſtipendia, & in numero militum armatorū, aut ponunt ad ſeruitia gentem parui pretij, quibus concedunt equos & arma, & pro ſuis ſtipendijs dant eis aliquid, & reſiduum totū conſeruant, unde in multis talibus, pauci inueniuntur, qui ſint ad arma ualentes.

De potentia Soldani in Regno Syriæ. Cap. LI.

POtentia uero Soldani in Regno Syriæ, circa quinq; milia militū poteſt eſſe, qui de terris & redditibus uiuunt. Habet etiam Soldanus magnam copiam Beduinorum, & Turquorum, qui ſunt aduenæ & forenſes, de quibus magnū habet iuuamen, præcipue ad obſidendum ciuitates, & caſtra, quia ſecum uadunt ſola intentione aliquid acquirendi. Ad alia uero ſeruitia non poſſet Soldanus illos trahere, abſq; ſtipendijs, & ſi forte uellet illis uiolentiam inferre, ipſi recederent ſine mora, Turquiniani uidelicet aſcenderēt magnos montes,

& desertum Arabiæ peterent Beduini. Aliquos etiam habet Soldanus pedites sagitarios, in terra de Malbeck & circa montem Lybani, & in terra Assassinorum, qui etiam ad castra & ciuitates obsidendas, seruitia magna præstant, sunt enim Christianæ fidei inimici, ualde ingeniosi ad ciuitates capiendas, & castra, quas capere sciunt, p machinas, arcus, balistas, ignes inextinguibiles, meatus subterraneos, & alia diuersa genera insultandi.

De Regno Aegyptiorum, qualiter de gente in gentem translatum est. Cap. LII.

IMperator Græcorum consueuit terræ Aegypti dominium obtinere, & per Duces & Rectores terram illam regebat, qui redditus colligebant, & Imperatori Constantinopolim transmittebant, & durauit dominium Græcorum, usq; ad annos Domini, DCC. III. Aegyptij uero nequeuntes pati dominium Græcorũ, a quibus mirabiliter grauabantur, reddiderunt se Saracenis, & elegerunt dominum super eos, quendam de ꝓgenie Mahumeti, quem uocauerunt Caliph, & tenuerunt isti dominium Aegypti, annis ccc. xlvij. Postea uero amiserunt dominium, & Medi, qui Cordins uulgariter appellantur, dominium occupauerunt, sicut darius inferius exprimetur. Anno Domini, M. liij. bonæ memoriæ Amanricus, Rex Hierosolymitanus, cum omnibus Christianis, quos potuit congregare, ingressus

ingressus fuit terram Aegypti, & plures acquisiuit ciui tates, & uillas. Caliphus uero uidens, quod non pote rat resistere Christianis, misit nuncios ad Soldanũ Halappi, implorans subsidium ab eodem, unde Soldanus Halappi, qui sectam sequebatur Caliphi, misit ad subsi dium Caliphi quendam suum Ducem, qui uocabatur Xaracon, cum magna copia armatorum, qui tantum fe cerunt, quod de Regno Aegypti fugauerunt Christianos, & recuperauerunt terras quas occupauerant Chri stiani. Post hæc quidem accidit, ut uideret terram Aegypti diuitijs opulentam, & Caliphi potentiam quasi nullam, ad illius terræ dominium aspirauit, unde cepit Caliphum personaliter, & illum carceri mancipauit, & Regnũ Aegypti inuasit uiriliter, & ipsum dominio suo subdit, & constituit se dominum & Soldanũ. Iste Xaracon fuit de Regno Medorum, de natione Corasminorũ, & fuit de natione sua primus dominus in Aegypto. Post obitum uero Xaracon, successit sibi in dominio quidam filius suus, nomine Soladinus, & tantũ creuit potentia istius Soladini, & ipse Regem Hierosolymitanum, & Christianorum potentiam debellauit, & cepit uiolenter sanctam ciuitatem Hierosolymitanam, & alias plures terras. Et post obitum istius Soladini, fratres sui, & nepotes, successiue Aegypti dominiũ tenuerunt, usq; ad tempus cuiusdam Soldani, qui uocatus fuit Melecsala. Iste Melecsala dominabatur in Aegypto tempore illo, quo Tartari subiugauerunt Regnũ Cumanorũ.

Et audiens qualiter Tartari pro modico pretio uendebant Cumanos, quos ceperant, misit cum magna summa pecuniæ per mare mercatores, & fecit emi de iunioribus Cumanis, in maxima quantitate, qui fuerunt deportati in Aegyptum. Melecsala multum dilexit Cumanos, quos emerat, & ipsos fecit cum magna diligentia enutriri, & in arte equitandi, sagittandi, & arma tractandi, illos instruxit, & magnā gerens fidutiam penes seipsos detinuit quodāmodo omnes alios elongando. Et eo tempore quo B. Ludouicus Rex Francorum, bonæ memoriæ, transfretauit, & Christiani nominis amore, fuit carceribus mancipatus, prænominati serui empticij Cumani, interfecerūt Melecsala, eorum dominū & Soldanum, & constituerunt eorum dominum quendam ex ipsis, nomine Turquinianum. Et ob hanc causam, Rex Franciæ, & frater suus, qui Saracenorum carceribus trudebantur, fuerunt redempti, & facilius liberati, & hoc modo cœperunt prædicti Cumani in Aegypto primitus dominari, & uocatur ista progenies Cumanorum, in partibus Orientis Capchac. Post paucos uero dies, quidam alius ex prędictis Cumanis, nomine Cathos, prędictum Turquinianū gladio iugulauit, & fecit se dominum & Soldanum, & uocatus fuit Melecmees, & iste Melecmees debellauit Guiboga Capitaneum Tartarorum, quos in custodia Regni Syriæ dimiserat Haolonus. Cumq; Melecmees ad Aegyptum rediret, quidam alius Cumanus, nomine Bendecar, ipsum

interfecit

interfecit in uia, & se constituit dominum & Soldanũ, & fecit se uocare Melecdaer. Iste fuit sagacissimus, & in facto armorum strenuus atq; audax, & suo tẽpore multum creuit Saracenorum potentia in Aegypto, & in regno Syriæ, & multas occupauit ciuitates & castra, quas Christiani tenebant, & iste cepit nobilissimam ciuitatẽ Antiochiæ, Anno Domini, M. cc. lxviij. Et postmodum Regno Armeniæ intulit multa damna. Tempore uero istius Soldani, Melecdaer trãstulit se ad partes Syriæ. Rex Angliæ, bonæ memoriæ, dominus * quem Soldanus interficere cogitauit, per quendam Assassinum, qui ipsum Regem uulnerauit gladio uenenato, sed per Dei misericordiam, et per multos labores ad conualescentiam est deductus. Post hæc fuit idem Soldanus Melecdaer ueneno potatus, obijt in Damasco. Post obitum uero Melecdaer, factus fuit Soldanus filius suus Melecsayt, sed confestim quidã alius Cumanus nomine Elsi, deiecit ipsum de sede, & constituens seipsum dominum & Soldanum, illũ fugauit extra Regnũ Aegypti. Prædictus Soldanus Elsi ciuitatem Tripolitanam obsedit, Anno Domini M. cc. lxxxix, & uiolenter occupauit eandem.

De ciuitate Acon, qualiter a Christianis sit amissa. Cap. LIII.

ANno uero sequenti, prædictus Soldanus Elsi congregauit undiq; posse suum, egressus fuit de Aegy

pto, intendẽs obſidere ciuitatem Acon, & dum in quo dam amœno loco requieſceret quadam die, per quendam ſeruum ſuum, quem totius exercitus ſui conſtitue rat Ducem & Rectorem, fuit ueneno potatus, qui dum crederet dominiũ uſurpare, fuit continuo per alios fruſtratim cęſus, & factus fuit Soldanus filius Elſi, qui uocatus fuit Melataſſeraff, & ille fuit qui cepit nobilẽ ciuitatem Acon, Anno Domini, M. cc. xci. Poſtq̃ uero prædictus Soldanus Melataſſeraff rediјt in Aegyptũ, & quadam die iuiſſet uenatum, per quendam ſeruum ſuum fuit in nemore interfectus, qui dum crederet futurum ſe Soldanum, fuit ſtatim ab alијs detruncatus. Poſtea uero fecerunt dominum ac Soldanum illũ, qui hodie eſt Soldanus, q uocať Melecnaſer, qui fuit frater Melataſſeraff, ſuperius noĩati. Et quia iſte Melecnaſer erat ualde iuuenis, datus fuit ſibi baiulus et tutor quidã, noĩe Guiboga, qui fuit Tartarus natione, & fuerat ſeruus emptitius patris ſui. Iſte Guiboga uſurpauit dominiũ, & Soldanũ iuuenẽ poſuit in quodam caſtro Crac, de Monrael, eidẽ faciens neceſſaria miniſtrare. Iſte Guiboga fecit ſe appellari Melechadel. Tempore uero iſtius Guiboga, fuit in Regno Aegypti tanta rerum uictualiũ charitudo, quod omnes Saraceni fame defeciſſent, & penuria, ſicut canes, niſi forte aliqui, nomine Chriſtiani, qui eiſdem multa uictualia detulerãt, cupiditate lucrandi. Poſt hæc autem Guiboga prædictus, qui fecerat ſe Soldanũ, intellectis rumoribus, de aduentu Tartarorum

tarorum, congregauit exercitum suum, & uenit ad Regnum Syriæ, ut terras a Tartaris tueretur. Iste Guiboga honorabat & diligebat multum homines suæ nationis, unde Cumani per inuidiam sibi dominium abstulerunt, & fecerunt Soldanum quendam ex ipsis, nomie Lachim, & iste fecit se nominare Melecnaser. Iste Lachim noluit destruere Guiboga, qui eius extiterat socius, & amicus, imo dedit sibi dominium cuiusdã terræ, quę uocatur Sarsac, & ciuitatem Hamac, inhibuit tamẽ sibi, ne staret in Regno Aegypti. Præfatus uero Soldanus Lachim, stetit in castro Cayri, per trienniũ, nec fuit ausus inde exire, prę timore suorum, nisi forte quadam die, quod descendit ad planitiem caussa ludendi, & tũc equus cecidit sub eo, & fractum fuit crus eius. Finaliter cum luderetur ad ludum Scacorum, quidam ex seruis illius arripuit ensem Soldani, & percussit eum in capite & occidit, sed interfector fuit ab alijs continuo detrũcatus. Post hæc fuerunt in magna discordia Saraceni, de Soldano, & domino eligendo. Demum uero posuerunt in sede dominij Melecnaser iuuenem superius nominatum, quem Guiboga posuerat in castro montis regalis, ut superius est expressum. Et iste Melecnaser est ille Soldanus, quem Casanus debellauit in cãpo, & qui regnat hodie in Aegypto, parcatur mihi, si prolixius quam deceret, uerbum tenui de Cumanis, qui sunt serui empti, & uenditi, & de Soldanis eorũ nationis, qui sæpius inter se occiduntur. Nam hoc feci, ut clarius de

monstrarent, qualiter non possunt stare longo tempore, qui talem aduersitatem incurrant, quod nõ possent egredi de Aegypto, nec ad partes alias cum exercitu se transferre.

De situ & conditione Regni Aegypti. Cap. LIIII.

REgnum Aegypti est ualde locuples & amoenum, lõgitudo eius per quindecim dietas extẽditur, & per tres solũmodo latitudo. Istud Regnum est quasi insula a tribus partib. deserto et sabulo circũdatũ, et ex alia parte habet mare Graeciae. Ex parte Orientis uicinũ est regno Syriae magis quam alterae terrae, ueruntamen inter unum Regnum, & aliud, est iter octo dierum, semper per sabulum incedendo. Ex parte occidentis habet quãdam prouintiam Barbariae, quae uocatur Bartat, sed inter unam terram & aliam, est desertum quindecim dietarum. Ex parte uero meridiei, est Regnum Nubianorum, qui sunt Christiani, & sunt nigri sicut pix propter solis aestum, & inter unam terram, & aliam, est desertũ Arane, duodecim dietarum. In Regno Aegypti sunt quinq; prouintiae, prima & maior, nominatur Sayt, alia Demesor, tertia Alexandria, quarta Resint, & ista quidem est insula, & fluminibus circũdata. Quinta uero dicitur Damata. Maior ciuitas Regni Aegypti, uocatur Chayre, & est ualde magna ciuitas, & diuitijs repleta, & ibi prope est quaedam alia antiqua ciuitas, quę uocatur

catur Mefer, & illæ duæ ciuitates, ſitum habent ſupra litora fluminis, quod labitur per mediũ Aegypti, quod uocatur Nilus, & in Biblia Geon nominatur. Iſtud flumen eſt utilius flumen, quod ualeat reperiri, irrigat em̃ omnes terras, per quas labitur, & illas facit fertiles & amœnas, per iſtud flumen poteſt uenire nauigiũ, quod ualde eſt profundum, habundantiam habet bonorum piſcium, & poſſet per omnia commendari, niſi eſſet, ꝙ quædam animalia reſident in eadem, quæ ad ſimilitudinem ſunt Draconis, & deuorant equos & homines, & alia quæcunqꝫ animalia, in flumine ſi illa inueniant, & etiam ſuper ripam, & iſta animalia Cocatrix uulgariter appellantur. Iſtud flumen ſemel creſcit in anno, & incipit creſcere a medietate menſis Auguſti, uſqꝫ ad feſtum B. Michaelis, quotidie augmentando, & quando eſt in perfecto augmento, tunc homines primo dimittunt aquas diſcurrere per meatus & riuulos ordinatos, & oẽs terræ fructiferę irrigantur, & xl. diebus ſtat aqua ſupra faciẽ terræ. Deinde incipit decreſcere, & ſiccari, poſtea ſemina ſeminantur, & creſcunt ſolummodo per irrigationem fluminis, quia in partibus illis non pluit, ita ꝙ uix hyems cognoſcitur ab æſtate. Inſuper habitatores terrę Aegypti poſuerunt quandam columnam marmoream, in medio fluminis ante ciuitatem Meſer, & in illa columna fecerunt ſigna, & quando flumen creſcit uſqꝫ ad perfectum augmentum, reſpiciunt illa ſigna columnæ, & ſi aqua creuerit uſqꝫ ad ſummum ſignum, tunc

ſciunt ſe habere fructuum ubertatem, ſi uero minus cre uerit, ſciunt per illa ſigna, quod contrarium debeat eue nire, & ſecundum hoc pretia rerum imponunt. Aqua ipſius fluminis eſt ſaniſſima ad bibendum. In Regno Aegypti ſunt duo portus maris, uidelicet Alexandria, & Damata, ciuitas Alexandriæ eſt bene munita, & cir cundata muris fortiſſimis. Aquam uero quam bibunt ciues Alexandriæ, uenire faciunt de flumine Nili, per quendam meatum ſubterraneum & occultum, & im plent multas ciſternas, quas habent in ciuitate ordina tas. Aliam uero aquam non habent, de qua poſſent bi bere, præter illam, unde ſi auferetur ciuibus illa aqua fluminis, non poſſent diutius permanere. Altera uero ciuitas Alexandriæ, eſſet difficilis ad expugnandum ui olenter, Ciuitas Damatæ ſita eſt ſuper flumine Nili, & antiquitus fuit circumuallata ambitu murorum, ſed ca pta fuit bis per Chriſtianos, ſemel uidelicet per Regem Hieroſolymitanũ, & alios Chriſtianos partium Orien tis, & alia uice per B. Ludouicum Regem Franciæ, pro cuius redemptione, Saracenis fuit poſtmodum reſtitu ta, unde diruerunt illam Saraceni, & tranſpoſuerunt il lam longe a flumine, & a mari, nec ibi fecerunt muros, ſiue alia munimenta, & uocant terram illam nouam Da miatam, uetus uero Damiata, eſt ſine habitatione tota liter derelicta. De portubus uero Alexandriȩ & Dama tȩ, Soldanus recepit magnos redditus a mercatoribus, & alijs multis modis. Terra Aegypti dat omnium fru

gum

gum & fructuum ubertatem, & optimã Chacharam in maxima quantitate, uinum modicum, tamen bonum, & odoriferum ualde. Saraceni non audent uinum bibere, quia eis inhibitum est lege. Carnes castinas, hoedinas, gallinaceas, & uolatilia satis habẽt, modicum de bouinis, tamen Camelos comedũt loco boum. In regno Aegypti degunt simul cum Saracenis quidam Christiani, qui uocantur Rapti. Ritum tenent Iacobitarum, et multas habent in illis partibus Abbatias, quas libere tenent, & sine censu, & illi sunt antiquiores habitatores terræ Aegypti. Nam Saraceni ibi habitare cœperunt, postq̃ illius terræ dominium occupauerunt. Res uero quæ deficiunt in Aegypto, in quibus maxime indigẽt Saraceni, nec alias habere possunt nisi ab extraneis partibus deferantur, sunt ligna, pix, ferrum, Sclaui, et serui empti, de quibus eorum exercitus roboratur, & oportet quod prædictæ res deportentur per mare, & sine ipsis stare non possunt. In toto Regno Aegypti, non est ciuitas siue castrum, seu alia terra munita murorum ambitu, præter ciuitatem Alexandriæ, quæ fortis est, & p̃ter castrum Chayre, quod posset absq; difficultate maxima expugnari, & in illo castro Chayre, commoratur Soldanus. Tota terra Aegypti per exercitum militum defenditur, & tuetur. Prima igitur die qua exercitus Aegypti debellatus, & equitum potẽtia conquassata, tota illa terra subiugaretur, absq; resistentia alicuius.

De tempore competenti, mouendi bellum contra filios Ismael. Cap. LV.

POstquam rationabiliter ostēdimus iustam caussam quam Christiani habent, mouendi guerram contra perfidos Saracenos, & sufficienter diximus de potentia sacræ Romanæ Ecclesiæ, tractauimus etiam de conditione & statu Regnorum Aegypti, & Syriæ, ac de posse Soldani, & gentis suę, ultimo restat aliquid dicere de tēpore competenti, breuiter dico ergo, quoniam merito possumus dicere uerbum istud: Ecce nunc tempus acceptabile, nunc tempus salutis, nam nunc est uere acceptabile tempus, impertiendi subsidiū terræ sanctæ, quæ diutius iacuit a perfidis canibus lacerata. Nunc est acceptabile tempus, quo corda fidelium debent succēdi, ad passagium terræ sanctæ, ut de manibus inimicorum eruatur sanctum Sepulchrum Domini, origo & fundamentum spei nostrę: nec recolimus habuisse tempus tā acceptabile, tāq; salubre, temporibus retroactis, sicut Deus omnipotens nunc per suam misericordiā multis indicijs demōstrauit. Primo enim concessit nobis omnipotens & misericors Deus Pastores, & patrē sanctissimum, qui postquam sedit in sede Pontificatus, prouisione Diuina, toto mentis affectu, diu noctuq; anxie cogitauit, qualiter terræ sanctæ subsidium ualeat impertiri, qualiter sepulchrum Domini debeat liberari a seruitute inimicorum, blasphemantium nomen Christi, unde firmiter est credendum, quod Deus suos misericor-

des

des oculos conuertendo, sibi in terris constituit receptus, summum uidelicet Pontificem, sanctissimum patrem nostrum, cuius tempore acceptabili, Diuina fauēte clementia, sancta ciuitas Hierusalem, sub iugo seruitutis Mahumeti diutius iam detenta, proculdubio erepta, reducetur ad pristinam libertatem. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nūc dies salutis, quo adeo firmiter demōstrat, quod terra sancta debeat liberari de potētia inimicorum. Nam per gratiam Iesu Christi omnes reges & principes Christiani, & communia inter se, sunt in statu pacifico, & quieto, nec aliqua procella odij uel scādali, perturbantur, sicut olim fieri consueuit. Vnde Deus omnipotens hoc nobis demonstrat, uolens terrę sanctæ misericorditer opitulari. Præterea omnes Christiani diuersarum partium & Regnorum, fide ac deuotione accensi, parati sunt, tam humeris quam cordibus figere signum crucis, & ad terræ sanctę subsidium transfretare, nō parcendo laboribus, nec expensis, & pro nomine Iesu Christi exponere se & sua uiriliter & feruenter. Ecce nunc tempus acceptabile, quod Christianis a Domino demonstratur. Nam potentia inimicorum fidei Christianæ, est ad præsens mirabiliter diminuta. Tunc propter guerras Tartarorum, cum quibus nuq bellando passi fuerunt conflictum, in quo Saracenorū innumerabilis cecidit multitudo, quæ nondum potuit restaurari. Tū propterea, quod ille Soldanus, qui regnat hodie in Aegypto, est homo nullius ualoris, & nul

lius penitus bonitatis. Est etiã aliud, quia omnes Principes & Soldani Saracenorum, qui consueuerunt impertiri subsidium & iuuamen Soldano Aegypti, tempore opportuno, totaliter defecerunt per potentiã Tartarorum, quod non remansit nisi unus, qui dicebatur Soldanus Meredini, cuius etiam posse & dominia redacta sunt sub seruitute & potentia Tartarorum, & ipse personaliter est detentus, unde his temporibus, absq; magno discrimine et labore poterit recuperari terra sancta, & acquiri Regnũ Syriæ, & Aegypti, ac totaliter destrui ac confundi potentia inimicorum impiorum, facilius per gratiam Iesu Christi, quam fieri potuisset multis temporibus iam elapsis. Ecce nunc tempus acceptabile Christicolis, a Domino demonstratum. Nam Tartari offerent se paratos, Christianis dare subsidium & iuuamen toto posse, cõtra perfidos Saracenos, & ob hanc caussam rex Tartarorum Carbanda speciales nuncios destinauit, qui fratris sui Casani uestigijs inhærendo, offert se exponere libentissime posse suum, ad subuersionem, & totalem destructionem inimicorum, nominis Iesu Christi. Et tempore quidem isto, præcipue cum auxilio Tartarorũ, terra sancta recuperari posset, & Regnum Aegypti, absq; magno discrimine faciliter subiugari. Deceret igitur Christianos dare subsidium terræ sanctæ, & absq; tarditate. Nam mora ad se trahit magnum periculũ & discrimẽ, uidelicet, ne forte, quod absit, Carbanda Christianorum amicus, deficiat, & loco eius

co eius resurgat pessimus inimicus, & qui forte adhære re sectę & fidei Mahumeti, & per consequens cũ Saracenis & unanimis deuenirent, & hoc posset Christianis ad maximum grauamen & periculum redundare.

De prosperitatibus, & aduersitatibus inimicorum fidei Christianæ. Cap. LVI.

AD honorem igit̃ Dei, & Domini nostri Iesu Christi, de cuius misericordia meum spero supplere defectum: Dico, quod ad acquirendam terram sanctam, cum minori periculo & labore, oportet quod Christiani terram sanctam ingrediantur, & posse inimicorum inuadant, eo tempore, quo inimici uexari aduersitate aliqua dignoscantur. Nam si prosperitatis inimicorũ tẽpore Christiani hoc facere attentarent, non sine labore maximo, & periculis, possent perficere uota sua. Quę uero sit inimicorũ fidei Christianæ aduersitas, quæ uero sit prosperitas, breuiter enarrabo. In his quidem cõsistit prosperitas eorundem, quando uidelicet inimici habent dominum & Soldanum strenuum & sagacem, & talem qui cauere sciat, & possit a fraudibus suę gẽtis, & absq; pauore rebellionis, & perditionis, suum possit dominium regere & tenere. Item, quãdo inimici in ręquie, absq; guerrarum uexatione Tartarorum, uel aliorum, longo tempore pręstiterũt. Item, quando in regnis Syriæ, & Aegypti, frugum fertilitas est abundans. Item, quando per mare, & per terram, uię securę patẽt,

& eis absque contradictione cuiusquam, res necessariæ abundanter ab extraneis partibus deferunt. Item, quando treugas habent cum Nubianis, & Beduinis, deserti Aegypti, nec ab eis modo aliquo infestantur. Insuper quando Turquiniani & Beduini, qui degunt in Regnis Syriæ, & Aegypti, fideliter obediunt Saracenis. Ex his enim prosperitatibus, in tantum inimicorũ potentia roboratur, quod non possent de facili subiugari. Sed econuerso, aduersitates possent inimicis accedere, multis modis, quando uidelicet infideles suũ perimũt dominum & Soldanum, & hoc sæpe & sæpius faciunt & fecerunt. Nam postq̃ illa Cumanorum progenies cœpit dominari in Aegypto, sicut superius enarratur, nouem fuerunt Soldani, & domini ordinati, & de nouem eorum dominis & Soldanis, qui fuerunt in Aegypto, usque ad præsens tempus, quatuor fuerunt diro gladio interempti, Turquiniani, Cothos, Melec, Afferat et Lachinus, & duo potati ueneno mortifero, Benedecdar uidelicet, & Elsinus, Alij, Meleckfayt & Guiboga, uiriliter exultauerũt, & iste Soldanus Melecnaser, qui regnat hodie in Aegypto, extitit semel pulsus, & adhuc stat in suspendio uita sua, finem sui pessimum expectando. Item, alia inimicis potest aduersitas euenire, uidelicet, quãdo flumen Nili non crescit, ita q̃ terras Aegypti posset, ut conuenit, irrigare, quoniam tunc famem & penuriam patiuntur, & hoc eis quod accidit, non est diu, fame enim & inopia tunc perijssent Christianæ fidei inimici,

dei inimici, & Regnũ Aegypti totaliter dereliquissent, nisi forent cupidi Christiani, qui eis portauerunt uictu alia abundanter. Tunc etiam propter defectum uictualium, milites Aegypti efficiuntur pauperes, & mendici, & ipsos oporteret equos & arma uẽdere, & familias minuere, propter famem, & sic non possent per consequens recedere de Aegypto. Milites enim Aegypti talis conditionis existunt, quod quãdo uolunt egredi de regno Aegypti, & ad partes alias se transferre, oportet ꝙ pro octo dietis omnia necessaria secum ferunt, quia in itinere octo dierum nihil penitus inuenirent, cũ sit totum sabulum, quod incedunt, unde si militi deficiat unus equus uel Camelus, nõ posset se a prouintia elongare, & ob hanc caussam Soldanus Aegypti taliter impeditur, quod non posset ad Regnum Syriæ se transferre. Item, quãdo inimici diutius guerra aliqua uexarentur. Item, magna aduersitas esset inimicis & multipliciter tædiosa, si per mare eis uiæ taliter artarentur, quod res quibus carent, & quibus magis indigent ad sustentationem eoꝝ exercitus, non haberent, sicut ligna, pix, ferrum, seruos emptos, de quibus reficiunt eorum exercitum, & augmentant, & alias res q̃ plures, quas habere non possent, nisi ab extraneis partibus portarent, & sine illis stare diutius non ualerent. Itẽ, quando Nubiani mouerent inimicis guerram, uel etiam Beduini, per hãc enim guerram posse inimicorum posset taliter impediri, quod ad defendendum Regnum Syriæ, de Aegypto egredi non ualerent. Item, quando terra Sy

riæ deficeret in redditibus, per intemperiem temporis, uel propter guerras Tartarorum, uel alio quoquo modo. Nam si in Regno Syriæ deficerent uictualia, ita q̄ exercitus Soldani copiā non haberet, non posset in regno Syriæ commorari. Nam ab Aegypto, sine alia regione, nullum potest ad Regnum Syriæ deportari, unde inimici non possent recedere de Aegypto. Quandocunq; ergo inimici ab una quauis aduersitatum prædictarum uexantur, sine dubio essent taliter impediti, q̄ ad defendendum Regnum Syrię, de Aegypto recedere non ualerent, unde Christiani Regnum Hierosolymitanum faciliter occuparent, & possent ciuitates & castra diruta reædificare absq; contradictione cuiusquam, & interea se taliter præmunirent, quod potentiam inimicorum postmodum non timerent.

De primo Passagio terræ sanctæ. Cap. LVII.

PRosperitatibus & aduersitatibus inimicorum, non sine caussa rationali superius enarratis, de initio Passagij fundi, iuxta meæ paruitatis notitiam deuote & fideliter aliqua explicabo, ad correctionem tamen uestrę sanctiss. sanctitatis. Mihi ergo uideretur pro maiori securitate, & commodo Passagij generalis, quod prius præmittentur aliquā copia militum, & peditum armatorum, ad prætendendam, & cognoscendam potentiā inimici, cuius copiæ quantitatē sufficientem esse indico

in prę

in præſenti mille militum, decem galearum, & trium milium militum peditum armatorum, ſuper his etiam Legatus a ſe Paſſagio mitteretur, & Capitaneus ſtrenuus, & fidelis, qui ipſos omnes regerent & fouerent, & feliciter cum eis, dante Domino, trāsfretarent iuxta eorum diſcretionem & prouidentiam, in Inſulam Cypri, aut Regnum ad Armon applicarēt, deinde abſq; moræ diſpendio, ex parte Legati, & Capitanei ipſius armamēti, per conſilium & iuuamen Regis Armeniæ, nuncij mitterentur ad Carbanda dominum Tartarorum, duo inter cætera requirendo: unum uidelicet, quod per totam terrā ſui dominij faceret inhiberi, ne mercationes, ſeu uictualia ſiue animalia apud inimicos portarentur. Aliud, quod mittere uellet ſuorum militum quantitatem in confines Meletini, qui prope terras inimicorū figerent caſtra ſua, & terras Halappi ſæpius prædarent, circum circa quotidie deuaſtando. Noſtri quoq; peregrini, cum fidelibus Regis Armeniæ, atq; Cypri, Saracenis guerram mouerent, & tam per terram, quam per mare, impugnarent uiriliter inimicos, & præcipue conarētur taliter maritimam cuſtodire, quod inimicis nihil penitus portaretur. Poſſent inſuper noſtri Chriſtiani, a noſtra inſula præmuniri, quæ quidem inſula, in loco competenti, & utili noſcitur eſſe ſita, pro commodo galearum. Exinde poſſent Chriſtiani inimicis inferre non modica detrimenta. Verum tamen modum incipiendi guerram, & terras inimicorum inuadendi, ad

præsens dicere prætermitto, quoniam iuxta inimicorum conditionem & statum, oportet consilium mutari; & operari consilio sapientum, qui præsentes his negotijs interfuerunt. Commoda uero, quæ de isto primo, scilicet paruo passagio consequi poterunt, dante Dño, Christiani, inferius breuiter describentur.

De commodis primi Passagij. Cap. LVIII.

PRimum igit̃ cõmodũ esset istud: Primũ Passagium poterit taliter ordinari, cum auxilio aliorum fideliũ partium Orientis, uel etiam Tartarorum, quod nulla dabitur requies inimicis, & incurrere poterunt damna plurima, & etiam detrimenta. Nam si per Christianos & Tartaros guerra moueat̃ Soldano Aegypti, per terram & per mare, ut superius est expressum, ad defensionem terrarum suarum, Soldanus compelleretur transmittere gentem suam, ut tam terras illas, quæ mari sunt propinquę, quam alias quę possent inuadi, faciat custodiri. Si ergo moueatur guerra per Tartaros & Christianos, in p̃dictis partibus Meleti, inde Babyloniæ, usque ad ciuitatem Halappi, quæ distat per xxv. dietas, oportebit inimicos uenire, ut terras tueantur, & Christianis & Tartaris se opponãt. Et illi qui pro isto seruitio trãsmittẽtur, post modicum temporis spacium erũt taliter fatigati, affecti tædio, equis & expensis etiam denudati, quod nullatenus ibidem poterũt diutius commorari,

multis

m̄ultis r̄ationibus atq; caussis, quas exprimere seriatim esset forsitan tædiosum, unde redeuntibus pruinis, ad propria, alīj ad terræ custodiā mitterentur, & in tribus uel quatuor mutationibus sic peractis, inimici prędarē tur, uacuarentur expensis, & damna incurrerent infinita. Per primum Passagium inimici possunt plurimum infestari, uidelicet, quod si cum armamento decem galearum Passagij, & alias quæ armari poterunt in Regnis Armeniæ, atq; Cypri, terræ Saracenorum positæ, prope mare uiriliter inuadātur, de facili poterunt deuastari, & bonis omnibus spoliari, & Christiani cum galeis, ad Insulam Anteradēsem possent sospites remeare. Vnde oportet Soldanum de Babylonia, cum toto suo posse, ad Regnum Syriæ se transferre, ut sufficientem habere posset copiam armatorum, per quos daret subsidiū omnibus terris, quę prope maris littora situm habent. Egressio quidem Soldani de Aegypto, caussa ueniendi ad Regnum Syrię, eidem esset periculosa, & plurimum damnosa. Periculosa, propter dolum & proditionem suæ gentis: Tediosa, quia sępius posset a fidelibus Christicolis infestari: Damnosa, quia suum ærarium consumeret & uastaret. Vix enim creditur, si dicerem summam thesauri, quam Soldanum, & gentem suam oporteret expendere, quotienscunq; egreditur de Aegypto. Item, per prædictas galeas, portus inimicorum, & oēs uiæ maris, poterunt taliter coartari, quod inimici non poterunt habere quicq̄, de rebus illis, pręcipue quibus

magis indigẽt, & sine quibus diutius stare nõ possent, sicut ferrum, ligna, pix, & serui empti, & alia, sine quibus nõ possent eorum exercitum sustentari, nec ista habere possunt, nisi per mare, ab extraneis partibus, deferantur. Præterea, inimici amitterent redditus portuũ maris, qui excedunt pecunię magnam summam. Item, si inimici aduersitate aliqua turbarentur, per quam impedirentur taliter, quod de regno Aegypti egredi non ualerent, nec terris Syrię præstare iuuamen, tunc enim Christianis primi Passagij, cum auxilio aliarum partiũ Orien tis, sufficientes essent, ad reædificandam ciuitatẽ Tripolis. Sunt enim in monte Lybani Christiani degentes, sagittarij, pedites ualde boni, circa xl. milia uirorum, qui libenter subsidium & iuuamen impenderent peregrinis, qui multotiens fuerunt Soldano rebelles, & Saracenis damna plurima intulerunt. Et postq̃ ciuitas Tripolis esset reædificata, Christiani possent illã defendere, et tenere, usq; ad aduentum Passagij generalis, & per consequens possent totum comitatum Tripolis occupare, & hoc cederet ad magnum cõmodum Christianorum, generalis Passagij, quia inuenirent ibi portum paratum, ubi possent commode applicare. Item, si Tartari acquirerent Regnum Syrię, & per consequẽs terram sanctam, Christiani primi Passagij inuenirent parati, recipere ciuitates & castra, aut Tartaris eas munirent & tenerent. Nam ego qui satis bene noui Tartarorum modum, credo firmiter q̃ Tartari libenter terras

ras quas acquirerent, custodiendas & tenendas trade-
rent Christianis, libere & quiete, & absq; censu, seu ali-
qua seruitute. Nam propter æstum in illis regionibus
Tartari nullatenus habitarēt, unde gratum esset eis plu
rimum, & acceptum, quod Christiani illas terras cape-
rent & tenerent: non enim præliantur Tartari cum Sol
dano Aegypti, ut terras occuparent & acquirant, cū to
ta Asia eorum dominio sit subiecta, sed ideo, quod Sol
danus semper eorum extitit inimicus, & plura eis intu-
lit grauamina, præcipue quando habuerunt guerram
cum Tartaris conuicinis, unde ad omnia prædicta ne-
gotia inchoanda, satis credo sufficere quantitatem supe
rius nominatam, uidelicet milia militum, decem galea-
rum, & trium milium peditum bellatorum. Et uidetͤ
mihi quod in his principijs plura non operarentur plu
res, etiamsi totidem adderentur, et expensas plurimum
augmentarent. Præterea, de isto primo Passagio, alia
duo cōmoda sequi possunt. Nam postq̄ peregrini pri-
mi Passagij, per spacium tēporis stetissent, in partibus
Syrianis, & uidissent conditionem prouinciæ, & nouis-
sent potentiam inimici, & modum etiam præliandi, in
struere possent consocios, uenientes Passagio generali.
Item, posito q̄ Tartari propter guerras, quas forsitan
haberent cum Tartaris conuiciuis, non possent, aut uel
lent Christianis subsidiū impertiri, & quod Soldanus
in sua prosperitate persisteret, ita q̄ laboriosum esset ni
mium, eruere terram sanctam de manibus paganorū.

Reuerenda S. V. conditione terrę sanctæ plenius intel lecta, uisa etiam & cognita potentia Passagij generalis, posset melius discernere, quid super his fieri expediret, utrum uidelicet transfretare deberet Passagium genera le, an deceret tempus magis congruum expectare, & sic possent multa incumbentia discrimina euitari. Insuper si mihi uenia tribuatur, audeo dicere duo uerba, unum uidelicet, quod S.P.V. scribere dignaretur Regi Geor gianorum, qui sunt Christiani, & terræ sanctæ peregri nationibus deuotiores quam aliæ nationes, mandātes quod peregrinis darent subsidium & iuuamen, credo firmiter, quod ob reuerentiā Domini nostri Iesu Chri-sti, & uestræ etiam sanctitatis, libenter & deuote uestrū studerent adimplere mandatū, sunt enim, ut diximus, deuotissimi Christiani, & sunt potentes, & multi atq; strenui bellatores, & Regno Armeniæ quodammodo sunt uicini. Aliud, quod S.P.V. dignaretur etiam scri bere Regi Nubianorum, qui per B. Thomam Aposto lum, ad fidem Christi, in Aethiopia sunt conuersi, mā-dantes, quod Soldano Aegypti guerram mouere debe ant, & posse suum impediant, & infestent. Credo etiā firmiter, quod illi Nubiani, ob amorē Domini nostri Iesu Christi, & ob reuerentiam V. S. terram Aegypti Soldani, inuadere conabuntur, Soldano & genti suæ, dāna & impedimēta plurima inferendo. Et istę literę de mādato V. S. ꝑcedentes, mandari poterūt regi Arme niæ, qui ipsas faceret transferri eorum idiomate, & per

bonos

bonos nuncios destinabit. Hucusq; deuotissime, & fideliter reseraui ea, quæ parua mea notitia sentiebat, super initio passagij, & subsidij terræ sanctæ. Nunc uero S. V. obediendo mandatis, ad generale Passagium me conuerto, de his, quæ expediunt, aliqua locuturus, ad correctionem semper S. P. V.

De Passagio Generali. Cap. LIX.

GEnerale Passagium per tres uias potest arripere iter suum, per uiam uidelicet Barbariæ. Sed de ista uia consulendum relinquo illis, qui statum & conditionē nouerunt illius regionis. Item, per uiam Constantinopolitanam, per illam uidelicet, quam tenuit Dux Godefredus de Bolicino, & alij illius terræ peregrini. Et per hanc uiam passagium generale, usq; ad ciuitatem Constantinopolitanam, secure, ut credimus, posset ire. Vlterius nominatur per Turquiam, usq; ad Regnum Armeniæ procedendo: uia illa non est libera, nec absque discrimine peregrinis, propter Turquos qui in partibus illis degunt, posset tamen per Tartaros uia illa securari, & totaliter expediri. Possent insuper Tartari ordinari, & peregrini de terra Turquiæ haberent uictualium copiam, & equorum etiā pretij competentis. Alia uero uia est per mare, quæ est omnibus manifesta, unde si per mare uoluerint iucedere peregrini, oportebit quod in omnibus portubus eis marini naues parētur.

&alia bona ligna sufficientia, ad passagium transportandum, & oportet quod in termino prætaxato, & tempore competenti omnes peregrini congregentur, ad littora maris parati nauis ascendere, et cum Dei adiutorio faciliter transfretare, in Cyprum enim poterunt applicare peregrini, ut tam ipsis, quam eorũ equis propinare plurimum fatigatis, requies tribuatur. Postq̃ uero in Cyprum Passagium incolume applicasset, per Dei gratiam, & per dies aliquos quieuisset, si primi Passagij peregrini ciuitatem aliquam firmauissent, in partibus Syrianis, per breuem uiam, ad illam posset Passagium se transferre. Et si forte primi Passagij peregrini non firmassent ibi aliquod munimentum, oportebit Passagium per Regnum Armeniæ arripere iter suum, hoc modo uidelicet, quod peregrini in Regno Cypri, cũ equis suis pacifice requiem sibi darent, usq; ad festum B. Michaelis, ut infirmitas planiciei Regni Armeniæ, æstiuo tempore euitetur. Post uero festum prædictũ, ad Regnum Armenię secure poterunt se transferre, & ibi inuenirent omnia necessaria affluenter. Verum tamen in ciuitate Tarsensi, poterunt commodius permanere, quia ibi est abũdantia aquarum, & pabulorum, & tam de Regno Turquiæ, cui uicina est, quam de Regno Armeniæ, equos, uictualia, & omnia necessaria habere poterunt abundanter. Post hæc autem, Veris tempore ueniente, Passagium poterit per terram dirigere gressus suos, ad nobilem ciuitatem Antiochiæ, quæ distat

a Regno

a Regno Armeniæ solummodo per dietam, & nauigi-
um poterit per mare, ad portum Antiochiæ applicare,
ita quod exercitus terrestris, maris nauigio appropin-
quabit. Obsessa igitur ciuitate Antiochiæ, quæ capti-
uabitur faciliter, Deo dante, peregrini poterũt diebus
pluribus requiescere in eadem, & inimicorum terras
undique deprædare, ac interea scire & cognoscere in ea-
dem. Sunt præterea in illa Regione Christiani, sagit
tarij ualde boni, qui sine dubio ad exercitum Christia-
norum uenirent, & multa possent Passagio impertiri.
Post hæc uero de Antiochia recedentes, peregrini pote
runt incedere per littora maris, uersus ciuitatem Licię,
& illa uia esset breuior, & melior, & semper nauigium
exercitui appropinquaret. Verum tamen prope ca-
strum Margati, in Maris littore, est quidam transitus
magnæ genti, plurimum tædiosus, quem quidem tran-
situm si nõ haberent, possent absq; discrimine Antio-
chiam remeare, & incedere per uiam Fenick, uersus Cę
saream, per littora cuiusdã fluminis ascendendo, quod
fluuium Kenel uulgariter appellatur, & per illam uiam
inuenirent aquas, & pascua, & terras inimicorum abũ-
dantes frugibus, uictualibus, & alijs bonis, ex quibus
Christiani prædas caperent, & exercitui necessaria mi-
nistrarent, & sic possent per uiam illam ire, de Antio-
chia usq; ad ciuitatem Hamam, quæ est ciuitas opulen-
ta, & per potentiam Passagij, cum auxilio Dei, faciliter
caperetur. Et si forte Soldanus se opponeret Christia-

nis resistendo ne caperent ciuitatem, tunc Christiani in illo loco magnam haberent prærogatiuam, si prælium iniretur. Et si per Dei gratiam peregrini possent debellare Soldauum, nullam postmodum resistentiam inuenirent, unde recto tramite possent ire ad ciuitatem Damasci, quæ cum cæteris conditionibus libenter se redderet Christianis. Nam postquam ciues Damasci scirent debellationem Soldani, resistendi audaciam non haberent, immo fauerent in omnibus Christianis, sicut fecerunt Haolono, & Casano, qui Damasci dominium habuerunt, absq; labore aliquo, post debellationem Soldani. Et postquam Christiani occupassent Damascum, residuum Regni faciliter obtinerent. Et si forte Soldanus prælium euitando, non ausus contra Christianorum potentiam belliger apparere, Christiani recedentes, inde apud Tripolim possent ire, & ibidem in quatuor dierum spacio peruenirent, ibiq; etiam posset nauigium applicare, unde posset Tripolitana ciuitas reparari, & magnum possent peregrini habere subsidiũ, & iuuamen, per Christianos, qui in monte Libani sunt degentes. Et per hunc modum ciuitatem Tripolitanam acquirerent, & tenerent, deinde possent Regnum Hierosolymitanum occupare, cum auxilio Domini nostri Iesu Christi.

De societate

De societate Christianorum, & Tartarorum. Cap. LX.

DE societate uero Christianorum, & Tartarorum, uidetur mihi, quod aliqua quantitas Tartarorum uidelicet, circa x. milia, possent multa conferre commoda Christianis, per uias & itinera incedēdo. Nam propter timorem Tartarorum, Beduini, neq; Turquiniani essent ausi Christianorum exercitui appropinquare. Præterea uictualia, & alia necessaria exercitui procurarent, & uendenda de longinquis partibus deferrent, et inde aliquid lucrarentur. Item, per Tartaros posset inuestigari intentio, & conditio inimicorum, quia Tartari sunt agiles ad currendum itinera, bene sciūt unde possent ingredi, & egredi, ad eorum liberam uoluntatem. Insuper, ad inuadēdum inimicos in campo, & ad insultandum ciuitates, castra, seu alia munimēta. Tartari necessarij & utiles esse possent, quia ad talia sunt ualde ingeniosi. Si uero Carbanda, uel alius loco sui, ingrederetur Aegyptū, cum magna multitudine Tartarorum, tunc eorum esset societas euitanda. Nam Dominus Tartarorum, non dignaretur sequi uoluntatem Christianorum, immo uellet quod Christiani suis parerent mandatis. Pręterea Tartari sunt omnes equites, & ualde festinanter incedūt, unde Christianus exercitus eos sequi non posset, propter peditum comitiua. Insuper Tartari habent talem modum, quia quando sunt debiliores, mirabiliter se reddunt obsequiosos, humiles, &

deuotos. Quando uero sunt fortiores, ualde sunt au-
steri, timidi, & superbi, & non possent stare, quoniam
debilioribus iniurias irrogarent, quod quidem Chri-
stiani nullatenus paterentur, unde posset per hoc mate
ria scandali pullulare. Sed super his posset tale remedi-
um adhiberi, uidelicet, quod Tartari per uiam Damas-
ci, sicut consueuerunt, incederent, & per partes illas oc
cuparent, & Christiani ad Regnum Hierosolymitanũ
dirigerent gressus suos. Et hoc modo inter Christia-
nos & Tartaros, concors amicitia, per utrorumque distã
tiam seruaretur, & facilius per duos, quam per unum,
totaliter destrueretur potentia inimicorum fidei Chri
stianæ. Vnum insuper reducere audeo ad memoriã
P. V. reuerendissimę, uidelicet, quod omnibus modis
sagaciter occultetur intentio & consilium Christiano-
rum, ita quod inimici ignorent Christianorum propo
situm, atque uelle. Nam quod Christiani noluerunt sua
consilia præteritis temporibus occultare, multa dignos
cuntur incommoda incurrisse, & econtra inimici pro-
pterea multa sibi incumbentia pericula euitarent, aufe-
rendo Christianis materiam, adimplendi eorum uota,
diutius affectata. Et licet non ualeat occultari fama pas
sagij generalis, quæ longe lateque diffundetur per orbẽ,
ad nullum tamen potest cedere commodum inimicis,
quia eis ab aliquo domino Saracenorum nõ potest prę
stari subsidium quoquo modo. Et multis modis pote
rit euitari, ne Christianorum uoluntas, uel propositũ,
ad inimicorum

ad inimicorum notitiam deferatur, aliqua uidelicet uel le facere simulando. Illud uero quod Tartari nequeũt sua consilia occultare, ad magnum incommodum eis cessit. Nam Tartari talem modũ obseruant: Prima quidem luna Ianuarij, consiliũ capiunt super his, quę intendunt facere anno futuro, unde si intendãt mouere guerras Soldano Aegypti, scitur ab omnibus Saracenis, qui continuo Soldano significant ea, quæ Tartari ordinant, & ipse circa hoc conatur apponere remedia opportuna. Saraceni uero ualde bene faciunt, suum propositum occultando, & hoc sæpius confert eis. Et hæc dicta sufficiant, de Passagio terræ sanctę.

Explicit liber Historiarum, partium Orientis.

Excudebatur Haganoæ, apud Iohan. Sec. Anno Domini M. D. XXIX. Mense Martio.

